

**Міністерство охорони здоров'я України
Харківський національний медичний університет**

Латинська мова та медична термінологія

Робочий зошит

**до практичних занять для здобувачів вищої медичної освіти
(спеціальність 224 «Технології медичної діагностики та лікування»)**

**Затверджено
Вченою радою ХНМУ
Протокол № 9 від 28.08.2024.**

**Харків
ХНМУ
2024**

Латинська мова та медична термінологія: робочий зошит до практичних занять для здобувачів вищої медичної освіти (спеціальність 224 «Технології медичної діагностики та лікування») / упоряд. Н. В. Дерев'янченко, О. В. Литовська. Харків : ХНМУ, 2024. 112 с.

Упорядники Н. В. Дерев'янченко
О. В. Литовська

Частина 1. Анатомічна термінологія

Lectio prima

Заняття 1.

Тема: Фонетика. Наголос у латинській мові

Мета: засвоїти правила вимови і читання латинських слів. Знати особливості вимови дифтонгів, диграфів, окремих буквосполучень, слів грецького походження. Засвоїти правила постановки наголосу в латинській мові.

Алфавіт

Написання	Назва (укр.)	Вимова	Правила читання	Приклад
Aa	А	[a]		artéria
Bb	Бе	[b]		bárbra
Cc	Це	[k]	перед а, о, u; приголосними; в кінці слова	córnū cránium lac
		[ç]	перед е, і, у, ае, ое	cervix caélum
Dd	Де	[d]		déns
Ee	Е	[e]		rés
Ff	Еф	[f]		fácies
Gg	Ге	[g]		génu
Hh	Ха, га	[g]		húmerus
Ii	І	[i]		mínor
		[j] ¹	перед голосним	máior
Jj	Йот	[j]		jejúnum
Kk	Ка	[k]		Kálium
Ll	Ел	[l']	завжди м'який	lábium
Mm	Ем	[m]		mámma
Nn	Ен	[n]		nérvus
Oo	О	[o]		ós
Pp	Пе	[p]		pés
Qq	Ку	[kʷ]	qu = [кв]	áqua
Rr	Ер	[r]		rádix
Ss	Ес	[s]		sínus
		[z]	між голосними між голосним та m, n	Rósa tonsilítis
Tt	Те	[t]		túnica
Uu	У	[y]		úterus
Vv	Ве	[v]		vás
Xx	Ікс	[ks]		extérnus
Yy	Іпсілон/Ігрек	[i]	у словах грецького походження	systema
Zz	Зет	[z]	у словах грецького походження	zygóma
		[ç]	у словах негрецького походження	Zíncum

¹ **NB!** У словах, запозичених із давньогрецької мови, **i** перед голосним не йотується (Iodum [iódum])

Система голосних

Літери, що позначають голосні звуки, поділяються на два типи:

- 1). одноголосні – звуки, що складаються з однієї літери: a, e, i, o, u, y;
- 2). дифтонги – сполучення двох голосних, яке вимовляється як один звук.

ae	[e]	cóstae [к'осте]
oe	[e]	oedéma [ед'ема]
au	[ав]	aúris ['авріс]
eu	[ев]	neútrum [н'евтрум]

NB! Якщо у дифтонгах **ae**, **oe** звуки вимовляються окремо, то над е ставиться знак розділення – трема (¨): áeġ, Áloë.

У словах, які закінчуються на *-eus*, *-eum*, сполучення голосних *eu* не є дифтонгом, тому кожен звук вимовляється окремо: núcleus [н'уклеус], peritóneum [періт'онеум].

Система приголосних

Літери, що позначають приголосні звуки: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z.

До системи приголосних також належать **диграфи** – сполучення двох або більше приголосних, яке вимовляється як один звук.

ch	[x]	brachium [бр'ахіум]
rh (rrh)	[p]	rhinitis [рін'ітіс]
th	[т]	thorax [т'оракс]
ph	[ф]	pharynx [ф'арінкс]

Запам'ятайте особливості прочитання деяких приголосних:

C	+ a, o, u + приголосний + в кінці слова	[к]	cáput [к'апут] crísta [кр'іста] lác [л'як]
	+ e, i, y, ae, oe	[ц]	céntrum [ц'ентрум], caécum [ц'екум]
S	між голосним між голосним та m, n	[з]	mesentérium [мезент'еріум] plásma [пл'язма]
	в інших випадках	[с]	sénsus [с'енсус]
Ti	перед голосним	[ці]	articulátio [артікул'яціо]
	після s/x/t перед голосним	[ті]	míxtio [м'ікстіо], óstium ['остіум]
	перед приголосним		vestibulum [вест'ібулум]

Поєднання приголосних з u

q+u+голосний = **[кв]** Quércus [кв'еркус]

ng+u+голосний = **[нгв]** língua [л'інгва]

ng+u+приголосний = **[нгу]** língula [л'інгуля]

Наголос

Наголос у латинській мові динамічний (силовий), тобто наголошений склад у слові вимовляється з більшою силою голосу, ніж ненаголошений. У латинській мові склади розподіляються на довгі й короткі. Склад довгий, якщо в ньому довгий голосний, і короткий, якщо голосний у ньому короткий. Довгі голосні позначаються письмово надрядковим знаком довготи (-), короткі – знаком короткості (˘).

Запам'ятайте:

1. Склади нумеруються з кінця слова.
2. Наголос ніколи не ставиться на перший склад з кінця, крім випадків, коли слово містить тільки один склад, наприклад: **ós**, **párs**, **mós**.
3. У двоскладових словах наголос завжди ставиться на другому складі з кінця: **cá-put**, **vé-na**, **hó-mo**.
- 4) У багатоскладових словах, якщо другий склад з кінця – довгий, то наголос падає на нього, але якщо він короткий, то наголошується третій склад з кінця: **li-ga-mén-tum**; **scá-pũ-la**.

2 склад

Голосний довгий:

1. Над ним є позначка довготи « \bar »: **ca-nā-lis**.
2. Дифтонг: **phar-ma-co-pāē-a**.
3. Стоїть перед двома або більше приголосними чи перед x, z:
pro-cē-ssus, com-plē-xus.

Голосний короткий:

1. Над ним є знак короткості « \check »: **glan-dū-la**.
2. Перед іншим голосним: **fa-cī-es**.
3. Перед буквосполученням br: **ver-tē-bra**.

Питання для самоконтролю

1. Зі скількох літер складається латинський алфавіт?
2. Що таке дифтонг? Назвіть їх.
3. У яких випадках голосний буде коротким?
4. Що таке трема? Для чого вона використовується в латинській мові?
5. Яка літера латинського алфавіту завжди вимовляється м'яко?
6. На які два типи поділяються латинські голосні звуки?
7. Як наголошуються слова у латинській мові?

Завдання 1. Прочитайте, звертаючи увагу на вимову літери **c**.

Cīto; cávitas; cervicális; procéssus; coccygéus; cóllum; encéphalon; plíca; cystítis; crísta; apicális; cáput cóstae; dens incisívus; córpus clavículae; ligaméntum crucifórme.

Завдання 2. Підкресліть слова, в яких буквосполучення «ti» читається як [ці].

Articulátio; combústio; repetítio; solútio; eminéntia; míxtio; comparátio; dilatátio; vestíbulum; granulátio; óstium; retina; habitátio; tibia; conjugátio; palatínus; sanátio.

Завдання 3. Прочитайте, звертаючи увагу на вимову літер **g** та **h**.

Húmerus; haemoglobínus; génu; hypoglóssus; gingíva; os hyoídeum; haemangióma; hypertonia; gastrítis; hómo; glándula; hábitus; genículum.

Завдання 4. Прочитайте, звертаючи увагу на вимову буквосполучень **ngu** та **qu**.

Sánguis; inguinális; únguis; língua; língula; ángulus; oblíquus; áqua; squáma; quadrátus; quantum sátis; quíntus; unguéntum; Quércus.

Завдання 5. Прочитайте, звертаючи увагу на вимову **дифтонгів**.

Oedéma; venae; scapulae; líneae; tabuléttae; caecum; linguae; Eucalýptus; coerúleus; aurícula; oedéma; haematóma; eupnóē; dyspnóē; áēr; aegrótus; gangraéna; poēta; aúctor; oécus.

Завдання 6. Прочитайте, звертаючи увагу на вимову **диграфів**.

Méntha, aéther, ásthma, ophthálmicus, encéphālon, oesóphagus, dysthyreósis rhómbus, áphthae, cóncha, líchen, chóle, choána, brónchus, labyrínthus, haemorrhagía, phárynх, phthísis, gnathalgía, ophthalmorrhéxis, cirrhósis hépatis, Rhéum, Phósphorus, hypóphysis, ethmoidális; ligaméntum nuchae.

Завдання 7. Прочитайте та поясніть постановку наголосу.

A. Gingíva, palatínus, saepe, amoeba, unguentum, cerēbrum, cervicālis, species, coccygēus, encéphālon, sanatio, vitium, brachium, phlegmōne, ophthalmīcus, cholēra, schola, dígitus, capsūla, vesīca, spurius, granūlum, rabies, Convallaria, intermittens, phalangēus, pericardium.

B. Tumor cerēbri, os pneumatīcum, forāmen incisīvum, pars laterālis, gastrítis chronīca, dilatatio vasōrum, morbus incurabīlis, dens serotīnus, processus palatínus, scapūla dextra.

Lectio secunda

Заняття 2.

Тема: Граматичні категорії іменника. Система латинського іменника.

Мета: засвоїти граматичні категорії іменника, вивчити систему латинського іменника.

Латинський іменник має такі граматичні категорії:

1) рід (genus):	masculīnum – чоловічий (m)
feminīnum – жіночий (f)
neutrum – середній (n)
2) число (numerus):	singulāris (sing.) – однина
plurālis (plur.) – множина
3) відмінок (casus):	Nominatīvus (Nom.) – називний (хто? що?)
Genetīvus (Gen.) – родовий (кого? чого?)
Datīvus (Dat.) – давальний (кому? чому?)
Accusatīvus (Acc.) – знахідний (кого? що?)
Ablatīvus (Abl.) – орудний+місцевий (ким? чим? на кому? на чому?)
Vocatīvus (Voc.) – кличний

Словникова форма іменника

Приклади

Латинські іменники поділяються на п'ять відмін.

Відміна іменників – це група іменників з однаковими формами словозміни (однаковими відмінковими закінченнями).

Належність іменника до певної відміни визначається

Приклади

Основа іменника визначається

Приклади

Рід іменників I, II, IV та V можна визначити

Приклади

У медичній термінології здебільшого вживаються два відмінки – називний і родовий. Повна таблиця відмінкових закінчень подана у додатку.

Таблиця відмінкових закінчень

ВІДМИНИ					
ВІДМІНКИ	I	II	III	IV	V
	f	m n	mf n	m n	f
Singularis					
Nominativus	-a	-us -um -er -on	різні	-us -u	-es
Genetivus	-ae	-i	-is	-us	-ei
Pluralis					
Nominativus	-ae	-i -a	-es -a/-ia	-us -ua	-es
Genetivus	-ārum	-ōrum	-um/-ium	-uum	-erum

Переклад анатомічних термінів, які складаються з двох іменників, виконується за такою схемою:

Іменник у Nom. Sing./Plur. + іменник у Gen. Sing./Plur.

поверхня ребра – *facies* (Nom. Sing.) *costae* (Gen. Sing.)

вена язика – *vena* (Nom. Sing.) *linguae* (Gen. Sing.)

Лексичний мінімум

I відміна

<i>arteria</i> , ae f	– артерія (<i>arteri</i> - ²)
<i>costa</i> , ae f	– ребро
<i>glandūla</i> , ae f	– залоза (<i>aden</i> -)
<i>lingua</i> , ae f	– язик (<i>gloss</i> -, <i>glott</i> -)
<i>scapūla</i> , ae f	– лопатка
<i>vena</i> , ae f	– вена (<i>phleb</i> -)
<i>vertebra</i> , ae f	– хребець (<i>spondyl</i> -)

II відміна

<i>collum</i> , i n	– шия, шийка
<i>ligamentum</i> , i n	– зв'язка (<i>syndesm</i> -)
<i>muscūlus</i> , i m	– м'яз (<i>my</i> -, <i>myos</i> -)
<i>ramus</i> , i m	– гілка
<i>tubercūlum</i> , i n	– горбок

III відміна

<i>apex</i> , ĩcis m	– верхівка
<i>articulatio</i> , ōnis f	– суглоб (<i>arthr</i> -)
<i>corpus</i> , ōris n	– тіло (<i>somat</i> -)
<i>dens</i> , <i>dentis</i> m	– зуб (<i>odont</i> -)
<i>forāmen</i> , ĩnis n	– отвір
<i>os</i> , <i>ossis</i> n	– кістка (<i>oste</i> -)
<i>pulmo</i> , ōnis m	– легеня (<i>pneumon</i> -)

² Грецькі корені використовуються для утворення клінічних термінів, наприклад: **adenoma**, **adenitis** тощо.

	<i>IV відміна</i>
corn <u>u</u> , us n	– рiг (kerat-)
gen <u>u</u> , us n	– колiно (gon-)
process <u>u</u> s, us m	– вiдросток
	<i>V відміна</i>
faci <u>e</u> s, e <i>i</i> f	– поверхня; лице, обличчя

Питання для самоконтролю

1. З яких компонентів складається словникова форма iменника в латинській мові?
2. Які вiдминки iменників ви знаєте?
3. На скiльки вiдмин подiляються латинські iменники?
4. Що таке основа iменника?
5. Як визначити вiдмину латинського iменника?
6. Як визначити основу латинського iменника?
7. Навiщо потрiбно вми визначати вiдмину та основу iменників?
8. Який порядок слiв в анатомiчному термiнi, що складається з двох iменників?

Завдання 1. Доповнiть таблицю.

Nom. Sing	Gen. Sing.	Рiд	Переклад	
			Nom. Sing.	Gen. Sing.
vertebra			хребець	хребця
	musculi	m	м'яз	
facies			поверхня, лице	
	venae		вена	
cornu			рiг	
	processus		вiдросток	
costa			ребро	
	ligamenti	n	зв'язка	
scapula			лопатка	
	columnae		стовп	
ganglion			ганглiй	
vesica			мiхур	
	lobi	m	частка	
	genus	m	колiно	
	meatus	m	хiд	
	rami	m	гiлка	

Завдання 2. Напишіть повну форму Gen. Sing., визначте відміну і основу іменників. Перекладіть українською мовою.

<i>Nom. Sing.</i>	<i>Gen. Sing.</i>	<i>Основа</i>	<i>Відміна</i>	<i>Переклад</i>	
				<i>Nom.</i>	<i>Gen.</i>
corpus, oris n					
costa, ae f					
collum, i n					
apex, icis m					
pulmo, onis m					
os, ossis n					
articulatio, onis f					

Завдання 3. Викресліть іменники, які не належать до зазначеної відміни.

<i>I відміна</i>	<i>II відміна</i>	<i>III відміна</i>	<i>IV відміна</i>	<i>V відміна</i>
mamma, ae f	ligamentum, i n	dens, dentis m	processus, us m	superficies, ei f
costa, ae f	meatus, us m	vesica, ae f	canālis, is m	rabies, ei f
forāmen, i m	nodus, i m	fossa, ae f	radix, icis f	facies, ei f
dens, dentis m	musculus, i m	cavitas, atis f	cornu, us n	labium, i n
arteria, ae f	ganglion, i n	sanatio, onis f	hiatus, us m	auris, is f
oedema, atis n	corpus, oris n	pulmo, onis m	lingua, ae f	spes, ei f

Завдання 4. Додайте закінчення до анатомічних термінів.

<i>№</i>	<i>Термін</i>	<i>Переклад</i>
1.	горбок зуба	tubercūlum dentis
2.	шийка ребра	coll... cost...
3.	м'яз коліна	muscul... gen...
4.	артерія лопатки	arteri... scapul...
5.	м'яз язика	muscul... lingu...
6.	суглоб коліна	articulatio gen...
7.	вена шиї	ven... coll...
8.	поверхня суглоба	faci... articulation...
9.	тіло кістки	corpus oss...
10.	гілка артерії	ram... arteri...
11.	кістка тіла	os corpor...

Завдання 5. Перекладіть українською мовою.

1. arteria colli

2. apex pulmōnis

3. forāmen venae

4. tubercūlum costae

5. processus vertebrae

6. arteria genus

7. facies linguae

8. muscūlus colli

9. corpus vertebrae

10. vena faciēi

11. processus ossis

12. ramus arteriae

Завдання 6. Перекладіть латинською мовою.

1. суглоб коліна

2. горбок ребра

3. поверхня кістки

4. вена язика

5. м'яз лопатки

6. зв'язка легені

7. верхівка рога

8. отвір хребця

9. тіло м'яза

10. зв'язка коліна

11. залоза язика

12. артерія коліна

13. гілка шиї

14. отвір язика

Lectio tertia.

Заняття 3.

Тема: Граматичні категорії прикметника. Система латинського прикметника. Прикметники I та II відміни. Числівники. Моделі анатомічних термінів.

Мета: засвоїти граматичні категорії прикметника. Навчитися визначати основу прикметників I та II відміни. Вміти перекладати анатомічні терміни з узгодженим означенням.

Латинський прикметник має такі граматичні категорії: рід (m, f, n), число (singulāris, plurālis), відмінок (найбільш уживані в анатомічній термінології – Nomanativus та Genetivus), відміну.

У латинській мові прикметники належать до 3-х відмін та поділяються на дві групи: 1) прикметники I–II відмін; 2) прикметники III відміни.

Відмінкові закінчення прикметників

Відміни	II	I	II	III				
				2-х закінчень	1-го закінчення	вищого ступеня порівняння		
Відмінки	m	f	n	m, f	n	m, f	n	
Nom. Sing.	-us	-a	-um	-is	-e	-r/-s/-x	-ior	-ius
Gen. Sing.	-i	-ae	-i	-is		-is		(-ior)is
Nom. Plur.	-us	-ae	-a	-es	-ia	-es	-ia	(-ior)es (-ior)a
Gen. Plur.	-ōrum	-ārum	-ōrum	-ium		-ium		(-ior)um

Словникова форма прикметників I та II відміни складається з

Приклади

Основа прикметників I та II відміни визначається

Приклади

У латинській мові числівники мають таку ж граматичну структуру, як і прикметники I–II відміни.

Приклади

Терміни з узгодженим означенням

В анатомічному терміні прикметник є узгодженим означенням.

Прикметник узгоджується з іменником у *роді, числі, відмінку*. Відміни іменника і прикметника можуть не співпадати.

У латинському анатомічному терміні з узгодженим означенням на першому місці стоїть _____, а на другому – _____.

На практиці користуємося загальною таблицею відмінкових закінчень (*курсивом* віділені закінчення прикметників I–II відміни).

ВІДМІНИ					
ВІДМІНКИ	I	II	III	IV	V
	f	m n	m f n	m n	f
Singularis					
Nom.	-a	-us -um -er -on	різні	-us -u	-es
Gen.	-ae	-i	-is	-us	-ei
Plurālis					
Nom.	-ae	-i -a	-es -a/-ia	-us -ua	-es
Gen.	-arum	-orum	-um/-ium	-uum	-erum

Наприклад:

	Nom. Sing.	longus Nom. Sing. m	
довгий м'яз	muscūlus, i m	longa Nom. Sing. f	<i>muscūlus longus</i>
		longum Nom. Sing. n	
	Nom. Sing.	zygomatīcus Nom. Sing. m	
вилічна кістка	os, ossis n	zygomatīca Nom. Sing. f	<i>os zygomatīcum</i>
		zygomatīcum Nom. Sing. n	

Моделі анатомічних термінів

У анатомічному терміні на першому місці завжди стоїть іменник у називному відмінку. Прикметник записується після іменника і узгоджується з ним у роді, числі та відмінку.

1. Іменник **Nom.** + іменник **Gen.**

1 2 1 (Nom.) 2 (Gen.)
вена язика – vena linguae

2. Іменник **Nom.** + прикметник **Nom.**

1 2 2 1 (Nom. Sing., f)
глибока вена – vena profunda

3. Іменник **Nom.** + прикметник **Nom.** + прикметник **Nom.**

←
1 (який?) 2 (який?) 3 (що?) 3 2 1
перший грудний хребець – vertebra thoracīca prima

4. Іменник **Nom.** + іменник **Gen.** + прикметник **Gen.**

1 (що?) 2 (якої?) 3 (чого?) 1 3 2
вена правої легені – vena pulmōnis dextri

5. Іменник **Nom.** + прикметник **Nom.** + іменник **Gen.**

1 (яка?) 2 (що?) 3 (чого?) 2 1 3
глибока вена язика – vena profunda linguae

Лексичний мінімум

Прикметники I–II відміни

cavus, a, um	– порожнистий
coccygēus, a, um	– куприковий
*os coccygis	– куприкова кістка
dexter, tra, trum	– правий
sinister, tra, trum	– лівий
externus, a, um	– зовнішній
internus, a, um	– внутрішній
latus, a, um	– широкий
longus, a, um	– довгий
medius, a, um	– середній
palatīnus, a, um	– піднебінний
profundus, a, um	– глибокий
thoracicus, a, um	– грудний
thyroidēus, a, um	– щитоподібний
transversus, a, um	– поперечний
zygomatīcus, a, um	– виличний

Числівники

primus, a, um	– перший
secundus, a, um	– другий
tertius, a, um	– третій
quartus, a, um	– четвертий
quintus, a, um	– п'ятий
sextus, a, um	– шостий
septimus, a, um	– сьомий
octāvus, a, um	– восьмий
nonus, a, um	– дев'ятий
decimus, a, um	– десятий

Запам'ятайте значення термінів

Порожниста вена (лат. vena cava, англ. caval vein) – це одна з двох головних вен, яка збирає кров з усіх інших вен та несе її до правого передсердя.

Питання для самоконтролю

1. На скільки відмін поділяються прикметники у латинській мові?
2. З яких компонентів складається словникова форма прикметників I–II відміни?
3. За якою формою визначається основа прикметника I–II відміни?
4. Яка частина мови завжди стоїть першою в анатомічному терміні?
5. За якими граматичними категоріями узгоджуються прикметники з іменниками?
6. Який порядок слів у анатомічному терміні, що складається з двох іменників?
7. Який порядок слів у анатомічному терміні, що складається з іменника та двох прикметників?
8. Який порядок слів у анатомічному терміні, який складається з двох іменників і одного прикметника?

Завдання 1. Доповніть таблицю.

№	І м	І ф	І н	Основа	Переклад
1.	latus	lata	latum	lat-	широкий
2.		transversa			
3.			longum		
4.	profundus				
5.		prima			
6.			coccygēum		
7.		zygomatica			
8.	dexter				
9.		sinistra			
10.			palatinum		
11.	thyroidēus				
12.		tertia			
13.				septim-	
14.	quartus				

Завдання 2. Підберіть відповідне закінчення, перекладіть українською мовою.

Зразок : glandūla thyroide_a_ (-us, -a, -um) щитоподібна залоза

1. musculus long__ (-us, -a, -um)
2. ligamentum transvers__ (-us, -a, -um)
3. ramus profund__ (-us, -a, -um)
4. vertebra septim__ (-us, -a, -um)
5. genu dext__ (-er, -rus, -ra, -rum)
6. vertebra coccygē__ (-us, -a, -um)
7. os zygomatic__ (-us, -a, -um)
8. facies intern__ (-us, -a, -um)
9. os palatin__ (-us, -a, -um)
10. costa secund__ (-us, -a, -um)
11. processus zygomatic__ (-us, -a, -um)
12. forāmen thyroide__ (-us, -a, -um)
13. nervus (i m – нерв) octav__ (-us, -a, -um)
14. pes (pedis m – стопа) sinist__ (-er, -rus, -ra, -rum)
15. corpus callos__ (-us, -a, -um мозолистий)

Завдання 3. Доповніть таблицю.

<i>Термін</i>	<i>Nom. Sing.</i>	<i>Gen. Sing.</i>	<i>Переклад Gen. Sing.</i>
глибока вена	vena profunda	venae profundae	глибокої вени
третій зуб			
вилична кістка			
ліве коліно			
поперечний м'яз			
щитоподібна залоза			
права лопатка			
довгий м'яз			
піднебінна поверхня			
грудна артерія			
ліва легеня			
широка зв'язка			
порожниста вена			
поперечний відросток			

Завдання 4. Перекладіть українською мовою.

1. dens secundus
2. processus zygomaticus
3. genu sinistrum
4. corpus costae
5. arteria interna
6. arteria thoracica interna
7. apex pulmōnis
8. pulmo dexter
9. apex pulmōnis dextri
10. vena faciēi
11. vena profunda faciēi
12. processus transversus
13. collum scapulae dextrae
14. ligamentum transversum scapulae
15. vena cava
16. forāmen venae cavae
17. os zygomaticum
18. facies ossis zygomatici

Завдання 5. Перекладіть терміни латинською мовою

1. права легеня

2. порожниста вена

3. поперечний суглоб

4. зовнішня поверхня

5. сьоме ребро

6. десятий хребець

7. виличний відросток

8. поперечна зв'язка

9. щитоподібна залоза

10. ріг куприкової кістки

11. поперечна зв'язка лопатки

12. піднебінна поверхня зуба

13. середня артерія коліна

14. тіло другого ребра

15. перший грудний хребець

16. отвір сьомого хребця

17. верхівка куприкового хребця

18. зв'язка щитоподібної залози

19. права щитоподібна вена

20. поверхня піднебінної кістки

Lectio quarta

Заняття 4.

Тема: Прикметники III відміни. Моделі анатомічних термінів (продовження)

Мета: навчитися визначати основу та відмінювати прикметники III відміни. Вміти перекладати багатослівні анатомічні терміни з різними типами означень.

Прикметники III відміни поділяються на такі групи:

- 1) прикметники трьох закінчень: **-er (m), -is (f), -e (n)**³
saluber, -bris, -bre (saluber, salubris, salubre) – здоровий.
- 2) прикметники двох закінчень: **-is (m, f), -e (n)**
brevis, e (brevis, breve) – короткий;
- 3) прикметники одного закінчення **Nom. Sing. -r, -s, -x (m, f, n), Gen. Sing. -is (m, f, n)**
simplex, ĩcis (simplex, simplicis) – простий;
- 4) прикметники вищого ступеня порівняння, який утворюється додаванням до основи прикметників суфіксів **-ior (m, f)** та **-ius (n)**
latus, a, um – широкий > lat-ior, lat-ius – ширший

В анатомічній термінології здебільшого вживаються тільки **шість прикметників** у формі вищого ступеня порівняння:

major, majus	– великий
minor, minus	– малий
anterior, anterius	– передній
posterior, posterius	– задній
superior, superius	– верхній
inferior, inferius	– нижній

Відмінкові закінчення прикметників III відміни

Відмінки	2-х закінчень		1-го закінчення		вищого ступеня порівняння	
	m, f	n	m, f	n	m, f	n
Nom. Sing.	-is	-e	-r/-s/-x		-ior	-ius
Gen. Sing.	-is		-is		(-ior)is	
Nom. Plur.	-es	-ia	-es	-ia	(-ior)es	(-ior)a
Gen. Plur.	-ium		-ium		(-ior)um	

Словникова форма прикметників III відміни 2-х закінчень складається

Приклади

Основа прикметників III відміни 2-х закінчень визначається

³ Ця група прикметників майже не вживається в анатомічній термінології

Словникова форма прикметників III відміни 1-го закінчення складається

Приклади

Основа прикметників III відміни 1-го закінчення визначається

Словникова форма прикметників III відміни вищого ступеня порівняння складається

Приклади

Основа прикметників III відміни вищого ступеня порівняння визначається

Моделі анатомічних термінів (продовження)

У термінах, де іменник у Nom. та іменник у Gen. мають узгоджені з ними прикметники, порядок слів може бути таким:

5. Іменник у Nom. + прикметник у Nom. + іменник у Gen. + прикметник у Gen.:

1	2	3	4
(який?) Nom.Sing.	(що?) Nom. Sing	(якого?) Gen. Sing.	(чого?) Gen. Sing
поперечний відросток	поперекового	хребця	

2 1 4 3
processus transversus vertebrae lumbālis

Послідовність дій при перекладі багатослівних анатомічних термінів:

1. Шукаємо іменник у називному відмінку (що?).
2. Визначаємо рід іменника.
3. Шукаємо прикметник, який відноситься до іменника у Н.в. (який?).
4. Складаємо термін у Nom. sing.
5. Шукаємо іменник у родовому відмінку (чого?), визначаємо його рід.
6. Шукаємо прикметник у родовому відмінку, узгоджуємо його з іменником у родовому відмінку.

Лексичний мінімум

III відміна, прикметники 2-х закінчень

m, f	n	
articulāris, e		– суглобовий
brevis, e		– короткий
cervicālis, e		– шийний
ethmoidālis, e		– решітчастий
frontālis, e		– лобовий
jugulāris, e		– яремний
laterālis, e		– бічний (латеральний)
lumbālis, e		– поперековий
mediālis, e		– медіальний (присередній)
occipitālis, e		– потиличний
parietālis, e		– тім'яний
sacrālis, e		– крижовий
*os sacrum		– крижова кістка
vertebrālis, e		– хребцевий

III відміна, прикметники 1-го закінчення

Nom.	Gen.	
biceps, bicipītis		– двоголовий
simplex, simplīcis		– простий
teres, terētis		– круглий

відміна, прикметники вищого ступеня порівняння

m, f	n	
superior, ius		– верхній
inferior, ius		– нижній
anterior, ius		– передній
posterior, ius		– задній
major, majus		– великий
minor, minus		– малий

Запам'ятайте терміни

Яремні вени (лат. *venae jugulāres*) – це судини, через які насичена вуглекислим газом кров відводиться від голови та шиї до підключичної судини. Розподіляються на внутрішні та зовнішні; разом утворюють яремну венозну дугу (лат. *arcus venosus jugulāris*).

Питання для самоконтролю

1. На які групи поділяються прикметники III відміни?
2. Яка словникова форма прикметників III відміни 2-х закінчень?
3. Яка словникова форма прикметників III відміни 1-го закінчення?
4. Яка словникова форма прикметників III відміни вищого ступеня порівняння?
5. Як визначити основу для кожної групи прикметників III відміни?
6. Який порядок слів в анатомічному терміні, що складається з двох іменників і двох прикметників?

Завдання 1. Доповніть таблицю.

Nom. Sing.		Gen. Sing.	Основа	Переклад
m, f	n			
cervicālis	cervicāle	cervicālis	cervical-	шийний
	frontāle			
superior				
	simplex			
		teretis		
brevis				
	ethmoidāle			
	anterius			
mediālis				
occipitālis				
	minus			
major				
		inferioris		
sacrālis				
	parietāle			

Завдання 2. Викресліть прикметники, які не належать до поданої групи.

Прикметники двох закінчень	Прикметники одного закінчення	Прикметники вищого ступеня порівняння
sphenoidālis, e	impar, impāris	superior, ius
par, paris	ulnāris, e	posterior, ius
craniālis, e	biceps, bicipitis	fibulāris, e
profundus, a, um	simplex, simplicis	teres, teretis
radiālis, e	thoracicus, a, um	anterior, ius

Завдання 3. Підберіть відповідні закінчення або форму прикметника, перекладіть українською мовою.

1.	os brev__ (-is, -e)
2.	processus articulār__ (-is, -e)
3.	vertebra cervicāl__ (-is, -e)
4.	os frontāl__ (-is, -e)
5.	vena jugular__ (-is, -e)
6.	facies articular__ (-is, -e)
7.	forāmen ethmoidal__ (-is, -e)
8.	facies lateral__ (-is, -e)
9.	muscūlus__ (biceps, bicipītis)
10.	ligamentum__ (teres, terētis)
11.	articulatio__ (simplex, simplicis)
12.	muscūlus__ (minor, minus)
13.	processus__ (anterior, ius)
14.	tubercūlum__ (minor, minus)
15.	forāmen__ (anterior, ius)
16.	vena__ (posterior, ius)
17.	ligamentum__ (superior, ius)
18.	fascia__ (superior, ius)

Завдання 4. Доповніть таблицю.

Словосполучення	Nom. Sing.	Gen. Sing.	Переклад Gen. Sing.
Нижня вена	vena inferior	venae inferioris	нижньої вени
потилична кістка			
шийний хребець			
простий суглоб			
тім'яна кістка			
коротка зв'язка			
тім'яна артерія			
малий ріг			
двоголовий м'яз			
медіальний горбок			
нижня поверхня			
яремний отвір			
хребцевий стовбур			
бічний відросток			
кругла зв'язка			
шийна гілка			
хребцевий отвір			

Завдання 5. Перекладіть українською мовою:

1. vena jugulāris
2. os occipitāle
3. facies parietālis
4. muscūlus brevis
5. vertebra cervicālis
6. tubercūlum articulāre
7. forāmen occipital
8. muscūlus teres
9. forāmen parietāle
10. processus frontālis
11. os breve
12. muscūlus posterior
13. ligamentum anterius
14. forāmen sacrāle posterius
15. facies inferior linguae
16. tubercūlum vertebrae cervicālis
17. corpus muscūli bicipitis
18. apex ossis sacri
19. processus ossis parietālis
20. facies vertebrae cervicālis
21. corpus vertebrae lumbālis
22. facies mediālis pulmōnis sinistri
23. tubercūlum posterius vertebrae cervicālis

Завдання 6. Перекладіть латинською мовою.

1.	верхівка крижового рогу
2.	верхня грудна артерія
3.	задній крижовий отвір
4.	велика піднебінна артерія
5.	малий круглий м'яз
6.	поверхня крижової кістки
7.	передній решітчастий отвір
8.	верхня щитоподібна вена
9.	нижній щитоподібний горбок
10.	верхня суглобова зв'язка
11.	верхня артерія коліна
12.	передня суглобова поверхня
13.	внутрішня яремна вена
14.	передня поверхня поперекового відростка
15.	випинчастий відросток лобової кістки
16.	латеральна поверхня виличної кістки
17.	суглобова поверхня горбка ребра

Lectio quinta

Заняття № 5.

Тема: Іменники I та II відмін. Прикметники I–II відміни. Nominativus et Genetivus Plurālis.

Мета: уміти утворювати форми множини іменників I та II відміни. Перекладати терміни з іменниками у формах множини. Засвоїти усталені в анатомічній термінології скорочення. навчитися утворювати форми множини прикметників I та II відмін. Узгоджувати прикметники з іменниками у Nominativus Plurālis.

До I відміни належать іменники _____ роду із закінченням _____ в Genetivus Singulāris та _____ в Nominativus Singulāris.

Наприклад: _____

До II відміни належать іменники _____ та _____ роду із закінченням _____ в Genetivus Singulāris та _____ в Nominativus Singulāris.

Наприклад: _____

Утворення форм множини

Основа іменника + закінчення Nom. / Gen. Plur.

Іменник: vertebra, ae f
Nom. Plur. vertebr-ae

Основа: vertebr-
Gen. Plur. vertebr-arum

Закінчення Nominativus et Genetivus Plurālis іменників⁴

Відміна	I	II		III			IV		V
Рід	f	m	n	m	f	n	m	n	f
Nom. Plur.	-ae	-i	-a	-es	-es	-a / ia*	-us	-ua	-es
Gen. Plur.	-arum	-orum	-orum	-um/-ium**			-uum		-erum

*Для іменників середнього роду, які у Nom. Sing. мають закінчення -e, -al, -ar (rete, is n).

**Для рівноскладових іменників та іменників, основа яких закінчується на два приголосних.

Правило середнього роду

Nom. Plur. всіх іменників середнього роду закінчується на -a:

Відміна	II	III	IV
Nom. Sing.	ligamentum	foramen rete	cornu
Nom. Plur.	ligamenta	foramina retia	cornua

⁴ Розглядається протягом опанування матеріалу

Прикметники I та II відмін. Утворення форм Plurālis.

До I–II відмін належать прикметники із закінченнями _____ для чоловічого роду; _____ – жіночого; _____ – середнього.

Прикметники I–II відміни відмінюються аналогічно до іменників _____ відмін.

Форми прикметників чоловічого та середнього роду відмінюються за _____ відміною, форми жіночого роду – за _____ відміною.

Основа прикметників I–II відмін визначається за формою _____.

Прикметники III відміни поділяються на групи _____.

Основа прикметників III відміни 1-го закінчення визначається за _____, прикметників 2-х закінчень за _____, форм вищого ступеня порівняння за _____.

Утворення форм множини

основа прикметника + закінчення Nom. / Gen. Plurālis

Прикметник: *latus*, a, um – широкий

Основа: *lat-*

	m	f	n
Nom. Plur.	lat- i	lat- ae	lat- a
Gen. Plur.	lat- orum	lat- arum	lat- orum

Закінчення прикметників у Nom. та Gen. Plur.⁵

Рід	I–II відміна			III відміна	
	m	f	n	m, f	n
Nom. Plur.	-i	-ae	-a	-es	-ia/ -(ior)a
	longi dextri	longae dextrae	longa dextra	breves superiores	brevia superiora
	довгі праві			короткі верхні	
Gen. Plur.	-orum	-arum	-orum	-ium/-(ior)um	
	longorum dextrorum	longarum dextrarum	longorum dextrorum	brevium superiorum	
	довгих правих			коротких верхніх	

Прикметник завжди узгоджується з іменником у роді, числі, відмінку

Однина	Множина
глибока артерія – <i>arteria profunda</i>	глибокі артерії – <i>arteriae profundae</i>
вилична кістка – <i>os zygomaticum</i>	виличні кістки – <i>ossa zygomatica</i>
поперечний м'яз – <i>musculus transversus</i>	поперечні м'язи – <i>musculi transversi</i>

⁵ Розглядається протягом опанування курсу

Скорочення в анатомічній номенклатурі

Досить поширеним у наукових виданнях та анатомічних атласах є вживання скорочень для позначення органів.

Термін	Singularis		Plurālis	
	Скорочення	Повна форма	Скорочення	Повна форма
артерія	a.	arteria	aa.	arteriae
м'яз	m.	musculus	mm.	musculi
нервовий вузол	gangl.	ganglion	gangll.	ganglia

Лексичний мінімум

Іменники I відміни

fossa, ae f	– ямка
incisūra, ae f	– вирізка
fascia, ae f	– фасція
fibūla, ae f	– малогомілкова кістка
mandibūla, ae f	– нижня щелепа (geny-)
maxilla, ae f	– верхня щелепа (gnath-)
tibia, ae f	– великогомілкова кістка
tunīca, ae f	– оболонка

Іменники II відміни

brachium, i n	– плече
cerebrum, i n	– великий мозок(encephal-)
cranium, i n	– череп
digītus, i m	– палець (dactyl-)
ganglion, i n	– нервовий вузол
humērus, i m	– плечова кістка
lobus, i m	– частка
membrum, i n	– кінцівка
nasus, i m	– ніс (rhin-)
nervus, i m	– нерв (neur-)
nodus, i m	– вузол
ocūlus, i m	– око (ophthalm-)
sulcus, i m	– борозна
utērus, i m	– матка (metr-, hyster-)
ventricūlus, i m	– шлуночок

Іменники III відміни

cavitas, atis f	– порожнина
canālis, is m	– канал

Прикметники

cardiācus, a, um	– серцевий
------------------	------------

gastrīcus, a, um	– шлунковий
glutēus, a, um (muscūlus, arteria)	– сідничний (м'яз, артерія)
ischiadīcus, a, um (incisura, foramen)	– сідничний (вирізка, отвір)
lymphatīcus, a, um	– лімфатичний
mucōsus, a, um	– слизовий
obliquus, a, um	– косий
rectus, a, um	– прямий
spinōsus, a, um	– остистий

Запам'ятайте терміни:

os hyoideum	– під'язикова кістка
nervus hypoglossus	– під'язиковий нерв
glandula sublinguālis	– під'язикова залоза
vesīca fellēa (vesica biliāris)	– жовчний міхур
vesīca urinaria	– сечовий міхур

NB: термін лімфатичний вузол має два латинських еквіваленти: **nodus lymphatīcus** та **nodus lymphoideus**

Запам'ятайте терміни

Фасція (*лат. fascia, ae f*) – це оболонка, яка вкриває м'язи, внутрішні органи та сухожилки.

Питання для самоконтролю

1. Як визначається основа іменників I та II відміни?
2. Як утворити форми Nom. Plur. Та Gen. Plur.
3. Сформулюйте «правило середнього роду».
4. Для яких термінів в анатомічній номенклатурі використовуються скорочення? Як оформлюється абревіація на письмі?
5. Які закінчення мають прикметники у множині?
6. До якої частин слова треба додати закінчення Nom. / Gen. Plur., щоб утворити форму множини?

Завдання 1. Утворіть форму множини від поданих іменників, перекладіть українською мовою.

№	Nominativus singulāris	Nominativus plurālis	Переклад (pl.)
1.	musculus	musculi	м'язи
2.	genu		
3.	arteria		
4.	nodus		
5.	cornu		
6.	fossa		
7.	tuberculum		
8.	vena		
9.	nervus		
10.	oculus		
11.	ligamentum		
12.	processus		
13.	fascia		
14.	articulatio		
15.	pulmo		

Завдання 2. Утворіть форми plurālis від поданих прикметників.

№	m	f	n
1.	long...	long...	long...
2.	profund...	profund...	profund...
3.	lat...	lat...	lat...
4.	obliquu...	obliquu...	obliquu...
5.	rect...	rect...	rect...

Завдання 3. Доповніть таблицю анатомічних скорочень.

Термін	Singularis		Plurālis	
	Скорочення	Повна форма	Скорочення	Повна форма
зв'язка	lig.		ligg.	
нерв	n.		nn.	
борозна	sul.		sull.	
вена	v.		vv.	
гілка	r.		rr.	

Завдання 4. Визначте рід іменників за закінченням Nom. Sing.

utērus, i...; clavicūla, ae...; cancer, cri...; ligamentum, i...; colon, i...; angūlus, i...; fissūra, ae...; orgānon, i...; atrium, i...; ramus, i...; puer, eri...; puella, ae...; palātum, i...; nasus, i...

Завдання 5. Доповніть терміни відповідними закінченнями, перекладіть українською мовою.

№	Nominativus singularis	Nominativus plurālis	Переклад
1.	fascia profunda	fasciae profundae	глибокі фасції
2.	musculus longus	muscul... long...	
3.	arteria gastrīca	arteri... gastric...	
4.	ligamentum latum	ligament... lat...	
5.	ramus gastrīcus	ram... gastric...	
6.	lobus medius	lob... medi...	
7.	processus transversus	process... transvers...	
8.	processus vertebrālis	process... vertebral...	
9.	vertebra cervicālis	vertebr... cervical...	

Завдання 6. Перекладіть латинською мовою, звертаючи увагу на форми множини.

1.	тіло нижньої щелепи
2.	ліве око
3.	фасція шиї
4.	поверхня плечової кістки
5.	вирізка легені
6.	ріг матки
7.	отвір нижньої щелепи
8.	порожнина матки
9.	кістки пальців
10.	м'язи плеча
11.	ямки черепа
12.	нервові вузли (ганглії)
13.	порожнина черепа

14. артерії великого мозку
15. фасції м'язів
16. відростки хребців
17. отвори вен
18. суглоби плеча
19. ядра нервів
20. піднебінні борозни
21. довгі м'язи
22. куприкові хребці
23. виличні кістки
24. косі м'язи
25. внутрішні вени
26. шийні хребці
27. лімфатичні вузли
28. задні м'язи
29. верхні гілки
30. грудні нервові вузли
31. кістки нижньої кінцівки

Завдання 7. Перекладіть українською мовою.

1. corpus humeri
2. oculus dexter
3. musculi linguae
4. articulationes cranii
5. musculi faciei
6. articulatio humeri
7. musculus oculi
8. musculus gluteus
9. canālis mandibūlae
10. rami articulāres
11. muscūli recti
12. ligamenta thyroidea
13. ganglia thoracīca
14. vertebrae coccygeae
15. venae profundae brachii
16. musculus externus oculi
17. nervus gluteus superior
18. incisura ischiadīca major
19. musculus gluteus medius
20. arteriae gastrīcae breves
21. ossa membri superioris
22. canālis nervi hypoglossi
23. corpus ossis hyoidei
24. musculus biceps brachii sinistri

Завдання 8. Перекладіть латинською мовою.

1. шийка жовчного міхура
2. кругла зв'язка матки
3. нижній шийний нервовий вузол
4. кут правого ока
5. поперечна потилична борозна
6. частки щитоподібної залози
7. борозна потиличної артерії
8. верхній кут лопатки
9. передня артерія плечової кістки
10. малий горбок плечової кістки
11. зв'язки правої лопатки
12. кругла зв'язка матки
13. суглоби хребцевого стовбура
14. слизова оболонка носа
15. глибокі вени лица
16. великий піднебінний канал
17. четвертий шлуночок мозку
18. ріг під'язикової кістки
19. нижній суглобовий відросток
20. передній прямиий м'яз
21. канал хребцевої артерії
22. середня серцева вена
23. нижні сідничні артерії
24. праві лімфатичні вузли

Заняття 6.

Тема: Загальна характеристика іменників III відміни. Іменники чоловічого роду.

Мета: уміти визначати іменники III відміни, виділяти основу іменників III відміни. Знати закінчення іменників III відміни чоловічого роду. Утворювати форми множини іменників III відміни.

Загальна характеристика іменників III відміни:

1. До III відміни належать іменники, які в Genetivus Singulāris мають закінчення **-is**.
2. До III відміни належать іменники всіх трьох родів.

Наведіть приклад іменників III відміни

чоловічого роду _____

жіночого роду _____

середнього роду _____

3. Основа визначається шляхом відкидання від форми Gen. Sing. закінчення **-is**.

Словникова форма	Основа
radix, icis f	radic-
foramen, inis n	foramin-
apex, icis m	
articulatio, onis f	
vas, vasis n	

4. У більшості іменників III відміни основа Nom. Sing. і Gen. Sing. не співпадає.

Якщо у Gen. Sing. на один склад більше, ніж у Nom. Sing., то такі іменники називаються **нерівноскладовими**, якщо кількість складів однакова – **рівноскладовими**.

Рівноскладові	Нерівноскладові
Кількість складів у Nom. Sing. і Gen. Sing. однакова	Кількість складів у Nom. Sing. і Gen. Sing. різна (у Gen. Sing. на 1 склад більше)
Nom. Sing. canālis – 3 склади	Nom. Sing. forāmen – 3 склади
Gen. Sing. canālis – 3 склади	Gen. Sing. foramīnis – 4 склади

5.

Родові закінчення іменників III відміни

	m	f	n
Nom. Sing.	-o (крім -do, -go, -io), -or, -os, -es (нерівноскладові), -er, -ex	-do, -go, -io, -as, -es (рівноскладові), -is, -us (Gen. Sing. -utis, -udis), -ns, -rs, -ax, -ix, -ox, -ux, -nx, -lx	-al, -ar, -e, -en, -us (Gen. Sing. -eris, -oris, -uris), -ma, -ur, -t, -c, -l
Gen. Sing.	-is		
Nom. Plur.	-es		-a/-ia
Gen. Plur.	-um/-ium		

Рід іменників III відміни визначається за закінченням Nom. Sing. із урахуванням зміни основи.

Наприклад, закінчення **-us** властиве жіночому і середньому роду, однак закінчення Gen. Sing. **-oris** вказує на середній рід, а **-udis** – на жіночий.

Враховуючи це, можна визначити рід іменників:

corpus, oris _____

incus, udis _____

Особливості утворення форм множини іменників III відміни

Відмінкові закінчення для форм Nom. та Gen. Plur. див. у занятті № 5.

Закінчення **Nom. Plur. m, f** – всі типи іменників **-es**; **Nom. Plur. n** – більшість іменників **-a**, іменники середнього роду з закінченням Nom. Sing. **-e, -al, -ar**: **-ia**.

Закінчення **Gen. Plur. -ium**:

а) нерівноскладові іменники з основою на 2 приголосних (os, **ossis n**);

б) рівноскладові іменники з закінченням Nom. Sing. на **-es, -is** (canālis, **is m**).

в) іменники середнього роду з закінченням Nom. Sing. **-e, -al, -ar** (rete, **is n**)

У решти іменників закінчення **Gen. Plur. -um**.

Наприклад: _____

NB! Найбільш уживані в анатомічній термінології форми Gen. Plur.

На **-ium**: **ossium, dentium, canalium**.

Родові закінчення іменників III відміни чоловічого роду

Закінчення Nom. Sing.	Приклад
-o (крім -do, -go, -io)	pulmo, onis m homo, inis m
-or	liquor, oris m
-os	flos, oris, m
-er	ureter, eris m venter, tris m
-ex	pollex, icis m
-es (для нерівноскладових іменників)	pes, pedis m stapes, edis m
<p>Винятки mater, tris f gaster, tris f os, ossis n os, oris n cor, cordis n tuber, ěris n</p>	

Лексичний мінімум

Іменники II відміни

atrium, i n

– передсердя

Іменники III відміни

homo, hominis m

– людина (anthrop-)

index, icis m

– вказівний палець

pollex, icis m

– великий палець руки

musculus abductor, oris m⁶

– відвідний м'яз

musculus adductor, oris m

– привідний м'яз

⁶ При відмінюванні назв м'язів змінюються обидві частини слова: Nom. Sing. musculus abductor; Gen. Sing. musculi abductoris

musculus depressor, ōris m	– м'яз-опускач
musculus levātor, ōris m	– м'яз-підіймач
musculus flexor, ōris m	– м'яз-згинач
musculus extensor, ōris m	– м'яз-розгинач
musculus rotator, oris m	– м'яз-обертач
paries, ětis m	– стінка
pes, pedis m	– стопа (pod)
trochanter, ěris m	– вертлюг

Винятки з роду:

mater, matris f	– мозкова оболонка (mening-)
gaster, tris f	– шлунок (-gastr)
dura mater	– тверда мозкова оболонка
pia mater	– м'яка мозкова оболонка
os, oris n	– рот (stomat-)
os, ossis n	– кістка (oste-)
tuber, ěris n	– горб
cor, cordis n	– серце (cardi-)

Питання для самоконтролю

1. Що вказує на належність іменника до III відміни?
2. За закінченням якого відмінка можна визначити рід іменника III відміни?
3. Які закінчення Nom. Sing. властиві іменникам чоловічого роду?
4. Яким іменникам у Gen. Plur. властиве закінчення -ium?

Завдання 1. Визначте основу іменників; утворіть форму Gen. Sing.

№	Іменник	Основа	Genetivus singulāris
1.	foramen, inis n	foramin-	foraminis
2.	pulmo, onis m		
3.	tuber, ěris n		
4.	mater, tris f		
5.	margo, ĩnis m		
6.	thorax acis m		
7.	impressio, ōnis f		
8.	canālis, is m		
9.	conjugatio, ōnis f		
10.	regio, ōnis f		
11.	cavitas, ātis f		
12.	systema, atis n		
13.	cor, cordis n		
14.	auris, is f		
15.	os, ossis n		

Завдання 2. Доповніть таблицю.

Словникова форма	Основа	Nom. Plur. Переклад	Gen. Plur. Переклад
paries, ětis m	pariet-	parietes стінки	parietum стінок
tendo, ĩnis m			tendĭnum сухожилків
			partium частин
os, ossis n			
pes, pedis m	ped-		
tuber, ěris n			
		articulationes суглоби	
muscul̃us levātor, ōris m			
	homin-		hominum людей
		pulmones легені	
	canal-		

Завдання 3. Узгодьте прикметники з іменниками, перекладіть українською мовою. Поставте латинський термін у Gen. Sing.

Іменник	Прикметник	Nom. Sing.	Gen. Sing.
paries, ětis m	superior, ius		
	mediālis, e		
	inferior, ius		
	laterālis, e		
os, ossis n	brevis, e		
	frontālis, e		
	longus, a, um		
	occipitālis, e		
pes, pedis m	sinister, tra, trum		
	dexter, tra, trum		
tuber, eris n	ischiadĭcus, a, um		
	minor, minus		
trochanter, eris m	major, majus		
	minor, minus		

Завдання 4. Перекладіть латинською мовою, звертаючи увагу на форми множини іменників.

1. вени серця

2. залози рота

3. пальці стопи

4. кістки обличчя

5. стінки сечоводу

6. суглоби стопи

7. тіла хребців

8. стінки артерій

9. кістки стопи

10. артерії серця

11. канали мозку

12. суглоби вказівного пальця

13. стінки серця

14. кістки тіла людини

Завдання 5. Перекладіть українською мовою.

1. apex nasi

2. atrium cordis

3. pia mater

4. musculus flexor brevis

2. fascia lumbālis

3. trochanter minor

4. tunīca mucosa oris

5. scelēton (scelēton, i n – скелет) homīnis

6. muscūlus adductor pollicis

7. ossa digitōrum pedis

8. muscūlus flexor digitōrum

9. paries anterior gastris

10. muscūlus levatōr longus costae

11. vena obliqua atrii cordis

Завдання 6. Складіть анатомо-гістологічні терміни. Перекладіть українською мовою.

1. venae/matris/durae

2. pedis/quartus/digitus

3. maxillae/tuber

4. media/fascia/colli

5. cardiācum/superius/ganglion

6. pulmonis/superior/lobus/dextrī

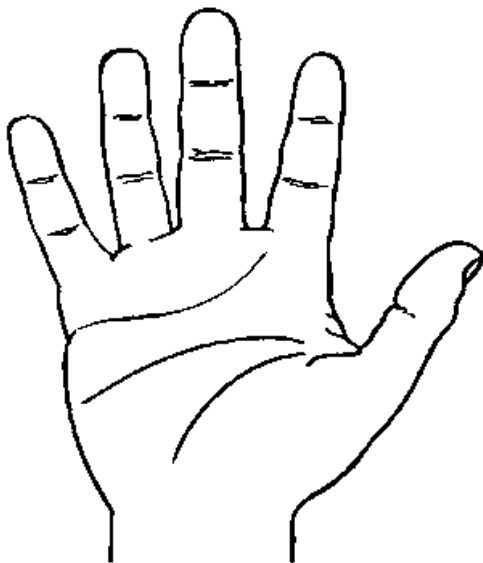
7. pedis/digitorum/musculus/flexor

8. apicis/incisura/cordis

Завдання 7. Перекладіть латинською мовою.

1. правий шлуночок серця
2. верхівка крижової кістки
3. фасція поперечного м'яза
4. глибокий м'яз-згинач пальців
5. м'яз-згинач пальця
6. вени твердої мозкової оболонки
7. кістки тіла людини
8. верхівка нижнього зуба
9. м'яз-підіймач правої лопатки
10. м'язи-обертачі шиї
11. довгий привідний м'яз великого пальця кисті
12. короткі м'язи-згиначі ребер
13. нижня частина великого вертлюга

Завдання 8. Підпишіть назви пальців, використовуючи подані слова.

index, ĩcis m
primus, a, um
tertius, a, um
pollex, icis m
digitus, i m
secundus, a, um
quartus, a, um
quintus, a, um
medius, a, um
minimus, a, um – найменший

Наприклад: digitus minimus – найменший палець

Lectio septima

Заняття 7

Тема: Іменники III відміни жіночого і середнього роду

Мета: продовжити вивчення іменників III відміни. Закріпити вміння визначати основу цих іменників. Правильно вживати іменники III відміни в анатомічних термінах.

Родові закінчення іменників III відміни жіночого роду		Родові закінчення іменників III відміни середнього роду	
<i>Закінчення Nom. Sing.</i>	<i>Приклади</i>	<i>Закінчення Nom. Sing.</i>	<i>Приклади</i>
-do	longitudo, ĩnis f	-en	abdōmen, ĩnis n
-go	cartilago, ĩnis f	-ur	femur, ōris n
-io	articulatio, iōnis f	-us	corpus, ōris n
-es (для рівноскладових)	pubes, pubis f	-ma	diaphragma, ātis n
-as	extremĭtas, ātis f	-e	rete, is n
-is	auris, auris f	-al	animal, alis n
-us (якщо Gen. Sing. закінчується на -utis або -udis)	senectus, ūtis f	-ar	hepar, ātis n
пригол. + s	pars, partis f	-c	lac, lactis n
-x (окрім -ex)	phalanx, āngis f	-l	fel, fellis n
		-t	caput, itis n
<p>Винятки canālis, is m dens, ntis m margo, ĩnis m larynx, ngis m pharynx, ngis m tendo, ĩnis m thorax, ācis m pancreas, ātis n vas, vasis n</p>		<p>Винятки ren, renis m lien, lienis m; splen, ēnis m</p>	

Особливості утворення форм множини

Відмінкові закінчення для форм Nom. та Gen. Plur. див. у занятті № 5.

NB! Nom. Plur. **-ia** – мають іменники середнього роду з Nom. Sing. на **-e, -al, -ar**.

Наприклад, rete – **retia**

Решта іменників мають у Nom. Plur. **-a**.

Наприклад _____

NB! Іменник vas, vasis n – «судина» в однині відмінюється за III відміною, а в множині – за II:

судини судин – vasa vasōrum

Лексичний мінімум

Іменники жіночого роду

auris, is f	– вухо (ot-)
basis, is f	– основа
cartilāgo, ĩnis f	– хрящ (chondr-)
cervix, ĩcis f	– шийка
cutis, is f	– шкіра (dermat-)
pars, partis f	– частина
pelvis, is f	– таз
phalanx, ngis f	– фаланга
regio, ōnis f	– ділянка

Іменники середнього роду

abdomen, ĩnis n	– черевко, живіт (lapar-)
caput, ĩtis n	– голова, головка (cephal-)
crus, cruris n	– гомілка, ніжка
diaphrāgma, ātis n	– діафрагма
femur, ōris n	– стегно
hepar, ātis n	– печінка
rete, is n	– сітка
systema, ātis n	– система

Винятки з роду:

larynx, ngis m	– гортань (laryng-)
lien, ěnis m;	– селезінка (splen-)
splen, splenis m	
margo, ĩnis m	– край
pancreas, ātis n	– підшлункова залоза (pancreat-)
pharynx, ngis m	– глотка (pharyng-)
ren, renis m	– нирка (nephr-)
tendo, ĩnis m	– сухожилок (ten-)
thorax, ācis m	– грудна клітка (thorac-)
vas, vasis n	– судина (angi-)

Іменники I відміни

vagīna, ae f	– піхва
--------------	---------

Прикметники

accessorius, a, um	– додатковий
petrōsus, a, um	– кам'нистий
fibrōsus, a, um	– волокнистий
synoviālis, e	– синовіальний

Запам'тайте терміни:

cervix uteri – шийка матки

cervix dentis – шийка зуба

Питання для самоконтролю

1. Назвіть закінчення іменників III відміни жіночого роду?
2. Перерахуйте слова-винятки з правила жіночого роду.
3. Які особливості відмінювання іменника vas, vasis n?
4. У яких термінах використовується іменник cervix, а в яких collum?
5. Які закінчення називного відмінка властиві іменникам III відміни середнього роду?
6. Перерахуйте іменники-винятки з правила середнього роду.
7. Які особливості відмінювання іменників III відміни середнього роду ви знаєте?

Завдання 1. Доповніть таблицю.

<i>Словникова форма</i>	<i>Основа</i>	<i>Nom. Plur.</i>	<i>Переклад</i>
tendo, ĩnis m	tendin-	tendines	сухожилки
	cartilagin-		
regio, onis f			ділянки
		ares	
	phalang-		фаланги
margo, inis m			краї
		radices	
	canal-		
	oss-		
rete			
			судини

Завдання 2. Узгодьте прикметник з іменником, утворіть форму Gen. Sing. і перекладіть українською мовою.

	<i>Nom. Sing., переклад</i>	<i>Gen. Sing., переклад</i>
basis (externus, a, um)		
cartilago (thyroideus, a, um)		
margo (dexter, tra, trum)		
crus (simplex, icis)		
auris (internus, a, um)		
pars (petrosus, a, um)		
systema (lymphaticus, a, um)		
ren (sinister, tra, trum)		

Завдання 3. Перекладіть терміни у *Nom. Sing.* і у *Nom. Plur.*

<i>Словосполучення</i>	<i>Nom. Sing.</i>	<i>Nom. Plur.</i>
простий суглоб		
крижовий канал		
лімфатична судина		
випинчаста ділянка		
волокниста піхва		

Завдання 4. Перекладіть українською мовою.

regio	parietālis	
	frontālis	
	occipitālis	
	sacrālis	
auris	interna	
	media	
	externa	
margo	laterālis	
	mediālis	
	occipitālis	
incisura	cardiaca	
	parietālis	
	frontālis	
caput	longum	
	breve	
	obliquum	
	rectum	
crus	dexter, tra, trum	
	simplex, icis	
systema	articulāris, e	
	lymphoidēus, a, um	

Завдання 5. Перекладіть українською мовою.

1. vas cordis
2. ventricūlus laryngis
3. corpus pancreatis
4. sulcus cutis
5. basis cranii
6. cavitas pelvis
7. pars diaphragmatis
8. rete articulāre
9. tunīca fibrōsa
10. caput transversum
11. lien accessorius
12. ren dexter/sinister
13. systema lymphoideum
14. cartilagīnes nasi
15. margīnes utēri
16. ligament hepatis
17. facies interna femōris
18. cavitas abdominis et (*et – i; ma*) pelvis
19. apex capitis fibulae
20. pars vaginae fibrosae
21. tunīca mucosa laryngis
22. vagīna synoviālis tendīnis
23. nodi lymphoidei thoracis
24. corpus ossis hyoidei
25. apex partis petrosae

Завдання 6. Перекладіть латинською мовою.

1. ділянка стопи
2. головка фаланги
3. діафрагма таза
4. коса головка
5. канал підшлункової залози
6. край грудної клітки
7. канал шийки матки
8. великий таз
9. ніжки великого мозку
10. судини судин
11. хрящі гортані
12. фаланги пальців
13. м'язи грудної клітки
14. сухожилки пальців
15. задня ділянка шиї
16. довгий м'яз голови
17. двоголовий м'яз стегна
18. кругла зв'язка печінки
19. судини внутрішнього вуха
20. верхня фаланга пальця
21. пряма головка м'яза
22. волокниста оболонка селезінки
23. глибокі лімфатичні судини
24. латеральні краї стопи
25. передня поверхня лівої нирки
26. піхви сухожилків пальців стопи

Lectio octava

Заняття 8.

Тема: Прикметники III відміни. Дієприкметники теперішнього часу дійсного стану. Найвищий ступінь порівняння прикметників. Іменники IV і V відмін.

Мета: закріпити знання про прикметники III відміни. Узгоджувати прикметники з іменниками, відмінювати прикметники і дієприкметники в однині та множині. Засвоїти особливості вживання прикметників у формі найвищого ступеня порівняння. Вміти визначати належність іменників до IV і V відмін та рід цих іменників. Відмінювати іменники IV і V відмін в однині та множині, узгоджувати з ними прикметники і дієприкметники.

Дієприкметники в анатомічній термінології

Дієприкметник – це частина мови, яка позначає ознаку дії. У словнику вони записуються так само, як прикметники III відміни одного закінчення на **-ns**. На першому місці записується форма **Nom. Sing.** для всіх трьох родів, на другому – форма **Gen. Sing.:**

opponens, entis – протилежний

Для визначення основи від форми **Gen. Sing.** слід відкинути закінчення **-is**.

Nom. Sing. opponens – **Gen. Sing.** opponentis – **основа** – opponent-

Відмінюються дієприкметники так само, як і прикметники III відміни одного закінчення, наприклад: perforans, ntis – пронизний.

Приклад відмінювання дієприкметників теперішнього часу активного стану

Рід \ Відмінок	m, f	n	m, f	n
Nom. Sing.	-ns		communicans	
Gen. Sing.	(nt)-is		communicantis	
Nom. Plur.	(nt)-es	(nt)-ia	communicantes	communicantia
Gen. Plur.	(nt)-ium		communicantium	

Сполучна судина

vas communicans

Сполучні судини

vasa communicantia

Особливості відмінювання прикметників III відміни у множині

Прикметники III відміни одного, двох, трьох закінчень та дієприкметники відмінюються у **Nom. Plur.** жіночого та чоловічого родів мають закінчення _____, середнього роду – закінчення _____, у **Gen. Plur.** всіх родів – закінчення _____.

Прикметники вищого ступеня порівняння у **Nom. Plur.** жіночого та чоловічого родів мають закінчення _____, **Nom. Plur.** середнього роду мають закінчення _____, у **Gen. Plur.** всіх родів – закінчення _____.

	Прикметники 1, 2, 3 закінчень, дієприкметники		Вищий ступінь порівняння	
	m, f	n	m, f	n
Nom. Plur.	-es	-ia	(ior)-es	(ior)-a
Gen. Plur.	-ium		-um	
Nom. Plur.	breves	brevia	superiores	superiora
Gen. Plur.	brevium		superiorum	

Найвищий ступінь порівняння прикметників

Найвищий ступінь порівняння для більшості прикметників у латинській мові утворюється за допомогою суфікса **-issim-** та родових закінчень **-us, a, um**, які додаються до основи прикметника у позитивному ступені:

longus, a, um – довгий, **основа** long- > long-issim-us, a, um – найдовший

Прикметники у найвищому ступені порівняння відмінюються за I та II відмінами.

Кілька латинських прикметників утворюють найвищий ступінь від так званих суплетивних (різних) основ. Ці форми треба запам'ятати:

parvus, a, um – *малий* > minimus, a, um – *найменший*

magnus, a, um – *великий* > maximus, a, um – *найбільший*

Іменники IV та V відмін

До IV відміни належать іменники _____ та _____ роду, які в Nominativus Singularis мають закінчення _____, а в Genetivus Singularis _____:

meatus, us m – прохід

genu, us n – коліно

NB! Іменник manus, us f – «кисть» належить до жіночого роду.

До V відміни належать іменники _____ роду, які мають закінчення _____ в Nominativus Singularis та _____ в Genetivus Singularis:

facies, eī f – поверхня, обличчя

rabies, eī f – сказ

Лексичний мінімум

Дієприкметники

ascendens, entis

– висхідний

descendens, entis

– нисхідний

opponens, entis

– протилежний

communicans, ntis

– сполучний

Прикметники I–II відміни

acusticus, a, um

– слуховий

(meatus, nervus)

(прохід, нерв)

auditivus, a, um (tuba)

– слуховий (труба)

maximus, a, um

– найбільший

minimus, a, um

– найменший

longissimus, a, um

– найдовший

latissimus, a, um

– найширший

Прикметники III відміни

communis, e

– спільний

dorsalis, e

– дорсальний, тильний

superficialis, e

– поверхневий

spinālis, e

– спинномозковий (з назвами м'язів, відростків «остьовий»)

sphenoidālis, e

– клиноподібний

temporālis, e

– скроневий

Іменники

arcus, us m

– дуга

auditus, us m

– слух

dorsum, i n

– спина

ductus, us m

– протока

manus, us f

– кисть (cheir-)

meatus, us m

–хід

medulla spinālis

– спинний мозок (myel-)

orgānum, i n	– орган
plexus, us m	– сплетення
septum, i n	– перегородка
sinus, us m	– пазуха
tuba, ae f	– труба

Запам'ятайте терміни:

musculus longissimus capitis	– найдовший м'яз голови;
musculus latissimus dorsi	– найширший м'яз спини;
meatus acusticus	– слуховий прохід;
tuba auditiva	– слухова труба;
foramen occipitale magnum (foramen magnum)	– великий потиличний отвір;
vena cordis magna (parva)	– велика (мала) вена серця;
musculus adductor magnus	– великий привідний м'яз

Питання для самоконтролю

1. Як відмінюються дієприкметники теперішнього часу?
2. Як утворюється форма найвищого ступеня порівняння?
3. Які іменники належать до IV відміни?
4. Назвіть ознаки іменників чоловічого і середнього роду IV відміни.
5. Який іменник жіночого роду належить до IV відміни?
6. Які іменники належать до V відміни?
7. Які прикметники на позначення «слуховий» використовуються в термінах «слуховий прохід» і «слухова труба»?

Завдання 1. Визначте основу прикметників та дієприкметників. Поставте у форми Nom. Plur.

№	Словникова форма	Основа	Nom. Plur (m, f)	Nom. Plur. (n)
1.	descendens, entis			
2.	communis, e			
4.	superior, ius			
6.	communicans, ntis			
7.	posterior, ius			
8.	plantaris, e			
9.	temporalis, e			
10.	major, majus			
11.	nasalis, e			
12.	dorsalis, e			

Завдання 2. Узгодьте іменники з прикметниками, оберіть правильне закінчення, перекладіть українською мовою.

Іменник	Прикметник	Nom. Sing.	Переклад
processus	zygomatīcus, a, um		
	sphenoidālis, e		
arcus	superficiālis, e		
	profundus, a, um		
cornu	superior, ius		
	laterālis, e		
	coccygeus, a, um		
facies	anterior, ius		
	temporalis, e		
sinus	frontālis, e		
	transversus, a, um		

Завдання 3. Допишіть закінчення прикметників, поставте термін у множину та перекладіть українською мовою.

<i>Nom. Sing.</i>	<i>Nom. Plur.</i>	<i>Переклад</i>
plexus super...		
processus accessori...		
sinus palatin...		
cornu sacral...		
facies intern...		
vas communica...		
processus super...		
cornu min...		
ligamentum dorsal...		
forāmen sacral...		

Завдання 4. Складіть анатомо-гістологічні терміни. Перекладіть українською мовою.

1. sinistra/manus

2. vertebrae/arcus

3. manus/articulationes

4. musculus / dorsi / latissimus

5. lymphoidea/organa

6. palatinus/maxillae/processus

7. arteria/ascendens/palatina

8. synoviāles/vaginae/manus/digitorum

9. venae/spinālis/medullae/anteriores

Завдання 5. Перекладіть українською мовою.

1. meatus acusticus

2. tuba auditiva

3. sulcus tubae auditivae

4. digitus minimus

5. ramus communicans

6. facies ossium

7. ossa faciēi

8. os sphenoidāle

9. arcus musculi

10. meatus superior nasi

11. cornu majus ossis hyoidei

12. ductus lymphatici

13. septum sinuum frontalem

14. ligamentum transversum superficiāle

15. fascia dorsālis pedis

16. arteria femoralis superficiālis

17. septum femoris mediāle

18. arteria descendens genus

19. musculus opponens pollicis

20. vagina fibrosa digiti manus

21. pars petrosa ossis temporālis

22. ligamenta brevia digitōrum manus

Завдання 6. Перекладіть латинською мовою.

1. орган слуху

2. кістки кисті

3. м'язи спини

4. міжм'язова перегородка

5. права кисть

6. спільна артерія

7. перегородка плеча

8. протилежна частина

9. низхідна гілка

10. сполучна судина

11. права грудна протока

12. середній слуховий хід

13. лімфатичні протоки

14. найдовший м'яз голови

15. поперекова частина спинного мозку

16. частина слухового проходу

17. нервові вузли синусів

18. борозна поперечної пазухи

19. внутрішній слуховий прохід

20. хрящ слухової труби

21. відросток скроневої кістки

22. малі під'язикові протоки

23. найменші серцеві вени

24. висхідна частина м'яза

25. кістки пальців правої кисті

Частина 2. Клінічна та фармацевтична термінологія

Lectio nona

Заняття 9.

Lectio prima

Тема: Поняття «клінічний термін». Структурні моделі клінічних термінів. Поняття «терміноелемент»

Мета: отримати уявлення про клінічну термінологію, засвоїти поняття «терміноелемент». Ознайомитися зі структурними моделями клінічних термінів. Оволодіти методикою перекладу і пояснення клінічних термінів.

В опануванні клінічною термінологією основну роль відіграє засвоєння певної кількості греко-латинських терміноелементів.

Терміноелемент (ТЕ) – це словотворчий структурний елемент клінічного терміна, який має фіксоване значення і написання.

ТЕ утворюють однотипні за своєю структурою і семантикою (значенням) терміни. ТЕ мають різний ступінь частотності: так, одні можуть входити до складу двох-трьох, а інші – до складу кількох десятків термінів. Наприклад, з ТЕ -algia (біль) утворено значну кількість термінів за однією моделлю:

myalgia

arthralgia

podalgia

neuralgia

odontalgia

Серед клінічних термінів виділяють кілька структурних моделей:

Прості терміни:

а) непохідні слова латинського або грецького походження: thrombus, і m – згусток крові, тромб; fractura, ae f – перелом.

б) афіксальні однокореневі слова, утворені за допомогою суфіксів або префіксів: gastritis, itidis f – гастрит; hypotonia, ae f – гіпотонія.

Терміни-словосполучення (здебільшого латинського походження), які мають значення захворювань, патологічних станів, оперативних дій та ін.: tumor malignus – злоякісна пухлина; asthma bronchiāle – бронхіальна астма; resectio radice dentis – видалення кореня зуба.

Складні клінічні терміни представлені одним словом, що складається з кількох ТЕ грецького походження (дуже рідко – латинського). Такі терміни посідають основне місце в клінічній термінології. Їхнє значення можна вивести із значення елементів, що входять до складу певного слова.

oste-o-malacia (остеомаляція, розм'якшення кісток).

Корінь **oste-** означає «кістка», а кінцевий ТЕ **-malacia** означає «розм'якшення».

Однак слід враховувати, що загальне значення складного терміна завжди глибше, ніж просте складання значень його компонентів. Нерідко значення терміна слід звіряти зі словником, що повинно стати невід'ємною частиною самостійної роботи студента.

Слід запам'ятати деякі **особливості** клінічних термінів:

1. Серед ТЕ виділяють:

- кореневі ТЕ (**hepatitis**);
- кінцеві ТЕ (**nephroptosis**);
- афікси – префікси і суфікси, які мають постійне значення (**hypertonia**; **adenitis**).

2. Якщо кінцевий ТЕ починається з приголосного звука, то перед ним ставиться з'єднувальний голосний **-o-**. Якщо кінцевий ТЕ починається з голосного, то з'єднувальний **-o-** не використовується:

dermat-**o**-logia – дерматологія, наука про шкіру

angi-ectasia – ангіектазія, розширення судин

3. При виконанні вправ слід враховувати відмінність між **перекладом** і **поясненням** клінічних термінів. Оскільки клінічна термінологія є інтернаціональною, то перекладом клінічного терміна є написання його в українській орфографії (дерматологія, гастрит). Пояснення – виведення значення терміна шляхом складання значень кожного компонента.

<i>Термін</i>	<i>Переклад</i>	<i>Пояснення</i>
nephritis	нефрит	запалення нирки
odontalgia	одонталгія	зубний біль
osteoma		
angiologia		
arthrosis		

4. Завдання «утворити термін» означає, що слід використати ТЕ для побудови терміна. Це дозволяє замінити багатослівний термін більш зручним коротким, але ємким словом. Наприклад, нирковокам'яна хвороба – нефролітіаз (**nephrolithiasis** – neph- – нирка, -lithiasis – кам'яна хвороба).

5. При поясненні однослівних клінічних термінів, які складаються з початкового і кінцевого ТЕ, спочатку слід визначити значення кінцевого ТЕ, яке буде посідати перше місце в українській дефініції терміна, а потім до нього приєднати значення початкового ТЕ (у родовому відмінку, у вигляді прикметника або в описовій формі). Наприклад, **nephroptosis** (neph- – нирка, -ptosis – опущення). Пояснення терміна – опущення нирки, переклад – нефроптоз. **Myalgia** (my- – м'яз, -algia – біль). Пояснення – м'язовий біль, переклад – міальгія.

6. Однак нерідко пояснення клінічних термінів слід починати з першого ТЕ: xerodermia – сухість шкіри. Особливо це характерно для термінів, у складі яких є префікс: **hyperalgesia** (hyper- – вище норми, -algesia – больова чутливість) – підвищена больова чутливість.

Лексичний мінімум

Іменники

abscessus, us m	– абсцес, нарив
asthma, ātis n	– астма
cancer, cri m	– рак
carcinōma, ātis n	– ракова пухлина
cysta, ae f	– кіста
in situ	– «ін сіту» (на місці)
morbus, i m	– хвороба (noso-)
oedēma, ātis n	– набряк
paralysis, is f	– параліч
symptōma, ātis n	– симптом, ознака
syndrōmum, i n	– синдром (поєднання симптомів)
tumor, oris m	– пухлина(onc-)
ulcus, ěris n	– виразка
vulnus, ěris n	– рана

Прикметники

benignus, a, um	доброякісний
malignus, a, um	злроякісний
primarius, a, um	первинний

Запам'ятайте терміни:

Діабет (від грецьк. diabetes, від diabaino – проходити скрізь, протікати) – назва групи захворювань ендокринної природи, які характеризуються надмірним виділенням сечі з організму.

Кіста (від грецьк. kystis – пузир) – патологічна порожнина в органі, стінка якої утворена фіброзною тканиною.

Рак in situ (від лат. «на місці») – злоякісна пухлина на початковій стадії розвитку, без проростання в тканину. Характеризується, як правило, невеликими розмірами, відсутністю клінічних проявів, дуже повільним ростом і відсутністю метастазів.

Питання для самоконтролю

1. Що вивчає клінічна термінологія?
2. Дайте визначення поняттю «терміноелемент»?
3. Які структурні моделі клінічних термінів ви знаєте?
4. Коли між терміноелементами складного клінічного терміна вживається з'єднувальний голосний «-о-»?
5. У чому полягає відмінність між перекладом і поясненням клінічного терміна?

Завдання 1. Укажіть значення грецьких терміноелементів.

<i>ТЕ</i>	<i>Значення</i>	<i>ТЕ</i>	<i>Значення</i>	<i>ТЕ</i>	<i>Значення</i>
neph-		my(o)-		ot-	
gastr-		syndesm-		odont-	
phleb-		cephal-		encephal-	
pancreat-		laryng-		cyst-	
onc-		neur-		splen-	
angi-		lapar-		aden-	
chondr-		cheir-		cheil-	
dermat-		stomat-		gloss-	
myel-		spondyl-		arthr-	

Завдання 2. Додайте до термінів елементи, яких не вистачає.

1.	запалення нирки	...itis
2.	захворювання хребців	spondyl...
3.	м'язова пухлина	my...
4.	запалення губи	cheil...
5.	запалення підшлункової залози	...itis
6.	біль голови	...algia
7.	наука про пухлини	...logia
8.	запалення молочної залози	mast...
9.	хрящова пухлина	chondr...
10.	захворювання суглобів	...osis
11.	запалення язика	gloss...
12.	запалення вуха	...itis
13.	пухлина шкіри	dermat...
14.	пухлина спинного мозку	...oma
15.	біль нерва	neur...
16.	запалення шлунка	gastr...
17.	пухлина залози	aden...
18.	хвороба серця	...pathia

Завдання 3. Перекладіть і поясніть терміни.

<i>№</i>	<i>Термін</i>	<i>Переклад</i>	<i>Пояснення</i>
1.	laryngitis		
2.	somatopathia		
3.	osteoma		
4.	angiitis		
5.	nosologia		
6.	cytologia		
7.	podalgia		
8.	rhinitis		
9.	ophthalmologia		
10.	pancreatoma		
11.	splenitis		
12.	odontalgia		

Завдання 4. Перекладіть українською мовою.

1.	paralýsis diaphragmātis	
2.	cancer hepatis	
3.	ulcus perforans	
4.	cysta cerebri	
5.	ulcus cutis	
6.	peritonitis primaria	
7.	cysta pancreatis	
8.	syndromum renāle	
9.	symptomata cancri	
10.	cysta cavitatis nasi	
11.	symptomata ulceris	
12.	carcinoma in situ laryngis	

Завдання 5. Доповніть таблицю.

<i>№</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Переклад (plur.)</i>
1.	dolor	dolores	болі
2.		morbi	
3.	vulnus		
4.			виразки
6.			симптоми
7.	oedema		
8.		tumores	

Завдання 6. Перекладіть латинською мовою.

1.	виразка шлунка	
2.	хвороби серця	
3.	абсцес легені	
4.	параліч ока	
5.	набряк легень	
6.	злоякісна пухлина	
7.	доброякісна пухлина	
8.	рани голови	
9.	набряк головного мозку	
10.	симптоми астми	
11.	проста кіста кістки	
12.	карцинома in situ шкіри	
13.	симптоми виразки шлунка	
15.	рана передньої стінки грудної клітки	

Lectio decima

Заняття 10

Тема: Суфіксальний спосіб творення у клінічній термінології

Мета: ознайомитися із суфіксальним способом творення складних клінічних термінів. Засвоїти основні іменникові та прикметникові суфікси, які вживаються в клінічній термінології. Навчитися утворювати, пояснювати та перекладати терміни, до складу яких входять суфікси.

У клінічній термінології афіксальні однокореневі прості слова можуть утворюватися за допомогою додавання суфікса (*alcoholismus*, і m), префікса (*mesencephalon*) або суфікса і префікса одночасно (*mesophlebitis*, *idis f*).

Суфіксальний спосіб творення – до основи (грецької або латинської) додається суфікс. За допомогою суфікса змінюється лексичне значення слова.

-oma – пухлина:

neph- + **-oma** = nephroma

нирка + пухлина = пухлина нирки

-alis – відношення до названого в основі:

crani- + **-alis** = craniālis

череп + відношення до названого в основі = відноситься до черепа

У клінічній термінології для утворення іменників використовуються переважно грецькі корені (основи), для прикметників – як грецькі, так і латинські.

Суфіксальний спосіб творення іменників

корінь + суфікс⁷

encephal + itis = encephalitis

енцефал + іт = енцефаліт

головний мозок + запалення = запалення головного мозку

Найбільш уживані суфікси іменників

Суфікс (форма Nom. Sing. та Gen. Sing)	Український еквівалент (називний та родовий відмінки)	Значення	Приклад	Пояснення
-itis, itīdis f	-ит (-іт), -иту (-іту)	запалення	dermatitis, itīdis f дерматит, у	запалення шкіри
-osis, is f	-оз, -озу	1) захворювання незапального характеру; відхилення від норми	neurosis, is f невроз, у	захворювання нервів
		2) підвищений вміст формених елементів крові; наявність великої кількості пухлин	leucocytosis, is f лейкоцитоз, у фіброматоз, у	підвищений вміст лейкоцитів у крові наявність множинних фібром
-oma, omātis n	-ома, -оми	пухлина	myoma, ātis n міома, и	м'язова пухлина
-ismus, i m	-изм (-ізм), -изму (-ізму)	1) отруєння	botulismus, i m ботулізм, у	отруєння ботуліном
		2) патологічний стан, порушення функції (у бік підвищення)	pancreatismus, i m панкретизм, у	порушення функції підшлункової залози
-iāsis, is f	-іаз, -іазу	порушення функції, патологічний стан	helmintiasis, is f гельмінтіаз, у	патологічний стан, пов'язаний з наявністю гельмінтів (червів)

⁷ Для зручності будемо розглядати закінчення як складову суфікса.

Суфіксальний спосіб творення прикметників

Прикметники утворюються аналогічно до іменників.

основа + суфікс (з родовими закінченнями)

asthmat- + -icus, a, um = asthmaticus, a, um

астмат- + -ичний, a, e = астматичний, a, e

астма + відношення до названого в основі = відноситься до астми

Найбільш уживані суфікси прикметників

Лат. суфікс	Укр. суфікс	Значення	Приклад	Пояснення
Прикметники I–II відміни				
-īcus, a, um	-ичний	належить, відноситься до того, що названо в основі	lymphaticus, a, um лімфатичний	відноситься до лімфи (lymphā – лімфа)
-ōsus, a, um	-озний	характерний, насичений багатий тим, що названо в основі	fibrosus, a, um фіброзний	багатий волокнами (fibra – волокно)
-oīdeus, a, um	-подібний -оїдний	схожий на те, що названо в основі	pterygoideus, a, um крилоподібний	схожий на крило (pteryx – крило)
-ēus, a, um	-овий -ний	відноситься до того, що названо в основі (переважно з грецькими коренями)	pharyngeus, a, um глотковий	відноситься до глотки (pharynx – глотка)
-gēnus, a, um	-генний	1) породжений (походить від) тим, що названо в основі	odontogenus, a, um одонтогенний	походить від зуба
		2) породжує те, що названо в основі	cancerogenus, a, um канцерогенний	той, що викликає рак
Прикметники III відміни				
-ālis, e -āris, e	-альний -арний	відноситься до того, що названо в основі	cerebrālis, e церебральний (мозковий) articulāris, e суглобовий	відноситься до мозку відноситься до суглоба
-bilis, e	-бельний -більний	пасивна здатність до дії	operabilis, e операбельний	може бути прооперований

Слід запам'ятати деякі **особливості** утворення клінічних термінів за допомогою суфіксації:

1. Для позначення деяких органів людини може використовуватися як грецький корінь, так і латинський. Так, паралельно використовуються грецький **angi-** та латинський **vas-** на позначення терміна «судина», або грецький **colp-** та латинський **vagin-** із значенням «піхва» (colpitis = vaginitis – запалення піхви).

2. Суфікс **-osis** використовується не лише для опису паталогічних станів, але й у нормальній анатомії: **syndesmosis** – **сіндесмоз**, з'єднання кісток; **aponeurosis** – **апоневроз**, щільна з'єднувальна пластинка, яка поєднує широкі м'язи з кістками чи іншими тканинами.

3. Щодо вибору суфікса **-al-** чи **-ar-**: якщо основа закінчується на **-l** то використовується суфікс **-ar-** (scapula – scapulāris), якщо останній приголосний основи **-r**, то вживається суфікс **-al-** (cerebrum – cerebralis). Це явище називається дисиміляцією.

Лексичний мінімум

myc(et)-	– гриб, грибок <i>Іменники</i>
allergia, ae f	– алергія
coma, ātis n	– кома
febris, is f	– лихоманка
gangraena, ae f	– гангрена
infantīlis, e	– дитячий
infectio, onis f	– інфекція
exitus letālis	– смертельний кінець
phlegmōne, es f	3 флегмона
rheumatismus, i m	– ревматизм <i>Прикметники</i>
acūtus, a, um	– гострий
congenītus, a, um	– природжений
infectiōsus, a, um	– інфекційний
juvenīlis, e	– юнацький
letālis, e	– смертельний
oedematōsus, a, um	– набряклий
purulentus, a, um	– гнійний
senīlis, e	– старечий
tuberculōsis, is f	– туберкульоз
ulcerōsus, a, um	– виразковий

Запам'ятайте терміни:

Кома (від грецьк. *coma* –глибокий сон) – стан глибокого пригнічення функцій центральної нервової системи, який характеризується втратою свідомості та відсутністю реакції на зовнішні подразники й розладом регуляції життєво важливих функцій організму.

Гангрена (від грецьк. *gangraina*) – вид некрозу, при якому омертвілі тканини або висихають, або розкладаються.

Флегмона (від грецьк. *phlegma* – вогонь, запалення) – гостре чітко не обмежене гнійне запалення клітковини.

Ревматизм (від грецьк. *rheumatismos* – течія, витікання рідини) – інфекційна хвороба, яка характеризується системним запаленням з'єднувальної тканини з переважною локалізацією у серцево-судинній системі

Туберкульоз (від лат. *tuberculum*) – інфекційна хвороба, при якій утворюються специфічні гранульоми у різних органах (переважно у легенях).

Пневмонія (від грецьк. *Pneumon* – легеня та *-ia* – патологічний стан) – це запальний процес у легенях, який має інфекційне, бактеріальне або грибокве походження.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає суфіксальний спосіб творення?
2. Перерахуйте найпоширеніші іменникові суфікси.
3. Які значення має суфікс *-osis*?
4. Назвіть значення суфікса *-ismus*.
5. Перерахуйте суфікси прикметників I-II відміни. Які значення їм притаманні?
6. Назвіть суфікси прикметників III відміни. Які значення їм властиві?
7. Які значення має суфікс *-genus, a, um*?

Завдання 1. Перекладіть клінічний термін українською. Вкажіть значення терміна.

1.	gigantismus	гігантизм	патологічний стан, що характеризується надмірним розміром тіла
2.	dermatosis		
3.	alcoholismus		
4.	helminthiasis		
5.	pancreatitis		
6.	otitis		
7.	encephaloma		
8.	botulismus		
9.	myositis		
10.	fibrosis		

Завдання 2. Утворіть клінічні терміни з наступним значенням.

1.	Запалення	носа	
2.		шлунка	
3.		мозкової оболонки	
4.		печінки	
5.		глотки	
6.	Пухлина	кістки	
7.		нирки	
8.		залози	
9.		хряща	
10.	Отруєння	грибами	
11.		нікотинном	
12.		йодом	
13.	Захворювання	хребців	
14.		шкіри	
15.		суглобів	
16.		психіки	
17.		м'язів	

Завдання 3. Перекладіть у Nom. та Gen. Sing. терміни.

<i>№</i>	<i>Термін</i>	<i>Nom. Sing.</i>	<i>Gen. Sing.</i>
1.	невроз		
2.	гінгівіт		
3.	апоневроз		
4.	псоріаз		
5.	міелоз		
6.	мікоз		
7.	одонтома		
8.	токсикоз		
9.	хейлоз		
10.	карцинома		
11.	інфантилізм		
12.	пневмонія		
13.	анурія		
14.	цисталгія		

Завдання 4. Доповніть таблицю.

	<i>Латинський термін</i>	<i>Український термін</i>	<i>Пояснення</i>
1.	scapulāris, e	лопатковий	відноситься до лопатки
2.	spondylogenus, a, um		
3.	dentālis, e		
4.		сухожилковий	
5.	musculāris, e		
6.	embryonālis, e		
7.		виразковий	
8.		транспортабельний	
9.	capillāris, e		
10.	tuberculosus, a, um		
11.		кістозний	
12.		ревматоїдний	
13.	mastoideus, a, um		
14.		психогенний	
15.	phlegmonosus, a, um		

Завдання 5. Утворіть прикметники з наступним значенням.

1.	багатий/ насичений	виразками	
2.		волокнами	
3.		інфекцією	
4.		набряком	
5.		флегмоною	
6.	відноситься до (-eus, a, um)	гортані	
7.		фаланги	
8.		стравоходу	
9.		глотки	
10.		куприка	
11.	схожий на	дельту	
12.		ромб	
13.		крило (pteryx, ygis f)	
14.		корону (corona, ae f)	
15.	відноситься до (-icus, a, um)	симптому	
16.		діабету	
17.		астми	
18.		алергії	
19.	відноситься до (-alis, e/ aris, e)	залози	
20.		черепа	
21.		ключиці	
22.		верхньої щелепи	
23.		бронхів	
24.	походить від	зуба	
25.		хребця	
26.		нерва	
27.	породжує	хворобу (path-)	
28.		рак	

Завдання 6. Узгодьте прикметник з іменником. Перекладіть термін українською.

1.	systema lymphatic__us, a, um	
2.	rhinitis allergic __us, a, um	
3.	neuralgia occipital __is, e	
4.	meningitis tuberculos__us, a, um	
5.	coma diabetic__us, a, um	
6.	gangraena infectios__us, a, um	
7.	exitus letal__is, e	
8.	phlegmone odontogen__us, a, um	
9.	febris aphthos__us, a, um	
10.	oesophagitis phlegmonos __us, a, um	

Завдання 7. Перекладіть багатослівні терміни українською мовою.

1.	phlegmone laryngis	
2.	arteriitis senilis	
3.	pneumonia bacteriālis	
4.	coma traumaticum	
5.	rheumatismus musculāris	
6.	pneumonia totālis	
7.	carcinoma hepatocellulāre	
8.	febris recurrens	
9.	reanimatio neonati	
10.	allergia professionālis	
11.	arthritus rheumatīca	
12.	infectiones oculorum	
13.	adenoma embryonāle	
14.	infectiones congenitae	
15.	gangraena cutis allergīca	
16.	otitis purulenta acuta	
17.	cirrhosis biliāris primaria (<i>cirrhosis, is f – цироз</i>)	
18.	laryngitis posterior chronīca	
19.	paralysis cerebrālis infantilis	
20.	tumor odontogenus malignus	
21.	reanimatio nervi faciālis	

Завдання 8. Перекладіть терміни латинською мовою.

1.	піогенна остеопатія
2.	бактеріальна інфекція
3.	туберкульоз легенів
4.	дитяча пневмонія
5.	травматична спонділопатія
6.	лімфатичний набряк
7.	виразковий стоматит
8.	ректальний абсцес
9.	дитячий аутизм
10.	старечий психоз
11.	одонтогенні пухлини
12.	туберкульозний мієліт
13.	природжена пневмонія
14.	юнацький ревматоїдний артрит
15.	гострий набряклий панкреатит
16.	хронічний нефритичний синдром
17.	гостра ревматична лихоманка

Lectio undecima

Заняття 11

Тема: Префіксальний та префіксально-суфіксальний спосіб творення у клінічній термінології

Мета: Ознайомитися з префіксальним способом творення клінічних термінів. Засвоїти найпоширеніші префікси грецького та латинського походження. Навчитися пояснювати значення термінів, утворювати та перекладати терміни із грецькими та латинськими префіксами.

Префіксальний спосіб творення – нове слово утворюється шляхом додавання префікса до основи. Префікси переважно вказують на розміщення у просторі (вище, нижче, перед) чи часі (до, після), кількість (багато, мало), міру вияву ознаки (надмірна, недостатня), спрямованість дії (вперед, назад), відсутність чи заперечення того, що вказано в основі.

Завдяки префіксу лексичне значення слова уточнюється, але не змінюється.

У медичній термінології використовуються префікси грецького та латинського походження. Слід пам'ятати, що грецькі префікси вживаються переважно в клінічній термінології, тоді як латинські – в анатомічній.

functio, onis f – функція	hyper- functio (гіперфункція) dys- functio (дисфункція) hypo- functio (гіпофункція)	надмірна функція розлад функції зниження функції
-------------------------------------	--	---

Якщо слово утворюється завдяки поєднанню префікса і суфікса, то такий спосіб творення називається **префіксально-суфіксальним**:

thyreo- щитоподібна залоза	hyper- thyre- osis гіпертиреоз	захворювання , пов'язане з підвищеною функцією щитоподібної залози
nephr- нирка	peri- nephr- itis перинефрит	запалення тканин навколо нирки

Слід запам'ятати деякі **особливості** вживання та перекладу термінів з префіксами.

1. Загальне правило: **грецькі префікси додаються до грецьких коренів, латинські – до латинських.**

Наприклад, із значенням «половина» є грецький префікс **hemi-** та латинський **semi-**. Відповідно, **hemiplegia** (грецький корінь – грецький префікс) – параліч половини тіла, **semicanalis** (латинський корінь – латинський префікс) – напівканал.

Однак є численні винятки – так звані **гібриди**: **epiduralis** (грецький префікс – латинський корінь) – епідуральний (над твердою мозковою оболонкою).

2. В клінічній термінології **грецькі** префікси переважно входять до складу **іменників**, а **латинські – прикметників.**

3. При приєднанні префікса до кореня у слові можуть відбуватися певні фонетичні зміни, які відображаються на письмі:

a-glossia, **an-**ophthalmia

4. При **перекладі** клінічного терміна, зазвичай, зміни відбуваються лише у закінченні:
endocarditis – ендокардит

5. Як зазначалося у занятті 1, щоб **пояснити** значення терміна, треба визначити значення усіх складових – кореня, префікса, суфікса:

paranephritis запалення (-itis) біля (para) нирки (nephr)

6. Префікси можуть вступати у **синонімічні** та **антонімічні** відносини. Так, антонімічними є такі пари: **intra** (всередині) – **extra** (зовні); **supra** (над) – **infra** (під) тощо. Синонімами є **ante-** та **prae-**, **sub-** та **infra-**. Синонімія може виникати як в межах префіксів одного походження, так і між грецькими та латинськими префіксами.

7. Значення деяких латинських префіксів аналогічні до грецьких префіксів. Такі префікси називають **латино-грецькими дублетними префіксами**. Наприклад, значення «над чим-небудь» мають латинський префікс **supra-** та грецький **hyper-** «між чим-небудь»: латинський **inter-** та грецький **meso-**.

8. Переклад термінів ускладнюється тим, що в медичній термінології кожної країни існують національні аналоги міжнародних термінів, які використовуються паралельно з ними. Так, термін *submandibularis* може перекладатися і як субмандибулярний, і як піднижньощелепний. Отже, для коректного вживання професійних термінів необхідно звіритися зі словниками.

Найпоширеніші грецькі та латинські префікси

Префікс	Значення	Приклад	Пояснення
Грецькі префікси			
a- (an-)	відсутність, заперечення	atonia (атонія)	відсутність тону
dys-	розлад, порушення	dystonia (дистонія)	розлад тону
eu-	норма, правильний, добрий	eupnoë (евпноє)	нормальне дихання
ecto- (exo-)	зовні, поза чимось	ectoderma (ектодерма)	зовнішній зародковий листок
endo-	всередині	endoderma (ендодерма)	внутрішній зародковий листок
mes(o)-	1) між чимось, середній; 2) середня оболонка; 3) брижа (з назвами внутрішньочеревних органів)	mesoderma (мезодерма) mesoarteriitis (мезоартеріїт) mesocolon (мезоколон)	середній зародковий листок запалення середньої оболонки артерії брижа ободової кишки
par(a)-	1) клітковина біля або навколо органа (з назвами внутрішніх органів); 2) схожість, подібність (з назвами захворювань);	parotitis (паротит) paratyphus (паратиф)	запалення білявушної залози хвороба, схожа на тиф
peri-	1) зовнішня оболонка (з назвою органа); 2) окістя (з кістками, зубами)	perimetrium (периметрій) periosteum (періост)	зовнішня оболонка матки окістя
hyper-	вище норми, підвищення	hypertonia (гіпертонія)	підвищений тонус
hypo-	1) нижче, під чимось; 2) зменшення, недостатність, нижче норми	hypoglossus (під'язиковий) hypotonia (гіпотонія)	під язиком знижений тонус
macro-megalo-	патологічно великий, збільшення	megalosplenia (мегалоспленія)	збільшення селезінки
micro-oligo-	патологічно малий, зменшення, недостатня кількість	microcephalia (мікроцефалія) oligophrenia (олігофренія)	малий розмір голови слабоумство (букв. мало розуму)
poly-	численний, багато	polyodontia (поліодонтія)	(надто) багато зубів
hemi-	половина, пів-, напів-	hemiplegia (геміплегія)	параліч половини тіла
pan-	все, що відноситься до цілого	panplegia (панплегія)	параліч всього тіла
syn- (sym-)	зв'язок, з'єднання; разом	synostosis (синостоз) symbiosis (симбіоз)	з'єднання кісток співіснування
mono-	один	monoplegia (моноплегія)	параліч однієї кінцівки
di-	два	diplegia (діплегія)	параліч двох кінцівок
tri-	три	triplegia (триплегія)	параліч трьох кінцівок
tetra-	чотири	tetraplegia (тетраплегія)	параліч чотирьох кінцівок

Префікс	Значення	Приклад	Пояснення
Латинські префікси			
ante-, prae-(pre)	1) попередній за часом; 2) розташованість перед чим-небудь	praenatālis=antenatālis (передпологовий) antebrachium (передпліччя)	перед пологами частина руки від ліктьового суглоба до кисті (букв. перед плечем)
post-	1) після чогось; 2) розташованість позаду	posttraumaticus (посттравматичний) postherpeticus (постпечінковий)	після травми розташований позаду печінки
extra-	зовні, поза чимось	extracardiālis (екстракардіальний, позасерцевий)	поза серцем
intra-	всередині	intracraniālis (інтракраніальний, внутрішньочерепний)	всередині черепа
infra-	нижче, під чимось	infraorbitālis (інфраорбітальний, підочноямковий)	під очною ямкою
sub-	1) під чимось; 2) ослаблення ознаки	sublinguālis (сублінгвальний, під'язиковий) subacutus (підгострий)	під язиком помірно гострий
supra-	над чим-небудь	suprarenālis (супраренальний, наднирковий)	над нирками
super-	надмірний вияв ознаки	supersecretio (суперсекреція)	надмірна секреція
inter-	між чим-небудь	intercostālis (інтеркостальний, міжребровий)	між ребрами
retro-	за чим-небудь	retrosternālis (загрудинний)	за грудиною
multi-	численний, багато	multiformis (різноманітний)	характеризується численними формами

Запам'ятайте словотворчу модель!

Префікси із значенням оболонки органів

Префікс	Значення	Приклад	Пояснення		
endo-	орган	-itis/ -osis	запалення/ захворювання	внутрішньої оболонки органа	endocarditis
peri-				зовнішньої оболонки органа	pericarditis
para-				клітковини біля органа	paranephritis
meso-				брижі, середньої оболонки органа	mesoarteriitis
pan-				всіх оболонок органа	pancarditis

Лексичний мінімум

anamnesis, is f
arrhythmia, ae f
asthenicus, a, um
diagnosis, is f

– анамнез
– аритмія
– астеничний
– діагноз

dolor, ōris m	– біль(-alg-)
flexio, ōnis f	– загин
habitus, us m	– зовнішній вигляд
hypertensio, ōnis f	– гіпертензія
insanabilis, e	– невиліковний
insultus, us m	– інсульт
multiplex, icis	– множинний
myocardium, i n	– міокард
reanimatio, ōnis f	– реанімація, оживлення;
remissio, ōnis f	– ремісія
prognosis, is f	– прогноз
transplantatio, ōnis f	– трансплантація, пересадка;
trauma, ātis n	– травма

Запам'ятайте терміни:

Анамнез (від грецьк. ana-mnesis – згадка) – відомості, одержані про хворобу шляхом опитування самого хворого чи його оточення.

Астенічний (від грецьк. a-sthenia – відсутність сили) – стан, що характеризується підвищеною втомлюваністю, слабкістю, дратливістю.

Гіпертензія (від грецьк. hyper- та лат. tensio – напруг) – підвищений тиск у судинах, порожнистих органах та порожнинах організму. Іноді з подібним значенням вживається термін гіпертонія (Детальніше у занятті 5).

Діагноз (від грецьк. dia-gnosis – розпізнання) – медичний висновок про стан здоров'я людини чи причину смерті із застосуванням медичних термінів, що позначають захворювання (травми), їх форми, варіанти перебігу.

Окістя (син. періост) – оболонка кістки, яка складається з щільної волокнистої з'єднувальної тканини.

Прогноз (від грецьк. pro-gnosis – передбачення, знання наперед) – науково обґрунтоване припущення про подальший перебіг хвороби.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає префіксальний спосіб творення? Наведіть приклад.
2. У чому полягає префіксально-суфіксальний спосіб творення? Наведіть приклад.
3. Чи є закономірність у вживанні префіксів грецького чи латинського походження?
4. Наведіть приклади грецьких префіксів, які характеризують міру/ступінь вияву функції.
5. Наведіть приклад грецьких префіксів, які характеризують положення у просторі.
6. За якою моделлю утворюються клінічні терміни, які вказують на захворювання/запалення однієї з оболонок органу?

Завдання 1. Перекладіть терміни українською мовою. Поясніть їхні значення.

№	Термін	Переклад	Пояснення
1.	mesogastrium	мезогастрій	брижа шлунку
2.	paranephritis		
3.	endoarteriitis		
4.	synostosis		
5.	panencephalitis		
6.	polyneuritis		
7.	parotitis		
8.	posttraumaticus, a, um		
9.	hyperfunctio		
10.	ectodermālis, e		
11.	monoarthritis		
12.	eucholia		

Завдання 2. Додайте латинський префікс, щоб утворити термін зі значенням.

1.	...claviculāris	надключичний
2.	...flexio	загин назад
3.	...cancer	передрак
4.	...acutus	підгострий
5.	...traumatīcus	післятравматичний
6.	...cardiacus	позадусерцевий
7.	...venosus	внутрішньовенний
8.	...pharyngeus	заглотковий
9.	...vertebrālis	міжхребцевий

Завдання 3. Додайте грецький префікс, щоб утворити термін зі значенням.

1.	...rhythmia	порушення серцевого ритму
2.	...arthritis	запалення всіх суглобів
3.	...pathia	відсутність емоцій
4.	...dactylia	зрощення пальців
5.	...cardium	навколосерцева сумка
6.	...odontitis	запалення окістя зуба
7.	...odontia	недостатня кількість зубів
8.	...phlebitis	запалення внутрішньої оболонки вен
9.	...allergia	захворювання, схоже на алергію
10.	...plasma	зовнішній шар цитоплазми
11.	...carditis	запалення всіх оболонок серця
12.	...onychia	патологічно великі нігті
13.	...cephalia	патологічно мала голова

Завдання 4. Підберіть протилежні за значенням терміни.

dyspnoë (pnoë, es f – дихання)	
hypertonia	
ectoderma	
microglossia	
hypothyreosis	
oligodactylia	
aglossia	
eutrophia	
macrognathia	

Завдання 5. Утворіть терміни зі значенням (використовуючи грецькі префікси).

<i>№</i>	<i>Значення</i>	<i>Термін</i>
1.	тонус (-tonia): нормальний	
2.	...підвищений	
3.	...знижений	
4.	розлад тонусу	
5.	знижена функція щитоподібної залози	
6.	підвищена функція щитоподібної залози	
7.	середній мозок	
8.	запалення зовнішньої оболонки серця	
9.	запалення окістя	
10.	запалення середньої частини глотки	
11.	запалення білявушної залози	
12.	відсутність повік	
13.	відсутність очей	
14.	зрощення пальців	
15.	запалення зовнішньої оболонки матки	
16.	запалення внутрішньої оболонки матки	
17.	запалення тканин біля матки	
18.	запалення всіх бронхів	
19.	захворювання багатьох суглобів	
20.	запалення багатьох нервів	

Завдання 6. Перекладіть терміни латинською мовою, поясніть їхні значення.

<i>№</i>	<i>Укр.</i>	<i>Лат.</i>	<i>Пояснення</i>
1.	гіпотіреоз	hypothyrosis	знижена функція щитоподібної залози
2.	гіпертензія		
3.	періфлебіт		
4.	ендодерма		
5.	поліневрит		
6.	постнатальний		
7.	мезоколон		
8.	адактілія		
9.	внутрішньом'язовий		
10.	ендодерма		
11.	антепозиція		
12.	межребровий		
13.	суперсекреція		
14.	прекома		
15.	ретрофлексія		
16.	екстракорпоральний		
17.	інтравагінальний		
18.	підгострий		

Завдання 7. Перекладіть українською мовою.

1.	insultus cerebri	
2.	syndromum myelodysplastіcum	
3.	myocarditis acuta	
4.	hypotonia oculi	
5.	arrhythmia cordis	
6.	synostosis posttraumatіca	
7.	pneumonia bilaterālis	
8.	habitus phthisіcus	
9.	dysfunctio cerebri	
10.	diagnosis differentiālis	
11.	fibrosis endocardiālis	
12.	periodontitis traumatіca	
13.	endocarditis septіca	
14.	atonia oesophagi	
15.	dysostosis multiplex	
16.	paraproctitis subcutanea	
17.	pericardіtis rheumatіca	
18.	remissio therapeutіca	
19.	allergia postvaccinālis	
20.	asthma bronchiāle endogenum	
21.	arthropathia psoriatіca interphalangea	
22.	hyperostosis ossium cranii	

Завдання 8. Перекладіть латинською мовою.

1.	ремісія хвороби	
2.	хронічний параметрит	
3.	астенічний зовнішній вигляд	
4.	трансплантація легені	
5.	постінфекційний гіпотиреоз	
6.	антефлексія матки	
7.	анамнез хвороби	
8.	гіпертонічна хвороба	
9.	ендометріоз матки	
10.	інфаркт міокарда	
11.	діабетична мікроангіопатія	
12.	гіпоплазія шкіри	
13.	передній паранефроз	
14.	діагноз хвороби	
15.	перинатальна травма	
16.	природжена анальгія	
17.	гострий інфаркт міокарда	
18.	підгострий бактеріальний ендокардит	
19.	хронічний заглитковий абсцес	
20.	алергічний інфекційний поліартрит	
21.	моноплегія нижньої кінцівки	
22.	злякисний гострий перикардит	

Lectio duodecima

Заняття 12

Тема: Складні клінічні терміни. Кінцеві терміноелементи

Мета: ознайомитися з правилами утворення складних клінічних термінів. Засвоїти кінцеві ТЕ. Запам'ятати особливості вживання деяких кінцевих ТЕ. Навчитися визначати значення складних термінів і грамотно їх писати латинською мовою.

Складні клінічні терміни утворюються за допомогою складання кількох грецьких коренів (основ):

hepatocholecystitis – гепатохолецистит, запалення печінки і жовчного міхура

hepat- – печінка, **cholecyst-** – жовчний міхур, **-itis** – запалення

Кінцеві ТЕ мають найбільшу частотність, відтак, і найбільшу продуктивність. За допомогою одного кінцевого ТЕ утворюється низка однотипних термінів, побудованих за однаковою моделлю. До кінцевого ТЕ, який означає патологічний стан, тип оперативного втручання, захворювання, пухлину, спосіб обстеження або лікування та ін., додається кореневий ТЕ, який означає орган, тканину, частину тіла, клітину.

Схема утворення складного клінічного терміна:

корінь (основа) + (о) + кінцевий терміноелемент

З'єднувальний голосний -о- ставиться тоді, коли кінцевий терміноелемент починається з приголосного (див. Заняття 1).

Слід запам'ятати **особливості** вживання кінцевих терміноелементів, розглянутих у цьому занятті:

1. ТЕ **-uria** означає «наявність або підвищений уміст певних речовин у сечі» (наприклад, leucocyturia), однак може мати значення «стан сечі, характеристика сечі» (наприклад, polyuria). ТЕ **-aemia** означає «наявність або підвищений уміст певних речовин у крові» (наприклад, hydraemia), а також може означати «стан крові, характеристика крові» (наприклад, oligaemia). Зверніть увагу, що ТЕ **haemat-** (кров)⁸ та **ur-** (сеча) вживаються на початку або всередині слова (наприклад, haematoma; uraemia).

2. ТЕ **haemat-** (кров), **py(o)-** (гній), **pneum-** (повітря, газ), **hydr⁹**- (вода) перед назвою органа (порожнини) вказують на наявність відповідної речовини в цьому органі (порожнині): pyaemia – піемія (гній у крові); haematuria – гематурія (кров у сечі).

3. ТЕ **-aesthesia**, здебільшого, вживається в неврології і означає «чутливість». Наприклад, anaesthesia – відсутність чутливості. «Чутливість» слід розуміти як здатність організму сприймати різні подразники зовнішнього і внутрішнього середовища, а також реагувати на них. Слід запам'ятати, що цей термін може вживатися в іншому значенні: «обезболювання», що використовується для проведення пацієнту оперативних втручань, перев'язок і діагностичних маніпуляцій без болю.

4. ТЕ **-graphia**, у більшості випадків, означає рентгенологічне дослідження (angiographia – рентгенологічне дослідження судин), однак може означати і нерентгенологічний метод дослідження (electroencephalographia – графічна реєстрація біпотенціалів мозку), а також «той, що відноситься до письма» (dysgraphia – розлад письма). ТЕ **-gramma** має смисловий зв'язок з ТЕ **-graphia** і означає «рентгенограму», а також графічне зображення результатів дослідження.

5. ТЕ **-philia** має два різних значення: 1) схильність до чогось з боку людини (nustophilia – людина віддає перевагу ночі або темряві); 2) схильність до чогось як явище організму, що призводить до патологічного стану (haemophilia – схильність до кровотеч).

⁸ Деякі початкові ТЕ мають кілька варіантів, тобто представлені повною або неповною основою (напр., haem- і haemat-; derm- і dermat-). Таке явище називається варіативністю ТЕ.

⁹ За допомогою початкового ТЕ **hydr-** утворюються назви **водянок** деяких органів (hydropericardium – водянка перикарда; hydrosalpinx – водянка маткової труби). Також ТЕ hydr- може означати й природну фізіологічну рідину в організмі (hydrocephalia – надлишкове накопичення цереброспінальної рідини в шлуночках мозку).

6. ТЕ **-therapia** (лікування) вказує на лікування за допомогою певних засобів, ТЕ **-iatria** (лікування) – на лікування певних груп хворих: *hydrotherapia* (лікування за допомогою води); *paediatria* (лікування дітей).

7. ТЕ **-pathia**, як правило, означає не конкретне захворювання, а слугує для позначення загальних назв захворювань певного органа (*perihorathia* – загальна назва захворювань нирок).

8. ТЕ **-tonia** має два значення: 1) той, що відноситься до тонусу (*dystonia* – порушення тонусу організму); 2) той, що має відношення до тиску (*hypertonia* – підвищений тиск). Однак зараз у цьому значенні слід уживати ТЕ **-tensio** (*hypertensio*, *hypotensio*). Під гіпертонією і гіпотонією розуміють підвищений або понижений тонус м'язового шару стінки порожнистого органа або судини.

9. Кінцевий ТЕ **-cele** має значення «грижа». Грижа – це випинання органа або його частини через отвори в анатомічних утвореннях під шкіру, в міжм'язові простори або в порожнини.

10. ТЕ **-ptōsis** може вживатися як самостійний термін. Птоз – вроджене або набуте опущення верхньої повіки. У складі складного терміна даний ТЕ має значення «опущення органа».

11. ТЕ **-stomia** – утворення отвору хірургічним шляхом. Такий отвір може мати назву «стома», «свищ», «анастомоз». Свищ – загальна назва анастомозів і стом, утворених хірургічним шляхом.

12. Деякі ТЕ можуть бути як кореневими, так і кінцевими, наприклад: мегало/спленія = сплено/мегалія – збільшений розмір селезінки.

13. Термін **haemorrhagia** може вживатися самостійно і має значення «кровотеча».

Лексичний мінімум

<i>resectio, ōnis f</i>	– резекція, вирізування (-ectomy)
<i>amputatio, ōnis f</i>	– ампутація
<i>dilatatio, ōnis f</i>	– розширення (-ectasia)
<i>haemorrhagia, ae f</i>	– кровотеча (-rrhagia)
<i>hernia, ae f</i>	– грижа
<i>luxatio, onis f</i>	– вивих

Початкові терміоеlementи

(вживаються для утворення клінічних термінів)

<i>pu-</i>	– гній
<i>haem(at)-</i>	– кров
<i>ur-</i>	– сеча, сечовина
<i>hydr-</i>	– вода, водянка
<i>pneum-</i>	– повітря, газ
<i>salping-, -salpinx</i>	– маткова труба

Кінцеві терміоеlementи

(вживаються для утворення клінічних термінів)

<i>-aemia, ae f</i>	– кров, стан крові
<i>-aesthesia, ae f</i>	– чутливість
<i>-algisia, ae f</i>	– больове відчуття
<i>-algia, ae f</i>	– біль
<i>-cele, es f</i>	– грижа, кила, випинання
<i>-ectasia, ae f</i>	– розширення
<i>-graphia, ae f</i>	– рентгенологічне дослідження
<i>-gramma, atis n</i>	– 1) рентгенограма 2) графічне зображення результатів дослідження
<i>-iatria, ae f</i>	– лікування (когось; чогось)
<i>-therapia, ae f</i>	– лікування (чимось)
<i>-malacia, ae f</i>	– пом'якшення
<i>-megalia, ae f</i>	– збільшення
<i>-necrosis, is f</i>	– некроз, омертвіння
<i>-pathia, ae f</i>	– хвороба
<i>-plasia, ae f</i>	– розвиток

-plegia, ae f	– удар, параліч
-philia, ae f	– схильність
-pnoë, es f	– дихання
-ptosis, is f	– птоз, опущення
-rrhagia, ae f	– кровотеча
-rrhoea, ae f	– витікання
-scopia, ae f	– огляд, обстеження
-spasmus, i m	– спазм
-stasis, is f	– застій
-stenōsis, is f	– стеноз, звуження
-tomia, ae f	– розріз
-ectomy, ae f	– вирізання, видалення
-tonia, ae f	– тонус
-trophia, ae f	– живлення
-uria, ae f	– сеча, стан сечі

!NB Указані нижче ТЕ можуть уживатися також як самостійні терміни:

Некроз (від грецьк. Nekrosis – омертвіння, смерть) – омертвіння клітин і тканин у живому організмі, що супроводжується невідворотним припиненням їхніх функцій.

Стеноз (від грецьк. Stenosis – звуження) – звуження трубчастого органа або його зовнішнього отвору.

Склероз (від грецьк. Sclerosis – затвердіння) – затвердіння, ущільнення органа, зумовлене заміною його атрофованих функціональних елементів з'єднувальною тканиною.

Стаз (від грецьк. Stasis – застій) – застій у просвіті судини або органа його фізіологічного вмісту.

Спазм (від грецьк. Spasmos) – довільне скорочення поперечно-смугастих або гладких м'язів, що не супроводжується швидким розслабленням.

Запам'ятайте терміни:

Ендоскоп (від грецьк. endo – всередині, skopeo – роздивляйтесь) – це оптичний прилад з освітлювальним пристроєм для візуального дослідження порожнин тіла, який вводять через природні або штучні отвори.

Біопсія (від грецьк. bios – життя, orpsis – зір) – прижиттєве взяття невеликого об'єму тканини для мікроскопічного дослідження з діагностичною метою.

Томографія (від грецьк. tomos – відрізок, шар; grapho – писати) – рентгенівський метод дослідження органів людини з отриманням на рентгенограмі пошарового зображення цих органів.

Дилатація (від лат. dilatatio – розширення) – стійке дифузне розширення якого-небудь порожнистого органа.

Рентгенографія (від Рентген – прізвище науковця, який відкрив цей метод діагностики та грецьк. Grapho – писати, записувати) – це дослідження внутрішнього стану тіла або внутрішніх органів, яке відображається за допомогою використання рентгенівських променів. Результати рентгенографії фіксуються на спеціальній плівці.

Питання для самоконтролю

1. Якою є схема утворення складних клінічних термінів?
2. Коли між ТЕ в складному терміні вживається з'єднувальний голосний –о-?
3. Яке значення має ТЕ –necrosis?
4. Які значення має ТЕ –philia?
5. Яка різниця між ТЕ –therapia та –iatria?
6. Які значення має ТЕ –tonia?
7. Що таке рентгенографія?

Завдання 1. Поясніть значення термінів.

1.	uraemia	
2.	angiectasia	
3.	haematuria	
4.	hypocalcaemia (<i>Calcium, i n – кальцій</i>)	
5.	hyperprolactinaemia (<i>prolactinum, i n – пролактин</i>)	
6.	gastroptosis	
7.	dysaesthesia	
8.	hypotonia	
9.	hysterographia	
10.	cholaemia	
11.	haemophilia	
12.	hepatoptosis	
13.	oligocytaemia	
14.	salpingographia	
15.	cardiomegalia	
16.	myelosclerosis	
17.	glucosuria (<i>glucosa, ae f – глюкоза</i>)	
18.	cholangiographia	
19.	splenogramma	

Завдання 2. Додайте ТЕ, яких не вистачає.

1.	лікування дітей	paed...
2.	лікування водою	...therapia
3.	відсутність тонусу	a...
4.	розм'якшення головного мозку	encephalo...
5.	підвищена чутливість	...aesthesia
6.	недостатній розвиток тканини або органа	hypo...
7.	водянка перикарда	...pericardium
8.	параліч м'язів шлунка	gastro...
9.	схильність до спазмів	spasmo...
10.	рентгенологічне дослідження судин	angio...
11.	тимчасова зупинка (відсутність) дихання	a...
12.	обстеження ока	...scopia
13.	лікування за допомогою рослин	phyto...
14.	розлад живлення	dys...
15.	прикріплення легені	pneumon...
16.	видалення м'яза	my...
17.	кровотеча з вуха	...rrhagia
18.	вирізання стравоходу	oesophag...
19.	витікання гною	pyo...
20.	прикріплення селезінки	...pexia

Завдання 3. Утворіть терміни з указаним значенням.

1.	рентгенологічне дослідження головного мозку	
2.	наявність гною в крові	
3.	звуження судин	
4.	застій жовчі	
5.	підвищений тонус	
6.	тонус м'язів	
7.	обстеження шлунка	
8.	розм'якшення кісток	
9.	водянка головного мозку	
10.	гній у матковій трубі	
11.	відсутність чутливості	
12.	головний біль	
13.	застій сечі	
14.	збільшення печінки	
15.	звуження стравоходу	
16.	розвиток тканини	
17.	збільшення селезінки	
18.	схильність до кровотеч	
19.	рентгенографія спинного мозку	
20.	спазм м'яза	
21.	витікання з вуха	
22.	опущення нирки	
23.	опущення матки	
24.	рентгенологічне дослідження маткової труби	
25.	шлункова кровотеча	

Завдання 4. Утворіть терміни.

а)	обстеження:	носа	
		бронхів	
		сечового міхура	
		стравоходу	
		гортані	
		вуха	
		шлунка	
б)	рентгенологічне дослідження	судин	
		нирок	
		жовчного міхура	
		головного мозку	
		вен	
в)	чутливість	підвищена	
		розлад	
		відсутність	

г)	параліч	ока	
		сечового міхура	
		шлунка	
		серця	
г)	розріз	живота	
		м'яза	
		сухожилка	
		залози	
		ободової кишки	
		вени	
		кістки	
		сечового міхура	
		нерва	
		суглоба	
д)	видалення (вирізання)	вени	
		нирки	
		маткової труби	
		хряща	
		нерва	
		жовчного міхура	
		матки	

Завдання 5. Перекладіть терміни українською мовою.

1.	sclerōsis angiogēna	
2.	myotonia congenita	
3.	amyotrophia spinālis	
4.	necrosis ischaemīca	
5.	hydraemia pathologicā	
6.	nephrosclerosis hypertōnica	
7.	polyuria psychogēna	
8.	cardiomyopathia hypertrophīca	
9.	cystectomy cystae	
10.	hypotensio arteriālis	
11.	dacryocystitis neonati	
12.	encephalopathia hypertōnica	
13.	necrosis tumoris	
14.	osteodysplasia fibrosa	
15.	ophthalmopathia thyroidea	
16.	biopsia mammae	
17.	blepharoptosis congenita	
18.	stenosis arteriae cerebrālis	
19.	glucosuria renālis	

Завдання 6. Перекладіть латинською мовою.

1.	гематогенний холангіт	
2.	ревматичний поліартрит	
3.	вроджена енцефалопатія	
4.	гострий поліневрит	
5.	первинна кардіоміопатія	
6.	внутрішньочерепна гіпертензія	
7.	зовнішня офтальмоплегія	
8.	геморагічна метропатія	
9.	гостра невропатія	
10.	радикальна цистектомія	
11.	вивих коліна	
12.	розширення судин	
13.	психогенна астенія	
14.	центральний вивих стегна	
15.	зовнішній розрив серця	
16.	некроз головного мозку	
17.	вроджена анальгезія	

Lectio tertia decima

Заняття 13

Тема: Складні клінічні терміни. Початкові терміноелементи

Мета: засвоїти початкові терміноелементи. Уміти розрізняти схожі за написанням, але різні за значенням ТЕ.

Запам'ятайте **особливості** вживання деяких початкових терміноелементів, розглянутих у цьому занятті:

1. У термінах, які позначають **трансплантацію** (пересадку органів або тканин) або **пластику** (оперативне відновлення форми або функцій органа), слід розрізняти значення початкових ТЕ:

- **auto-** (*сам*) + transplantatio – пересадка власних органів або тканин;
- **allo-** (*інший*) (або **homo-**) + transplantatio; alloplastica, homoplastica – пересадка органів або тканин від людини до людини;
- **iso-** (*рівний*) + transplantatio – пересадка органів або тканин від організмів, ідентичних у генетичному відношенні;
- **im-** + plantatio – вживлення чужих організму матеріалів (пластмаса, метал та ін.) та імплантантів живої природи (хрящі, кістки, клапани);
- **xeno-** (або **hetero-**) (*чужий, інший*) + transplantatio; xenoplastica, heteroplastica – пересадка органів або тканин від тварини до людини.

2. Після ТЕ **tachy-** (**швидкий**), **brady-** (**повільний**), **poly-** (**багато**) з'єднувальний голосний -о- не вживається, навіть якщо кінцевий ТЕ починається з приголосного звука: tachycardia, bradycardia, polymyositis.

3. ТЕ **leuc-** (**білий**), **erythr-** (**червоний**), **melan-** (**чорний**) можуть вживатися на позначення відповідних різновидів клітин: лейкоцитів, еритроцитів, меланоцитів. У терміні частина -сут- може випадати: leucocytopenia=leucopenia; melanocytoma=melanoma.

4. ТЕ **-opia**, **-opsia** входять до складу офтальмологічних термінів і мають значення патології зору. Слід запам'ятати терміни, значення яких важко визначити, виділивши їхні складові ТЕ: *hypermetropia* – *далекозорість і туорія* – *короткозорість*.

5. ТЕ **-penia** означає понижений уміст формених елементів крові, тоді як **-osis** – підвищений уміст формених елементів крові (див. Заняття 2):

- erythrocytōsis – erythrocytopenia
- thrombocytośis – thrombocytopenia (thrombopenia).
- lymphocytośis – lymphocytopenia
- leucocytośis – leucocytopenia (leucopenia).

6. Слід розрізняти схожі за написанням і вимовою ТЕ, які мають різне значення:

- **isch-** – затримка (ischaemia – ішемія (затримка крові)); **-ischi-** – сідничний (ischialgia – ішіальгія (біль сідничного нерва));
- **hydr-** – вода (hydrophobia – гідрофобія (страх води)); **hidr-** – піт (hidradenoma – гідраденома (пухлина потової залози));
- **poly-** – багато (polymyositis – поліміозит (запалення багатьох м'язів)); **polio-** – сірий (poliomyelitis – поліомієліт (запалення сірої речовини спинного мозку));
- **sten-** – звуження (stenocardia – стенокардія (звуження серця)); **-sthen-** – сила (asthenia – астенія (безсилля));
- **hemi-** – напів-, половина (hemialgia – геміалгія (біль половини тіла)); **haem-** – кров (haemophilia – гемофілія (схильність до кровотечі)).

грецькі корені

sphygm-

– пульс

початкові терміноелементи

aetio-

– причина

allo-

– інший, другий

auto-	– сам, власний
brady-	– повільний
tachy-	– швидкий
cryo-	– холодний
thermo-	– теплий
cyan-	– синій
erythr-	– червоний, відноситься до еритроцитів
glyc-	– солодкий, цукор
hetero-, xeno-	– другий, різний
hydr-	– піт
homo-, homeo-	– подібний
isch-	– затримка
iso-	– рівний, однаковий
lepto-	– м'який
leuc-	– білий, відноситься до лейкоцитів
lip-	– жир
melan-	– чорний, відноситься до меланоцитів
myx-	– слиз
rachy-	– твердий
polio-	– сірий, сіра речовина
thromb-	– тромб
thrombocyt-	– тромбоцит
xanth-	– жовтий
xero-	– сухий

кінцеві терміоеlementи

-lysis, is f	– руйнування, розпад
-metria, ae f	– вимірювання
-opia (-opsia), ae f	– зір, очі
-penia, ae f	– недостатня кількість формених елементів крові
-plastica, ae f	– оперативне відновлення, пластична операція

Запам'ятайте терміни:

Етіологія (від грецьк. Aitia – причина, logos – наука) – 1) наука про причини й умови виникнення хвороб; 2) причина виникнення хвороби або патологічного стану..

Цианоз (від грецьк. Cyan- + -osis) – синюшний відтінок шкіри та слизових оболонок, зумовлений недостатньою насиченістю крові киснем.

Гомеостаз (від грецьк. homeo- + -stasis) – це підтримка стабільності внутрішнього середовища організму.

Питання для самоконтролю

1. Перерахуйте відомі вам різновиди пластичних операцій та трансплантацій. Поясніть їхні значення.
2. Чи є різниця між ксенотрансплантацією та гетеротрансплантацією?
3. Які значення має початковий ТЕ leuc-?
4. Назвіть початкові ТЕ, які позначають колір.
5. Які значення має початковий ТЕ polio-?
6. Назвіть початкові ТЕ із значенням фізичних характеристик.

Завдання 1. Поясніть значення термінів.

1.	neutropenia	
2.	ischaemia	
3.	erythrodermia	
4.	melanuria	
5.	erythrocytosis	
6.	poliomyelitis	
7.	lipaemia	
8.	trombocytosis	
9.	pachymeningitis	
10.	ischuria	
11.	erythropenia	
12.	autohaemotherapy	
13.	cyanuria	
14.	sphygmogramma	
15.	lipuria	
16.	bradypnoe	
17.	leucopenia	
18.	cytolysis	

Завдання 2. Утворіть терміни з указаним значенням.

1.	підвищений уміст цукру в крові	
2.	синюшний відтінок шкіри	
3.	почервоніння шкіри	
4.	недостатня кількість еритроцитів у крові	
5.	вимірювання пульсу	
6.	руйнування крові	
7.	високий уміст жиру у крові	
8.	лікування теплом/холодом	
9.	прискорене серцебиття (<i>cardia, ae f - серцебиття</i>)	
10.	сухість шкіри	
11.	бачення предметів у жовтому кольорі	
12.	пересадка органів або тканин від тварини до людини	
13.	жирова пухлина	
14.	процес графічного запису пульсу	
15.	бачення предметів у синьому кольорі	
16.	пересадка власних органів або тканин	
17.	пластична операція носа	
18.	недостатня кількість тромбоцитів у крові	

Завдання 3. Напишіть терміни латинською мовою і поясніть їхнє значення.

1.	кріотерапія		
2.	ціанопсія		
3.	етіологія		
4.	алопластика		
5.	меланодонтія		
6.	ішурія		
7.	гомогенний		
8.	гетерогенний		
9.	поліаденіт		
10.	кріоанестезія		
11.	тромбоцитопатія		
12.	ксантоматоз		

Завдання 4. Перекладіть терміни українською мовою.

1.	leucosis chronica	
2.	melanoma pulmonum	
3.	erythroderma neonatale	
4.	melanoma in situ labii	
5.	poliomyelitis paralytica	
6.	xerophthalmia epithelialis	
7.	ischuria acuta	
8.	symptomata xanthopsiae	
9.	tachypnoe hysterica	
10.	neutropenia congenita	
11.	arthroplastica digitorum pedis	

Завдання 5. Перекладіть латинською мовою.

1.	симптоми тахікардії	
2.	бактеріальний лептоменінгіт	
3.	фебрильна нейтропенія	
4.	спінальний поліомієліт	
5.	етіологія хвороби	
6.	церебральний тромбоз	
7.	гостра лейкемія	
8.	ендоскопічна краніопластика	
9.	хронічний лейкоз	
10.	ювенільний ксантоматоз	
11.	ліподистрофія печінки	
12.	тромботичний інфаркт	

Lectio quarta decima

Заняття 14

Тема: Вступ до фармацевтичної термінології. Структура фармацевтичного терміна.

Мета: отримати уявлення про основні поняття, які використовуються в загальній рецептурі. Засвоїти поняття «тривіальна назва» лікарського препарату. Вивчити правила використання великої літери в фармацевтичних назвах. Засвоїти поняття «частотний відрізок». Вивчити частотні відрізки першого заняття.

Фармацевтична термінологія – термінологія, яка використовується у фармації (від грецьк. «pharmakon» – ліки) – галузі науки, що присвячена виготовленню, стандартизації, дослідженню, зберіганню і відпуску лікарських засобів, в застосовуються для діагностики, профілактики і лікування захворювань. Протягом багатьох століть у європейській медицині в назвах лікарських засобів традиційно використовується латинська мова.

Основні фармацевтичні поняття

Лікарська сировина – частини рослин, органи тварин, а також продукти мінерального, бактеріального і грибкового походження.

Лікарська речовина – хімічна сполука, яка використовується в якості лікарського засобу. Лікарські речовини отримують шляхом хімічного синтезу з лікарської сировини за допомогою спеціальної обробки.

Лікарський засіб (ліки) – речовина або суміш речовин природного або хімічного походження, що застосовується для діагностики, лікування або профілактики захворювань.

Лікарська форма – форма, якої надають лікарському засобу для найбільш зручного практичного застосування. Лікарські форми поділяють на:

- рідкі (розчини, настої, відвари, настоянки, рідкі екстракти, емульсії, суспензії, лініменти, мікстури, лікарські сиропи);
- м'які (мазі, пасти, супозиторії, пластирі);
- тверді (таблетки, драже, порошки, гранули).

Один і той самий лікарський засіб може випускатися у різних лікарських формах.

Докладніше про лікарські форми див. Додаток № 12.

Лікарський препарат – лікарський засіб у вигляді певної лікарської форми (твердої, рідкої і т. д.).

Тривіальні назви лікарських засобів

Лікарські засоби, що є хімічними речовинами, можуть мати:

- **хімічну** назву, що повністю відображає хімічну структуру речовини;
- **умовну**, або **тривіальну** назву (від лат. trivialis, e – звичайний, буденний), що не відтворює хімічного складу препарату, але є зручною для використання в практичній діяльності.

Наприклад:

умовна назва: Анальгін

хімічна назва: 2,3 діметил-4 метиламіно-піразолон- 5-N-метансульфонат натрію

До тривіальних назв належать **міжнародні непатентовані назви (МНН)**, які рекомендуються Всесвітньою Організацією Охорони Здоров'я, затверджуються національними офіційними органами охорони здоров'я і використовуються в національних та міжнародних фармакопеях. Під такими назвами ліки відомі в усьому світі; ці назви не патентуються і призначені для вільного використання всіма виробниками лікарських препаратів.

Також існують **торгові назви**, які є комерційною власністю фармацевтичної фірми, що виробляє ліки. Ці назви патентуються.

Один і той самий препарат, який виробляють різні фірми, може мати велику кількість торгових назв. Наприклад, флуконазол продається під назвами дифлюкан, мікосист, медофлюкан, форкан та ін. Деякі лікарські засоби мають більше ніж 100 торгових назв (наприклад, вітамін В₁₂).

Державна Фармакопея України, перше видання якої вийшло друком у 2001 р., містить інформацію про українські, латинські та міжнародні англійські назви препаратів.

Запам'ятайте **особливості** побудови фармацевтичних термінів:

1. Більшість латинських назв лікарських засобів – це іменники другої відміни середнього роду з закінченням **-um** у **Nom.** та **-i** у **Gen.**: *Ampicillinum*, *i n.* Наголос у таких термінах завжди ставиться на передостанній склад. Українські назви даних лікарських засобів – транслітеровані назви без закінчення **-um**: ампіцилін.

2. Латинські назви лікарських засобів і лікарських рослин пишуться з великої літери: *Raunatinum* (раунатин), *Crataegus* (елід).

3. Деякі латинські назви лікарських засобів II відміни середнього роду закінчуються на **-ium**. Вони відповідають українським назвам на **-ій**, **-форм**: *натрій* – *Natrium*, *хлороформ* – *Chloroformium*. Форма родового відмінка таких іменників закінчується на **-ii**: *Chloroformii* (перша «i» – кінцевий голосний основи).

4. Рідко зустрічаються назви закордонних препаратів на **-a**: *Levodopa*, *Methylropa*. Ці іменники відмінюються за I відміною. Українські назви на **-за** передаються в латинській мові іменниками середнього роду: глюкоза – *Glucosum*, лідаза – *Lydasum*.

5. Торгові назви лікарських засобів повинні писатись так, як вони запатентовані, часто без латинських закінчень. Однак у рецептах відбувається їхня умовна латинізація – у формі родового відмінка вони записуються з закінченням **-i**: *Maguroi* – *Maguroli*.

6. У назвах лікарських препаратів на першому місці пишеться лікарська форма: *solutio* (розчин), *unguentum* (мазь), *tinctura* (настоянка) і т. д.

7. Велика кількість фармацевтичних термінів мають у своєму складі часто повторювані структурні відрізки, які прийнято називати «**частотними відрізками**». Знання частотних відрізків допоможе орфографічно правильно писати складні фармацевтичні терміни, а також розуміти загальне значення деяких із них.

Частотний відрізок – це структурний компонент фармацевтичного терміна, який має фіксоване значення і написання.

Anaesthesinum (an – відсутність, aesthes – чутливість) – анестезуючий препарат; той, що усуває чутливість

Cardiovalenum (cardi – серце) – серцевий препарат

Aethazolum – препарат, що містить етильну групу (aeth-) та азот (-az-)

8. Частотні відрізки визначають також значення прикметників, що характеризують лікарські засоби за їхньою фармакологічною дією:

analgeticus, *a, um* – безболісний (an- – відсутність, alg- – біль);

antipyreticus, *a, um* – жарознижуючий (anti- – проти, rug- – жар).

За допомогою цих прикметників утворюються назви груп лікарських засобів за фармакологічною дією. У цих назвах прикметники можуть уживатися з іменником *remedia* (Nom. pl. від іменника *remedium*, *i n* – лікарський засіб) – «*лікарські засоби*», а також самостійно, без іменника. В обох випадках прикметник узгоджується з іменником *remedia*:

(remedia) spasmolytica – спазмолітики, спазмолітичні (лікарські засоби)

Докладніше див. Додаток № 8.

9. У багатьох фармацевтичних термінах, які складаються з кількох слів, неузгоджене означення (іменник у Gen.) перекладається українською мовою як прикметник:

oleum Vaselini – вазелінова олія (букв. олія вазеліну)

unguentum Tetracyclini – тетрациклінова мазь (мазь тетрацикліну)

Лексичний мінімум

<i>emplastrum</i> , <i>i n</i>	– пластр
<i>emulsum</i> , <i>i n</i>	– емульсія
<i>oleum</i> , <i>i n</i>	– олія
<i>pasta</i> , <i>ae f</i>	– паста
<i>pulvis</i> , <i>eris m</i>	– порошок
<i>solutio</i> , <i>onis f</i>	– розчин
<i>spiritus</i> , <i>us m</i>	– спирт
<i>suppositorium</i> , <i>i n</i>	– супозиторій (свічка)
<i>tabletta</i> , <i>ae f</i>	– таблетка

unguentum, i n	– мазь
aethylīcus, a, um	– етиловий
bactericīdus, a, um	– бактерицидний
compositus, a, um	– складний
isotonīcus, a, um	– ізотонічний
obductus, a, um	– покритий оболонкою
oleōsus, a, um	– олійний
ophthalmīcus, a, um	– очний
spasmolytīcus, a, um	– спазмолітичний
spirituōsus, a, um	– спиртової

частотні відрізки

-aeth-	– етильна група
-meth-	– метильна група
-phen-	– фенильна група
-camph-	– наявність камфори
-ephedr-	– хвоя
-form-	– похідні мурашиної кислоти (Acidum formicū)
-andr-, -test-, -vir-	– препарати чоловічих статевих гормонів;
-oestr-	– препарати жіночих статевих гормонів
-asa, -asum, -(en)zym-	– ферментні препарати
-cillin-	– антибіотики-пеніциліни
-cycl-; -cyclin-	– цикл, коло; антибіотики, похідні тетрацикліну
-cyt-	– цитостатики (вбивають ракові клітини)
-morph-	– похідні морфіну
-phyll-	– лист
-pyr-	– жар
-the(o)-	– чай
-mycin-	– антибіотики групи стрептоміцину
-cid-	– вбивати, антимікробний
-cain-	– місцевий анестетик

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення наступних понять: «лікарська сировина», «лікарська речовина», «лікарський засіб», «лікарська форма», «лікарський препарат».
2. Що таке «міжнародні непатентовані назви лікарських засобів» і «торгові назви лікарських засобів»?
3. За якою відміною відмінюються назви більшості лікарських засобів у латинській мові?
4. Дайте визначення поняттю «частотний відрізок».

Завдання 1. Прочитайте, виділіть частотні відрізки та вкажіть їхнє значення.

1	Erythromycinum	
2	Dicainum	
3	Pyrantelum	
4	Synoestrōlum	
5	Lidocainum	
6	Anaesthesolum	
7	Phenobarbitalum	
8	Theobrominum	
9	Cholenzymum	
10	Streptomycinum	
11	Laevomycesinum	
12	Streptocidum	
13	Euphyllinum	
14	Ephedrinum	

Завдання 2. Напишіть латинською мовою назви лікарських засобів, вкажіть їхні значення.

№	Укр. назва	Лат. назва	Значення відрізка
1	циклоферон		
2	пірамінал		
3	анальгін		
4	пеніцилін		
5	новокаїн		
6	ацикловір		
7	пірацетам		
8	пентоксифілін		
9	фентоламін		
10	кетамін		
11	циклодол		
12	естрадіол		
13	морфін		
14	парацетамол		
15	етимізол		
16	теофілін		
17	ксероформ		
18	цитарабін		
19	неоміцин		
20	тетрациклін		

Завдання 3. Перекладіть латинською мовою.

1	мазь анестезину	
2	порошок піперациліну	
3	спиртовий розчин левоміцетину	
4	синестрол у таблетках	
5	кордіамін в ампулах	
6	олійний розчин нітрогліцерину	
7	таблетки «Аллохол», вкриті оболонкою	
8	інсулін для ін'єкцій	
9	етиловий спирт	
10	спазмолітики	
11	вагінальна свічка кліндаміцину	
12	масляна емульсія	
13	складний пластир	

Завдання 4. Перекладіть терміни у Nom. Sing. і Gen. Sing.

		Nom. Sing.	Gen. Sing.
1	парацетамол у таблетках		
2	етиловий спирт		
3	ізотонічний розчин		
4	очна мазь гідрокортизону		
5	бактерицидний пластир		
6	порошок пірацетаму		
7	розчин камфори для зовнішнього вживання		

Завдання 5. Перекладіть терміни латинською мовою, враховуючи особливості перекладу неузгодженого означення.

1	тобраміцинова мазь	
2	очна дитетрациклінова мазь	
3	гідрокортизонова мазь	
4	синтоміциновий лінімент	
5	вазелінова олія	

Lectio quinta decima

Заняття 15

Тема: Рецепт та його структура. Скорочення в рецепті.

Рецепт

Рецепт (від лат. *recipere* – одержувати) – це медичний документ, який містить письмове звернення лікаря до фармацевта про виготовлення і видачу ліків у певному дозуванні та вказівки хворому щодо способу вживання ліків.

Рецепт є юридичним документом, написання та використання якого регулюється згідно з Наказом Міністерства охорони здоров'я України № 360 «Про затвердження Правил виписування рецептів та вимог-замовлень на лікарські засоби і виробу медичного призначення» від 19.07.2005.

Основні вимоги до рецептів:

- Рецепти виписуються на спеціальному рецептурному бланку, форма якого затверджена законодавчо, та виготовляються друкарським способом (Див. Додаток № 9).
- Назва лікарського засобу, його склад, лікарська форма, звернення лікаря до фармацевтичного працівника про виготовлення та видачу лікарських засобів пишуться латинською мовою.
- Використання латинських скорочень дозволяється тільки відповідно до прийнятих у медичній і фармацевтичній практиці.
- Вказівки щодо використання ліків пишуться державною мовою або мовою міжнародного спілкування
- Рецепти виписуються чітко і розбірливо з обов'язковим заповненням належної інформації, передбаченої формою бланка Рецепта.

Правила оформлення латинської частини рецепта:

1. Латинська частина рецепта починається словом *Recipe* і закінчується словом *Signa*.
2. Орфографічні помилки у тексті рецепта не допускаються!
3. Початок рецептурного рядка після *Recipe*, а також назви лікарських засобів та лікарських рослин всередині рядка пишуться з великої літери.
4. Кожен лікарський засіб записується на окремому рядку. Якщо назва лікарського засобу не вміщується в один рядок її переносять на наступний, з відступом вправо.
Під словом *Recipe* залишається вільне поле для того, щоб фармацевт міг вказати ціну.
5. Після *Recipe* йде або назва лікарського засобу, або лікарської форми у *Gen.* або *Ass.* однини чи множини.
6. Праворуч від назви лікарського засобу вказується його кількість.

Позначення кількості (дозы) лікарських засобів

- Тверді та сипкі лікарські засоби вимірюються у грамах (слово «грам» не пишеться). Доза позначається у формі десяткового дробу: 1 грам – 1,0; 1 дециграм – 0,1; 1 сантиграм – 0,01; 1 міліграм – 0,001.
 - Рідкі лікарські засоби вимірюються у мілілітрах: вказується число та ml: 15 ml, 0,5 ml.
 - Якщо рідкого засобу менше 1 мл, то його доза позначається у краплях: слово крапля пишеться в *Ass. Sing.* – **guttam**, або *Ass. Plur.* – **guttas**. Кількість крапель вказується римськими цифрами: *guttam I, guttas VIII*.
 - Деякі антибіотики вимірюються у біологічних одиницях дії: вказується тисяча чи мільйон **ОД** (IU – у англійських країнах): 25000 ОД.
 - Якщо декілька інгредієнтів виписуються в однаковій кількості, то після останнього з них перед дозою пишеться **ana** (по, порівну).
 - Якщо формотворча речовина додається до певної кількості вживається прийменник **ad** (до).
 - Якщо не вказується точна кількість ліків, вживається вираз **quantum satis** (скільки достатньо).
7. Після переліку лікарських засобів подається інформація для фармацевта щодо приготування або видачі лікарських засобів – стандартні рецептурні фрази: *Misce, fiat unguentum. Da tales doses numero 10.*

8. Останнім латинським словом у рецепті є Signa. Після цього українською мовою пишуться вказівки для хворого (Напр.: Приймати тричі на добу).

Recipe: Analgini

Paracetamoli ana 0,2

Misce, fiat pulvis.

Da tales doses numero 10.

Signa: По 1 порошку при головному болі.

Візьми: Анальгіну

Парацетамолу по 0,2

Змішай, нехай утвориться порошок

Видай такі дози числом 10.

Познач: По 1 порошку при головному болі.

Додаткові написи:

Якщо необхідно терміново виготовити лікарський засіб, то на рецепті вказується **Cito!** (швидко!) або **Statim!** (негайно!)

Якщо необхідно повторно видати той самий засіб, то вказується **Repete!** (повтори).

Дві моделі рецептурного пропису

1 модель.

Якщо вказується кількість лікарського засобу, то після Recipe назва лікарської форми або лікарського засобу пишеться у Gen.

Такий спосіб рецептурного пропису є найпоширенішим.

Візьми що? яку кількість? (Acc.)
 Recipe: Solutionis Furacillini 0,02% 500 ml
чого? (Gen.)

2 модель.

Якщо дозування лікарського засобу не вказано, а відпускається він у готовій стандартизованій лікарській формі (таблетки, супозиторії), то після Recipe назва лікарської форми пишеться в Acc., а назва лікарського засобу пишеться у Gen. У такому прописі зазвичай вказується число таблеток чи супозиторіїв, яку треба взяти.

Комерційні (торгові) назви лікарських засобів із складним (багатокомпонентним) складом пишуться у лапках і ставляться у Nom. Sing.

При виписуванні супозиторіїв, які складаються з однієї діючої лікарської речовини, її назва приєднується за допомогою приймника cum (з) у Abl.

Візьми: \rightarrow **що? (Acc.)** \rightarrow **чого? (Gen.)** **якою**
 \rightarrow **які? («Nom. Sing.»)** \rightarrow **кількістю?**
 \rightarrow **з чим? (cum+Abl.)**

Recipe: Tabulettas Analgini numero 10
 Suppositoria «Flurenzidum» 0,1 numero 10
 Suppositorium cum Ichthyolo numero 10

Прийменники у фармацевтичній термінології

У фармацевтичній термінології прийменники

Відмінкові закінчення Acc. та Abl.

Accusativus			Ablativus	
	Sing.	Plur.	Sing.	Plur.
I	-am	-as	-a	-is
II	-um	-os/-a*	-o	-is
III	-em (-im**)	-es	-e (-i**)	-ibus
IV	-um	-us	-u	-ibus
V	-em	-es	-e	-ebus

* Для іменників середнього роду II відмвни

** Для іменників грецького походження на -sis, is f (dosis, is f; tussis, is f)

Скорочення у рецепті
(Для самостійного опанування)

У рецепті дозволяється використовувати скорочення (абревіацію).

1. Скорочуються назви лікарських форм, органів рослин, рецептурні фрази та вирази.

Назви лікарських засобів або лікарських рослин скорочувати не можна!

2. Скорочують слово до першої приголосної (**folium – fol., tabuletta – tab.**), якщо кілька приголосних ідуть підряд, скорочення закінчують на останній (**extractum – extr., infusum – inf.**).

3. У рецептурних виразах скорочення відбувається до однієї літери: **M. D. S. (Misce. Da. Signa); D. t. d. N. (Da tales doses numero).**

Основні скорочення

(Розширений перелік – у Додатку № 10)

<i>Скорочення</i>	<i>Повна форма</i>	<i>Переклад</i>
āā	ana	по, порівну
gtt., gtts	gutta, guttas	крапля, краплі
obd.	obductus	покритий оболонкою
ol.	oleum	олія
sol.	solution	розчин
sup.	suppositorium	супозиторій
tab.	tabuletta	таблетка
t-ra, tinct.	tinctūra	настоянка
ungu.	unguentum	мазь
D.	Da	Видай
D. t. d. N.	Da tales doses numero	Видай такі дози числом
M.	Misce	Змішай
M. f.	Misce, fiat...	Змішай, нехай утвориться
Rp.	Recipe	Візьми
S.	Signa	Познач

Лексичний мінімум

ampūlla, ae f	– ампула
aqua, ae f	– вода
capsūla, ae f	– капсула
dragee	– драже
gutta, ae f	– крапля
suspensio, ōnis f	– суспензія
tinctūra, ae f	– настоянка
aquosus, a, um	– водний
destillatus, a, um	– дистильований
gelatinōsus, a, um	– желатиновий
rectālis, e	– ректальний
vaginālis, e	– вагінальний

Назви рослин та лікарських засобів

Belladonna, ae f	– беладона
Cacao (невідм.)	– какао
Camphora, ae f	– камфора
Convallaria, ae f	– конвалія
Ichthyolum, i n	– іхтіол
Mentha, ae f	– м'ята
saccharum, i n	– цукор
Valeriāna, ae f	– валеріана

Питання для самоконтролю

1. Що таке рецепт?
2. Якими є основні вимоги до рецепту?
3. Назвіть основні моделі рецептурного пропису.
4. Як оформлюється латинська частина рецепту?
5. Назвіть способи позначення дозування у рецепті.

Завдання 1. Перекладіть латинською мовою.

1.	таблетки дібазолу	
2.	настоянка валеріани	
3.	таблетки під язик	
4.	розчин пірацетаму	
5.	настоянка конвалії	
6.	ректальний супозиторій	
7.	олійний розчин камфори	
8.	драже «Ундевіт»	
9.	водний розчин	
10.	гідрокортизонова мазь	
11.	супозиторії «Анузол»	
12.	олія какао	

Завдання 2. Запишіть у Nom. та Gen.

		<i>Nom. Sing.</i>	<i>Gen. Sing.</i>
1.	ампіцилін		
2.	розчин новокаїну		
3.	мазь еритроміцину		
4.	стрептоцидовий лінімент		
5.	дистильована вода		
6.	цукор		
7.	етиловий спирт		
8.	настоянка беладонни		
9.	суспензія нітазолу		
10.	очна мазь дібіоміцину		
11.	простий пластир		

Завдання 3. Перекладіть рецепти українською мовою.

1. Recipe: Unguenti Prednisoloni 0,5% - 5,0 Da. Signa: Для зовнішнього застосування	
2. Recipe: Tincturae Convallariae Tincturae Valerianae aa 10 ml Tincturae Belladonnae 5 ml Mentholi 0,2 Misce. Da. Signa: По 20-25 крапель 2-3 рази на день	
3. Recipe: Suppositorium cum Nystatino 250000 OD Da tales doses numero 20. Signa: По 1 свічці ректально 2 рази на добу	

4. Recіpe: Solutionis Synoestrolі oleosae 0,1 % 1 ml Da tales doses numero 6 in ampullis Signa: По 1 мл внутрішньом'язово 1 раз на добу	
5. Recіpe: Tabulettas Nystafіni obductas 250000 OD numĕro 40 Da. Signa: По 1 таблетці 1 раз на день	
6. Recіpe: Thyreoidіni 0,02 Sacchāri 0,2 Misce, ut fiat pulvis Da tales doses numĕro 20 Signa: По 1 порошку 3 рази на день дитині двох років	

Завдання 4. Перекладіть латинською мовою.

1. Візьми: Таблетки фурациліну 0,02 для внутрішнього вживання числом 10. Видай. Познач: Розчинити 1 таблетку у 100 мл води для полоскання	
2. Візьми: Лініменту стрептоциду 5 % 30,0 Видай. Познач. Для змащування шкіри	
3. Візьми: Олійного розчину камфори 10 % 100 мл Видай. Познач: Для розтирання суглобів	
4. Візьми: Анастезину 0,25 Олії какао 3,0 Змішай, нехай утвориться ректальний супозиторій. Видай такі дози числом 10. Познач: По 1 свічці на ніч	
5. Візьми: Вазелінової олії 200 мл М'ятної олії 3 краплі Змішай. Видай. Познач: По 1 ст. ложці на день	
6. Візьми: Настоянки конвалії Настоянки валеріани по 10 мл Розчину нітрогліцерину 1% 1 мл Валідолу 2 мл Змішай. Видай. Познач: По 10–15–20 крапель 3-4 рази на день	
7. Візьми: Таблетки «Гемостимулін» числом 50 Видай. Познач: По 1 таблетці 3 рази на день	

Завдання 5. Напишіть повну форму скорочених виразів.

M. D. S.		S.	
Da in tab.		t-ra	
M. f. ung.		sol.	
in ampull.		M. f. past.	
N.		D. in caps. gelat.	
D. t. d. N.		dct.	
pulv.		M. f. sup.	
Rp.		ol.	

Завдання 6. Запишіть рецепти без скорочень.

1. Rp.: Supp. «Anusolum» numero 10 D. S. По 1 супозиторію 1 раз на добу	
2. Rp.: Insulini pro injection. 10 ml (40 OD – 1 ml) D. t. d. N. 10 S. Підшкірно по 10 ОД 2 рази на день за 20 хв до їжі	
3. Rp.: Sol. Euphyllini 24 % 5 ml D. t. d. N. 10 in amp. S. По 1 мл внутрішньом'язово	
4. Rp.: Theophyllini 0,2 Ol. Cacao 2,0 M., f. supp. D. t. d. N. 10 S. По одній свічці на ніч	
5. Rp.: Resorcini 0,1 Spiritus aethylici 95% 5 ml Aq. destill. 15 ml M. D. S. Вушні краплі; по 1–2 краплі у вухо	
6. Rp.: T-rae Valeriānae T-rae Convallariae aa 7,5 ml M. D. S. По 20–30 крапель 3 рази на день.	
7. Rp. Dragee Chlorpromazini 0,1 D. t. d. N. 50 S. Приймати внутрішньо 1 драже 3 рази на день після їжі	

Lectio sexta decima

Заняття 16.

Тема: Хімічна номенклатура. Назви кислот та оксидів. Назви солей

Мета: Ознайомитися з латинськими назвами хімічних елементів. Засвоїти основні принципи утворення латинських назв кислот та оксидів. Уміти виписувати кислоти та оксиди у рецепті.

Хімічна номенклатура

Хімічні елементи та їх сполуки широко використовуються у медичній практиці.

Усі назви хімічних елементів пишуться з великої літери.

Назви хімічних елементів є іменниками II відміни середнього роду із закінченням **-um** у Nom. Sing., **-i** у Gen. Sing.: Ferrum, i n (залізо); Kalium, i n (калій).

Виятки: **Phosphorus, i m** – фосфор та **Sulfur, uris n** – сірка (сульфур).

NB! Деякі хімічні елементи у Міжнародній Фармакопеї зустрічаються під іншими латинськими назвами: натрій – Sodium, i n, калій – Potassium, i n.

Назви кислот

Неорганічні кислоти

acidum	+	прикметник із суфіксом -icum (вищий ступінь окиснення) прикметник із суфіксом -osum (нижчий ступінь окиснення) hydro + прикметник із суфіксом -icum (безоксигенові кислоти)
---------------	---	---

H₃PO₄ – acidum phosphoricum

H₃PO₃ – acidum phosphorosum

HCl – acidum hydrochloricum

В українській фармацевтичній термінології застосовуються два типи назв кислот.

acidum ...-icum	...-атна / -на, -ова, -єва кислота	acidum sulfuricum (H ₂ SO ₄)	сульфатна (сірчана) кислота
acidum ...-osum	...-итна, -ітна / -иста кислота	acidum sulfurosum (H ₂ SO ₃)	сульфітна (сірчиста) кислота
acidum hydro...icum	...-идна / -воднева кислота	acidum hydroiodicum (HI)	йодидна (йодоводнева) кислота

NB! Acidum **arsenicicum** – арсенатна кислота, acidum **arsenicosum** – арсенітна кислота;

Acidum **nitricum** – нітратна кислота, acidum **nitrosusum** – нітритна кислота

Органічні кислоти

Назви органічних кислот вказують на речовину, із якої їх виділяють.

acidum + прикметник із суфіксом -icum

acidum formicum – мурашина кислота (від formica, ae f – мураха)

acidum lacticum – молочна кислота (від lac, lactis n – молоко)

Назви оксидів

Хімічний елемент у Gen. Sing.	oxydum + hydroxydum peroxydum
--------------------------------------	--

MgO: Magnii oxydum – магнію оксид

H₂O₂: Hydrogenii peroxydum – водню пероксид

Mn(OH)₂: Mangani hydroxydum – мангану гідроксид

Назви закисів

Хімічний елемент у Nom. Sing.	+ oxydulatum
--------------------------------------	---------------------

N₂O: Nitrogenium oxydulatum – закис азоту (букв.: азот закисний)

Хімічні сполуки у рецептах

Хіміні речовини часто використовуються у якості складових лікарських засобів. У рецепті назви хімічних елементів, кислот та оксидів пишуться з великої літери.

<p>Recipe: Solutionis Iodi spirituosae 5 % 20 ml Tannini 3,0 Glycerini 10,0 Misce. Da. Signa: Для змащування ясен</p>	<p>Recipe: Solutionis Acidi nicotinicі 1 % 1 ml Da tales doses numero 10 in ampullis Signa: Внутрішньовенно 0,01 г 2 рази на день</p>
---	---

Назви солей

Латинські назви солей будуються за такою схемою:

катіон (іменник в Gen. Sing.)	+	аніон (іменник в Nom. Sing.)
--------------------------------------	---	-------------------------------------

Назва катіона:

- з великої літери;
- хімічний елемент або лікарська речовина (іменник II відміни середнього роду).

Назва аніона:

- з маленької літери;
- утворюється за допомогою суфіксів -as, -is, -idum, що є еквівалентними українським -ат, -іт (-ит), -ід.

Calcii gluconas – кальцію глюконат

Natrii nitris – натрію нітрит

Papaverini hydrochloridum – папаверину гідрохлорид

Відповідність українських та латинських назв аніонів

Українська	Латинська	Приклади	
-ат, ату	-as, atis m	магнію сульфат, магнію сульфату	Magnesii sulfas, Magnesii sulfatis
-ит, иту	-is, itis m	срібла нітрит, срібла нітриту	Argentī nitris, Argentī nitritis
-ід, иду	-idum, i n	ефедрину гідрохлорид, ефедрину гідрохлориду	Ephedrini hydrochloridum, Ephedrini hydrochloridi

Назви основних солей

Назви аніонів основних солей формуються за допомогою префікса **sub-**, якому відповідає слово «**основний**».

Bismuthi **sub**nitras – вісмуту **основний** нітрат.

Назви органічних солей калію та натрію

Назви таких солей складаються з двох іменників у Nom. Sing., з'єднаних дефісом:

Основа у Nom. Sing.	+	-kalium -natrium
----------------------------	---	-----------------------------------

Відмінюються обидва слова:

Бензілпеніцилін-калій	Benzylpenicillinum-kalium
Бензілпеніциліну-калію	Benzylpenicillini-kalii
Сульфацил-натрій	Sulfacylum-natrium
Сульфацилу-натрію	Sulfacyli-natrii

Назви складних ефірів

Українською мовою назва складного ефіру – одне слово: амільнітрил, метилсаліцилат.

Латинською мовою – це два слова:

Органічний радикал у Gen. Sing. + аніон у **Nom. Sing.**
(із закінченням **-ylii**)

Амільнітрил	Amylii nitris
Амільнітрилу	Amylii nitritis

Слід запам'ятати особливості перекладу назв деяких лікарських засобів:

- Кофеїн-бензоат натрію - **Coffeinum-natrii benzoas (Gen. Sing. Coffeīni-natrii benzoatis)**.
- Нашатирний спирт – Liquor Ammonii caustici (букв. рідина аміаку їдкого).
- Брильянтовий зелений – Viride nitens (**Gen. Sing. Viridis nitentis**).

Лексичний мінімум

Aluminium, i n (Al)	– алюміній
Argentum, i n (Ag)	– срібло (аргентум)
Arsenicum, i n (As)	– миш'як (арсен)
Bismuthum, i n (Bi)	– вісмут
Borum, i n (B)	– бор
Calcium, i n (Ca)	– кальцій
Carboneum, i n (C)	– вуглець (карбон)
Chlorum, i n (Cl)	– хлор
Cuprum, i n (Cu)	– мідь (купрум)
Ferrum, i n (Fe)	– залізо (ферум)
Fluorum, i n (F)	– фтор (флуор)
Hydrogenium, i n (H)	– водень (гідроген)
Hydrargyrum, i n (Hg)	– ртуть (меркурій)
Iodum, i n (I)	– йод
Kalium, i n (K)	– калій
Magnium, i n	– магній
(Magnesium, i n) (Mg)	
Manganum, i n (Mn)	– марганець (манган)

Natrium, i n (Na)	– натрій
Nitrogenium, i n (N)	– азот (нітроген)
Oxygenium, i n (O)	– кисень (кисиген)
Phosphorus, i m (P)	– фосфор; фосфор
Plumbum, i n (Pb)	– свинець (плюмбум)
Sulfur, ūris n (S)	– сірка (сульфур)
Zincum, i n (Zn)	– цинк
acidum, i n	– кислота
oxidum, i n	– оксид
hydroxidum, i n	– гідроксид
peroxidum, i n	– пероксид
acetylsalicylicus, a, um	– ацетилсаліциловий
aceticus, a, um	– оцтовий
ascorbicus, a, um	– аскорбіновий
benzoicus, a, um	– бензойний
citricus, a, um	– лимонний
lacticus, a, um	– молочний
nicotinicus, a, um	– нікотиновий
formicicus, a, um	– мурашиний
aether, eris m	– ефір
carbo, ōnis m	– вугілля
liquor, oris m	– рідина
activatus, a, um	– активований
precipitatus, a, um	– осаджений

Назви лікарських засобів

Amylii nitris	– амлінітри
Methylī salicylas	– метилсаліцилат
Phenylī salicylas	– фенілсаліцилат
Chlorāli hydras	– хлоралгідрат
Coffeīnum-natrii benzōas	– кофеїн-бензоат натрію
Liquor Ammonii caustici	– нашатирний спирт
Viride nitens, Viridis nitentis	– брильянтовий зелений

Питання для самоконтролю:

1. Як формуються латинські назви хімічних елементів?
2. Як утворюються назви неорганічних кислот?
3. Які варіанти українських назв кислот Ви знаєте?
4. Як утворюються назви органічних кислот?
5. Як утворюються назви оксидів та закисів?
6. Як утворюються латинські назви солей?
7. У чому особливість перекладу назв калієвих та натрієвих органічних солей?
8. Як утворюються латинські назви складних ефірів?
9. Як перекладаються латинською мовою назви «брильянтовий зелений» та «нашатирний спирт»?

Завдання 1. Перекладіть українською мовою.

1.	Aqua Plumbi	
2.	Pasta Zinci	
3.	Chlori peroxydum	
4.	Hydrogenii peroxydum	
5.	Acidum hydrochloricum	
6.	Acidum arsenicum	
7.	Emplastrum Plumbi simplex	
8.	Tabulettae Acidi nicotinic	
9.	Unguentum Hydrargyri oxydi	
10.	Platyphyllini hydrotartras	
11.	Hydrargyri oxycyanidum	
12.	Laevomycetini stearas	
13.	Bismuthi subgallas	
14.	Barbitolum-natrium	
15.	Papaverini hydrochloridum	
16.	Aether pro narcosi	
17.	Solutio Testosteroni propinatis oleosa	
18.	Linimentum Methylii salicylatis compositum	
19.	Unguentum Sulfacyli-natrii	
20.	Tabulettae Kalii iodidi	

Завдання 2. Перекладіть латинською мовою. Поставте у Nom. Sing. та Gen. Sing.

№	Термін	Nom. Sing.	Gen. Sing.
1.	Молочна кислота		
2.	Арсенатна кислота		
3.	Арсенітна кислота		
4.	Мурашина кислота		
5.	Боратна кислота		
6.	Сульфатна кислота		
7.	Нітратна кислота		
8.	Нітритна кислота		
9.	Йодидна кислота		
10.	Водню пероксид		
11.	Заліза гідроксид		
12.	Цинку оксид		
13.	Хлору оксид		
14.	Ртуті оксид		
15.	Атропіну сульфат		
16.	Ртуті нітрат		
17.	Калію йодид		
18.	Міді цитрат		
19.	Барбітал-натрій		
20.	Драже аскорбінової кислоти		

<i>№</i>	<i>Термін</i>	<i>Nom. Sing.</i>	<i>Gen. Sing.</i>
21.	Порошок алюмінію гідроксиду		
22.	Мазь метилсаліцилату		
23.	Розчин кодеїну фосфату		
24.	Порошок терпіну гідрату		
25.	Вісмуту основний нітрат		
26.	Суспензія гідрокортизону ацетату		
27.	Нашатирний спирт		

Завдання 3. Перекладіть латинською мовою.

1.	Спиртовий розчин йоду	
2.	Осаджена сірка для зовнішнього застосування	
3.	Ртутна мазь	
4.	Таблетки ацетилсаліцилової кислоти для дітей	
5.	Залізо в желатинових капсулах	
6.	Мазь з цинку оксидом	
7.	Закис азоту для наркозу	
8.	Фенілсаліцилат	
9.	Кальцію основний карбонат	
10.	Розчин брильянтового зеленого	
11.	Таблетки активованого вугілля	
12.	Ізотонічний розчин натрію хлориду	
13.	Кофеїн-бензоат натрію в таблетках	
14.	Осаджений кальцію карбонат	
15.	Мазь срібла нітрату	
16.	Таблетки ампіциліну-натрію	
17.	Ректальні супозиторії папеверіну гідрохлориду	
18.	Розчин кодеїну фосфату для дітей	

Завдання 4. Перекласти українською мовою.

1. Recipe: Tabulettas Acidi nicotinicі 0,05 numero 50 Da. Signa: По 1 таблетці 1 раз на день	
2. Recipe: Aquae Plumbi Aquae destillatae ana 0,50 ml Acidi borici 2,0 Misce. Da. Signa: Примочки	
3. Recipe: Dermatoli 10,0 Zinci oxydi 20,0 Talci 30,0 Misce fiat pulvis Da. Signa: Присипка	
4. Recipe: Dragee Acidi ascorbinicі 0,05 numero 50 Da. Signa: По 2 драже 3 рази на день після їжі.	
5. Recipe: Unguenti Hydrargyri 5% 25,0 Da. Signa: Для зовнішнього застосування	

6. Recipe: Solutionis Hydrogenii peroxydi dilutae 50 ml Da. Signa: По 1 столовій ложці на склянку води. Для полоскання.	
7. Recipe: Acidi acetylsalicylici Phenacetini ana 0,25 Coffeini 0,05 Da tales doses numero 10 in tabulettis. Signa: По 1 таблетці 3 рази на день	
8. Recipe: Euphyllini 0,1 Ephedrini hydrochloridi 0,025 Sacchari 0,2 Misce, fiat pulvis. Da tales doses numero 12 in capsulis gelatinosis Signa: По 1 капсулі 2–3 рази на день	
9. Recipe: Morphini hydrochloridi 0,01 Olei Cacao quantum satis, ut fiat suppositorium rectale numero 10 Da. Signa: По 1 свічці при болях	
10. Recipe: Solutionis Atropini sulfatis 1 % 1 ml Da tales doses numero 10 in ampullis Signa: Під шкіру 1 мл 1–2 рази на день	
11. Recipe: Iodi 0,03 Kalii iodidi 0,3 Glycerini 30,0 Olei Menthae guttas III Misce. Da. Signa: Для змащування гортані	
12. Recipe: Linimenti Methylis salicylatis 50,0 Da. Signa: Втирати в ділянки депігментації 2 рази на добу	
13. Recipe: Tabulettas Aethaminali-natrii 0,1 numero 10 Da. Signa: По 1 таблетці за півгодини до сну.	
14. Recipe: Phenobarbitali 0,05 Bromisovalali 0,2 Coffeini-natrii benzoatis 0,015 Papaverini hydrochloridi 0,03 Calcii gluconatis 0,5 Misce fiat pulvis. Da tales doses numero 24 Signa: По 1 порошку 2–3 рази на день.	

Завдання 5. Перекласти латинською мовою.

1. Візьми: Спиртового розчину саліцилової кислоти 1 % 40 мл Видай. Познач: Зовнішнє. Для змащування шкіри. По 2–5 крапель 3 рази на день.	
2. Візьми: Таблетки магнію оксиду 0,5 числом 20. Видай. Познач: По 1 таблетці через 1–2 години після їжі.	
3. Візьми: Таблетки арсенітної кислоти, покриті оболонкою, числом 12 Видай. Познач: По 1 таблетці 3 рази на день.	

4. Візьми: Цинку оксиду 5,0 Тальку 15,0 Змішай, хай утвориться порошок Видай. Познач: По 1/2 чайної ложки на прийом.	
5. Візьми: Боратної кислоти 0,2 Етилового спирту Розчину водню пероксиду 3 % по 5 мл Змішай. Видай. Познач: По 5 крапель у вухо 2 рази на день.	
6. Візьми: Бензойної кислоти 0,6 Саліцилової кислоти 0,3 Вазеліну до 10,0 Змішай, нехай утвориться мазь. Видай. Познач: змащувати уражені ділянки.	
7. Візьми: Простого свинцевого пластиру 50,0 Видай. Познач: Для аплікації на уражені ділянки шкіри	
8. Візьми: Пепсину 2,0 Хлоридної кислоти 5 мл Дистильованої води 200 мл Змішай. Видай. Познач: Внутрішньо по 1 столовій ложці 3рази на день.	
9. Візьми: Ртуті оксиду 0,6 Іхтіолу 0,8 Цинкової мазі 20,0 Змішай, нехай утвориться мазь. Видай. Познач: Для зовнішнього використання.	
10. Візьми: Мазі гідрокортизону ацетату 0,5 % 2,5 Видай. Познач: Очна мазь	
11. Візьми: Розчину сульфацилу-натрію 30 % 5 мл Видай такі дози числом 6 в ампулах. Познач: По 3–5 мл 3 рази на день	
12. Візьми: Брильянтового зеленого 0,3 Етилового спирту 70 % 10 мл Дистильованої води 20 мл Змішай. Видай. Познач: Зовнішне. Для змащування повік при блефариті.	
13. Візьми: Драже ретинолу ацетату 3 300 ОД числом 50 Видай. Познач: По 1 драже 2 рази на день	
14. Візьми: Натрію гідрокарбонату Магнію основного карбонату по 0,25 Змішай, нехай утвориться порошок. Видай такі дози числом 20 Познач: По 1 порошку 2–3 рази на день	

<p>15. Візьми: Новокаїну 1,25 Натрію хлориду 3,0 Калію хлориду 0,038 Кальцію хлориду 0,062 Води для ін'єкцій 500,0 Змішай. Простерилізуй. Видай. Познач: Для анестезії</p>	
<p>16. Візьми: Екстракту беладони 0,01 Фенілсалцилату 0,3 Видай такі дози числом 12 в таблетках Познач: Внутрішньо по 1 таблетці 3 рази на день</p>	
<p>17. Візьми: Ментолу 0,02 Цинку оксиду 1,0 Розчину адреналіну гідрохлориду 0,1 % 10 крапель Вазеліну 10,0 Змішай, нехай утвориться мазь Познач: Для слизової оболонки носа.</p>	
<p>18. Візьми: Хлороформу Етилового спирту 95 % по 20 мл Етилового ефіру 10 мл Нашатирного спирту 5 крапель Змішай. Видай. Познач: Для вдихання. По 10–15 крапель на ватний тампон.</p>	

Lectio septima decima

Заняття 17

Тема: Ботанічна номенклатура. Латинські назви рослин та їх частин

Мета: вивчити назви частин лікарських рослин. Знати різницю між ботанічною і фармацевтичною назвою рослин. Уміти виписувати назви рослин та їхніх частин у рецепті.

Запам'ятайте **особливості** вживання латинських назв рослин і їх частин:

1. У ботанічній номенклатурі назви рослин відрізняються від їхніх назв у фармацевтичній термінології. У ботанічній номенклатурі застосовуються повні ботанічні назви рослин, а в фармації – назва лікарської сировини:

2.

Ботанічна назва	Фармацевтична назва
Valeriāna officinālis	Valeriāna, ae, f
Adōnis vernālis	Adōnis , īdis m

3. В умовних назвах деяких препаратів присутні прикметники *fortis, e* – «сильний за дією» та *mitis, e* – «слабкий, м'який за дією»:

Sustac-forte –	сустак-форте (сильний за дією (таблетка містить 0,0064 гліцеролтринітрату))
Sustac-mite –	сустак-міте, слабкий (м'який за дією (таблетка містить 0,0026 гліцеролтринітрату))

4. Зверніть увагу на особливості виписування зборів (*species, ei, f*). Термін «збір» вживається тільки в множині: *species (Nom. Pl.) vitaminōsae (Nom. Pl.)* – вітамінізований збір, *species laxantes* – проносний збір. Тому в рецепті цей термін вживається в *Gen. Plur.*:

Recipe: **Speciērum** pectoralium 100,0

Зверніть увагу на фразу «Змішай, нехай утвориться збір» – *Misce, fiant species.*

5. У рецепті після назви рідкої лікарської форми, яка вживається в *Gen. Sing.* (**Infūsi, Decocti, Extracti, Sirupī та ін.**), вказуються частини рослин, з яких готують настої, відвари, екстракти та ін.. Назви частин рослин пишуться з маленької літери:

- * Кора – *cortex (Gen. Sing. – corticis)*
- * Корінь – *radix (Gen. Sing. – radicis)*
- * Кореневище – *rhizōma (Gen. Sing. – rhizomātis)*
- * Лист – *folium (Gen. Sing. – folii, Gen. Plur. – foliōrum)*
- * Трава – *herba (Gen. Sing. – herbae)*
- * Квітка – *flos (Gen. Sing. – floris, Gen. Plur. – florum)*

Наприклад: *Recipe: Decocti corticis Quercus ...*

Візьми: Відвару кори дуба....

5. Назви олій, що готуються з великоплідних рослин, містять назви плодів у родовому відмінку множини:

- oleum Olivārum** – оливкова олія (олія оливок)
- oleum Persicōrum** – персикова олія (олія персиків)
- oleum Amygdalārum** – мигдалева олія (олія мигдалю)

6. Назви олій із дрібноплідних рослин містять назви рослини в родовому відмінку однини:

- Oleum Eucalypti** – евкаліптова олія
- Oleum Rosae** – олія шипшини

NB! Запам'ятайте термін: **oleum Ricini** – рицинова олія

Лексичний мінімум

Abies, ei f	– піхта
Althaea, ae f	– алтея
Chamomilla, ae f	– ромашка
Eucalyptus, i m	– евкаліпт
Lavandula, ae f	– лаванда
Melaleuca, ae f	– чайне дерево
Mentha piperita	– перцева м'ята
Millefolium, i n	– деревій
Pinus, i f	– сосна
Senna, ae f	– сена, александрійський листопа
fortis, e	– сильний за дією, форте
mitis, e	– м'який за дією, міте
decoctum, i n	– відвар
infūsum, i n	– настій
sirūpus, i m	– сироп
cortex, icis m	– кора
flos, oris m	– квітка
fluidus, a, um	– рідкий
folium, i n	– лист
fructus, us m	– плід
herba, ae f	– трава
radix, icis f	– корінь
rhizōma, ātis n	– кореневище
semen, ĩnis n	– насіння
siccus, a, um	– сухий
species, ěrum f	– збір
spissus, a, um	– густий
antiasthmaticus, a, um	– протиастматичний
pectorālis, e	– грудний
extractum, i n	– екстракт

Питання для самоконтролю:

1. Які прикметники зі значенням «сильний за дією» і «м'який за дією» використовуються в тривіальних назвах лікарських засобів?
2. Які особливості виписування зборів у рецепті?
3. Які особливості назв олій, що готуються з кісточок?

Завдання 1. Перекладіть терміни латинською мовою:

1	відвар ромашки	
2	евкаліптова олія	
3	олія піхти для інгаляцій	
4	олія чайного дерева	
5	емульсія касторової олії	
6	квітки ромашки	
7	сухий екстракт лаванди	
8	настій квіток ромашки	
9	рідкий екстракт алое для ін'єкцій	

10	настоянка перцевої м'яти	
11	сироп проти кашлю	
12	насіння мигдалю	
13	тіоцетам форте в таблетках	
14.	екстракт листя сени	
15.	олія лаванди для інгаляцій	
16.	листя перцевої м'яти	
17.	адвокард міте в таблетках	

Завдання 2. Перекладіть терміни українською мовою:

1.	fructus Althaeae	
2.	semina Cacao	
3.	rhizoma Valerianae	
4.	extractum corticis Pini	
5.	decoctum florum Chamomillae	
6.	sirupus Althaeae pro infantibus	
7.	species Eucalypti contra tussim	

Завдання 3. Перекладіть рецепти українською мовою:

1. Recipe: Olei Ricini 20 ml Xeroformii 1,2 Vinylini 1,0 Misce, fiat unguentum Da. Signa: Для зовнішнього застосування	
2. Recipe: Emulsi olei Amygdalārum 200 ml Codeini phosphātis 0,2 Misce. Da. Signa: По 1 столовій ложці 3 рази на день	
3. Recipe: Tabuletas extracti Valerianae obductas 0,02 numero 50 Da. Signa. По 1 таблетці 2–3 рази на день	
4. Recipe: Rhizomatis Valerianae Radicis Valerianae Foliorum Menthae piperitae Herbae Millefolii ana 5, 0 Aquaе 500 ml Misce. Da. Signa: Отриманий відвар приймати 3–4 рази на день.	
5. Recipe: Olei Menthae guttam I Olei Lavandulae guttam I Misce. Da. Signa: Для холодних інгаляцій.	
6. Recipe: Menthae piperitae 5, 0 Chamomillae 5,0 Aquaе 500 ml Misce. Da. Signa: При запомореченнях по ½ стакану 3–4 р. в день.	

Завдання 4. Перекладіть латинською мовою.

1. Візьми: Настою листя евкаліпта 10,0 – 200 ml Видай. Познач: Для полоскання порожнини рота.	
2. Візьми: Відвару кореня алтеї 20,0 – 100 ml Видай. Познач: Для полоскання порожнини рота	
3. Візьми: Рідкого екстракту деревію 30 ml Видай. Познач: По 40–50 крапель 3 рази на день	
4. Візьми: Листя сени 50,0 Видай. Познач: Відвар з листя сени (200 ml) приймати ввечері після їжі.	
5. Візьми: Ментолу 1,0 Етилового спирту 90 % – 50 ml Змішай. Видай. Познач: Для розтирань	
6. Візьми: Екстракту піхти 50 ml Видай. Познач: Розвести водою (1:5/1:10); приймати 3 рази на день.	
7. Візьми: Ментолу 0,1 Персикової олії 10,0 Змішай. Видай. Познач. Для зовнішнього застосування.	
8. Візьми: Настою квіток ромашки 20,0 – 400 ml Боратної кислоти 8,0 Гліцерину 20,0 Змішай. Видай. Познач: Для полоскання горла.	
9. Візьми: Рицинової олії 10, 0 Етилового спирту 95 % 100 ml Змішай. Видай. Познач. Для зовнішнього застосування (для укріплення волосся).	
10. Візьми: Олії евкаліпту Олії чайного дерева по одній краплі Видай. Познач: Для інгаляцій (при нежиті).	
11. Візьми: Протиастматичного збору 100,0 Видай. Познач. По 1 чайній ложці спалювати і вдихати дим.	
12. Візьми: Настою кореня алтеї з 3,0 – 50 ml Хлориду амонію 1,5 Змішай. Видай. Познач. По 1 чайній ложці 4 рази на день.	

Зразок білета для диференційованого заліку

Теоретична частина

1. Іменники I відміни. Граматичні ознаки. Відмінювання в однині та множині.
2. Структура клінічного терміна.
3. Префікси із числовим значенням латинського та грецького походження.
4. Латинські назви кислот. Органічні та неорганічні кислоти у рецепті.
5. Тривіальні назви лікарських засобів.

Практична частина

I. Перекладіть терміни латинською мовою:

1. кора головного мозку; 2. гребінь малого горбка; 3. відросток виличної кістки; 4. передній ріг; 5. широкі зв'язки матки; 6. малі піднебінні отвори; 7. лімфатичні протоки; 8. внутрішня поверхня потиличної кістки; 9. стінки матки; 10. глибокі корені зубів.

II. Утворіть терміни зі значенням:

1. запалення внутрішньої оболонки матки; 2. розвиток тканини; 3. гній у перикарді; 4. запалення сірої речовини спинного мозку; 5. розлад чутливості; 6. недостатня кількість еритроцитів у крові; 7. бачення предметів у жовтому кольорі; 8. з'єднання кісток; 9. шлункова кровотеча.

III. Перекладіть терміни латинською мовою:

1. ексудативний плеврит; 2. злоякісна пухлина; 3. набряк легенів; 4. внутрішньочерепна гематома; 5. гнійний періодонтит; 6. ремісія хронічного гастриту; 7. природжена офтальмоплегія; 8. церебральна кіста; 9. капілярна гемангіома.

IV. а) Запишіть рецепт без скорочень, перекладіть українською мовою:

Rp.: Extr. Belladonnae 5,0

T-rae Valeriānae

T-rae Convallariae aa 10 ml

Menthōli 0,1

M. D. S. По 25 крапель 3 рази на день при брадикардії

б) Запишіть рецепт латинською мовою:

Візьми: Таблетки нікотинової кислоти 0,05 числом 50

Видай. Познач: по 1 табл. рази на день.

Візьми: Атропіну сульфату 0,1

Морфіну гідрохлориду 0,3

Розчину боратної кислоти 2 % 10 мл

Змішай. Видай.

Познач: очні краплі.

V. Перекладіть терміни латинською мовою:

1. порошок піперациліну; 2. рідкий екстракт беладони; 3. арсенатна кислота, арсенітна кислота;
4. таблетки заліза лактату; 5. ізотонічний розчин натрію хлориду; 6. сироп алое з залізом;
7. рицинова олія в желатинових капсулах.

Таблиця відмінкових закінчень

Відміна	I	II		III			IV		V
	<i>Singulāris</i>								
Рід Відмінок	f	m	n	m	f	n	m	n	f
Nom.	-a	-us -er	-um -on	різні			-us	-u	-es
Gen.	-ae	-i		-is			-us		-ei
Dat.	-ae	-o		-i			-ui	-u	-ei
Acc.	-am	-um		-em/-im		=Nom.	-um	-u	-em
Abl.	-a	-o		-e/-i			-u		-e
	<i>Pluralis</i>								
Nom.	-ae	-i	-a	-es		-a/-ia	-us	-ua	-es
Gen.	-arum	-orum		-um/-ium			-uum		-erum
Dat.	-is	-is		-ibus			-ibus		-ebus
Acc.	-as	-os	-a	-es		-a/-ia	-us	-ua	-es
Abl.	-is	-is		-ibus			-ibus		-ebus

Визначення основ іменників

Відміна	Схема	Приклад
I	Gen. Sing. – ae	vena, ae f: venae – ae = ven-
II	Gen. Sing. – i	musculus, i m: musculi – i = muscul- tuberculum, i n: tuberculi – i = tubercul-
III	Gen. Sing. – is	foramen, inis n: foraminis – is = foramin- apex, icis m: apices – is = apic-
IV	Gen. Sing. – us	processus, us m: processus – us = process- cornu, us n: cornus – us = corn-
V	Gen. Sing. – ei	facies, ei f: faciei – ei = faci-

Визначення основ прикметників

Відміна	Група	Схема	Приклад
I–II		Nom. Sing. f – ae	latus, a, um: lata – a = lat- sinister, tra, trum: sinistra – a = sinistr-
III	2-х закінчень	Nom. Sing. f/m – is	frontālis – is = frontal-
	1-го закінчення	Gen. Sing. – is	simplex, icis: simplicis – is = simplic-
	вищій ступінь порівняння	Nom. Sing. m/f	superior, ius: superior

Таблиця греко-латинських терміоелементів

	<i>Грецький корень</i>	<i>Латинське значення</i>	<i>Українське значення</i>
1.	aden-	glandula, ae f	залоза
2.	angi-	vas, vasis n	судина
3.	anthrop-	homo, inis m	людина
4.	-arthr-	articulatio, onis f	суглоб
5.	blephar-	palpebra, ae f	повіка
6.	cardi-	cor, cordis n	серце
7.	cephal-	caput, itis n	голова
8.	cheil-	labium, i n	губа
9.	chol(e)-	fel, fellis n	жовч
10.	cholecyst-	vesica fellea	жовчний міхур
11.	chondr-	cartilago, inis f	хрящ
12.	col-	colon, i n	ободова кишка
13.	cyt-	cellula, ae f	клітина
14.	cyst-	vesica urinaria	сечовий міхур
15.	dactyl-	digitus, i m	палець
16.	derm(at)-	cutis, is f	шкіра
17.	syndesm-, desm-	ligamentum, i n	зв'язка
18.	duoden-	duodenum, i n	дванадцятипала кишка
19.	encephal-	cerebrum, i n	головний мозок
20.	enter-	intestinum, i n	кишка
21.	gastr-	gaster, tris f	шлунок
22.	gnath-	maxilla, ae f	верхня щелепа
23.	gloss-	lingua, ae f	язик
24.	gon-	genu, us n	коліно
25.	haem-, haemat-	sanguis, inis m	кров
26.	hepat-	hepar, atis n	печінка
27.	hist-	tela, ae f	тканина
28.	hyster-, metr-	uterus, i m	матка
29.	kerat-	cornu, us n	ріг
30.	lapar-	abdomen, inis n	живіт
31.	laryng-	larynx, ngis m	гортань
32.	mast-	mamma, ae f	грудна залоза
33.	mening-	mater, tris f	мозкова оболонка
34.	myel-	medulla, ae f	спинний мозок
35.	my(o)-, myos-	musculus, i m	м'яз
36.	neur-	nervus, i m	нерв
37.	nephr-	ren, renis m	нирка

	<i>Грецький корень</i>	<i>Латинське значення</i>	<i>Українське значення</i>
38.	nos(o)-, path-	morbus, i m	хвороба
39.	odont-	dens, tis m	зуб
40.	oesophag-	oesophagus, i m	стравохід
41.	onc-	tumor, oris m	пухлина
42.	onych-	unguis, is m	ніготь
43.	omphal-	umbilicus, i m	пупок
44.	ophthalm-	oculus, i m	око
45.	oste-	os, ossis, n	кістка
46.	ot-	auris, is f	вухо
47.	pancreat-	pancreas, atis n	підшлункова залоза
48.	pharyng-	pharynx, ngis m	глотка
49.	phleb-	vena, ae f	вена
50.	pneumon-	pulmo, onis m	легеня
51.	pod-	pes, pedis m	нога
52.	proct-	rectum, i n	пряма кишка
53.	psych-	mens, mentis f	душа
54.	rhin-	nasus, i m	ніс
55.	salping-	tuba, ae f	труба (маткова)
56.	somat-	corpus, oris n	тіло
57.	splanchn-	viscera, um n	нутро
58.	splen-	lien, enis m	селезінка
59.	spondyl-	vertebra, ae f	хребець
60.	stomat-	os, oris n	рот
61.	ten-	tendo, inis m	сухожилок
62.	thorac-	thorax, acis m	грудна клітка
63.	thyreo-	thy	той, що має відношення до щитоподібної залози
	-algia, ae f	dolor, oris m	біль
	-(o)logia, ae f	doctrina, ae f	наука
	-(o)pathia, ae f	morbus, i m	хвороба
	-itis, idis f	inflammatio, onis f	запалення
	-osis, is f	morbus, i m	захворювання
	-oma, atis n	tumor, oris m	пухлина

Схема утворення клінічних термінів

Грецький корінь + Кінцевий терміноелемент

arthr-itis *запалення суглобів*

arthr-osis *захворювання суглобів*

arthr-oma *пухлина суглобу*

arthr-o-logia *вчення про суглоби*

arthr-o-pathia *захворювання суглобів*

arthr-algia *суглобовий біль*

Греко-латинські початкові та кінцеві терміноелементи

<i>Грецький ТЕ</i>	<i>Українське значення</i>
aesthes-, -aesthesia	почуття
alg-, -algia, odyn-, -odynia	біль
all(o)-, heter(o)-	інший, несхожий
auto-	сам, власний
bi(o)-	життя
blenn(o), -mυx-	слиз
brady-	повільний
-cele, es f	грыжа
chromat-, -chromia	колір
chron-	час
cry(o)-	холодний
cyan-	синій
dynamo-, -dynamia	сила
ergo-, -ergia, -urgia	відноситься до роботи, дії
-ectasia, ae f	розширення
-ectomy, ae f	видалення, вирізання
erythr-	червоний, відноситься до еритроцитів
galact-	молоко
geus-, -geusia	смак
glyc-	солодкий, цукор
-graphia, ae f	записування
-gramma, ae f	рентгенограма
herni-	грижа
hetero-	інший
hydr-	піт
homo-, homeo-	схожий, однаковий
hydr-	вода
iatr-, -iatria, therap-, -therapia	лікування
isch-	затримка, недостатність
iso-	рівний, сорозмірний
-kinesia, kinet-	рух
lepto-	тонкий, вузький, м'який
leuc-	білий, відноситься до лейкоцитів
lith-, -lithus	камінь
-lithiāsis, is f	кам'яна хвороба
-logia	наука, вчення
-lysis, is f	руйнування

<i>Грецький ТЕ</i>	<i>Українське значення</i>
-malacia, ae f	розм'якшення
-mania, ae f	згубна схильність
-megalia, ae f	збільшення
melan-	чорний, відноситься до меланоцитів
-metria, ae f	вимірювання
morph-	форма
ne(o)-	новий
-necrōsis, is f	некроз, змертвіння
nos(o)-, path-, -pathia	хвороба
onc-	пухлина
-opia (opsia), ae f	зір
ortho-	прямий, правильний
osm-	нюх
oxy-	гострий, кислий
pachy-, scler-	твердий, щільний
-parēsis, is f	неповний параліч, парез
-penia, ae f	недостатність
-pexia, ae f	прикріплення
-phagia, ae f	ковтання, поїдання
pharmac-	ліки
-philia, ae f	схильність
-phobia, ae f	страх, боязнь
phon-	голос, звук
photo-	світло
-plasia, ae f	утворення, розвиток
-plastīca, ae f	пластична операція
-plegia, ae f	параліч
pneum-, pneumat-	повітря
-pnoë, es f	дихання
-poësis, is f	вироблення, утворення чогось
poli(o)-	сірий
-ptōsis, is f	опущення органа
pyr-	жар
-rrhagia, ae f	кровотеча
-rrhaphia, ae f	накладання шва
-rrhexis, is f	розрив
-rrhoea, ae f	витікання секрету чи рідини
-scopia, ae f	огляд
-spasmus, i m	спазм
sphygm-	пульс

<i>Грецький TE</i>	<i>Українське значення</i>
-stāsis, is f	застій
-stenōsis, is f	стеноз, звуження
-stomia, ae f	1) накладання штучного свища; 2) порожнина рота
-sthenia, ae f	сила
tachy-	швидкий
thromb-	згусток
-therapia, ae f	лікування (за допомогою певних засобів)
therm-	тепло, температура
tomo-, -tomia	шар, розсікання
-tonia, ae f	тонус, кров'яний тиск
top-, -topia	місце
tox-, toxic-	отрута
-trophia, ae f	живлення
xanth-	жовтий
xer(o)-	сухий

Додаток 6

Основні рецептурні вирази

Recīpe	Візьми
Misce	Змішай
Da	Видай
Signa	Познач
Sterilīsa	Простерилізуй
Da tales doses numēro	Видай такі дози числом
Adde asepticē	Додай асептично
Da in tabulettis	Видай в таблетках
Da in ampullis	Видай в ампулах
Da in capsūlis gelatinōsis	Видай в желатинових капсулах
Verte	Перегорни
Misce, (ut) fiat pasta	Змішай, нехай утвориться паста
Misce, (ut) fiat pulvis	Змішай, нехай утвориться поршок
Misce, (ut) fiat unguentum	Змішай, нехай утвориться мазь
Misce, (ut) fiat linimentum	Змішай, нехай утвориться лінімент
Misce, (ut) fiat suppositorium	Змішай, нехай утвориться супозиторій
Misce, (ut) fiat suppositorium rectāle (vagināle)	Змішай, нехай утвориться ректальний (вагінальний) супозиторій
Misce, (ut) <u>fiant</u> suppositoria	Змішай, нехай утворяться супозиторії
Misce, (ut) <u>fiant</u> suppositoria rectalia (vaginalia)	Змішай, нехай утворяться ректальні (вагінальні) супозиторії
Misce, (ut) <u>fiant</u> species	Змішай, нехай утвориться збір
Rēpete!	Повтори!
Rēpete bis!	Повтори двічі!
Cito!	Швидко!

Вирази з прийменниками

per os	через рот, перорально
per rectum	через пряму кишку, ректально
per vaginam	через піхву, вагінально
sub linguam	під язик, сублінгвально
sub cutem	під шкіру
intra venam	у вену
intra musculos	у м'язи
pro narcosi	для наркозу
pro dosi	на один прийом, разова доза
pro die	на день, добова доза
pro injectionibus	для ін'єкцій
pro infantibus	для дітей
pro usu interno (externo)	для внутрішнього (зовнішнього) вживання
pro inhalatione	для інгаляцій
contra tussim	проти кашлю
ex tempore	у разі потреби, екстемпорально
in vitro	у склянці, у пробирці
in vitro fusco	у темній склянці
in vivo	на живому (організмі)
per se	у чистому вигляді, хімічно чистий

**Переклад назв груп лікарських засобів за фармакологічною дією
за допомогою іменника remedia (Nom. Plur. від remedium, і n – лікарський засіб):**

<i>Прикметник</i>	<i>Назва групи лікарських засобів</i>
analgeticus, a, um – безболісний	(remedia) analgetica – анальгетики
antipyreticus, a, um – жарознижуючий	(remedia) antipyretica – антипіретики
cardiacus, a, um – серцевий	(remedia) cardiaca – серцеві лікарські засоби
cholagogus, a, um – жовчогінний	(remedia) cholagoga – жовчогінні лікарські засоби
diureticus, a, um – діуретичний (сечогінний)	(remedia) diuretica – діуретики
sedativus, a, um – седативний (заспокійливий)	(remedia) sedativa – заспокійливі (седативні) лікарські засоби
spasmolyticus, a, um – спазмолітичний	(remedia) spasmolytica – спазмолітики

Прізвище, ім'я та по батькові і вік хворого _____

Адреса хворого або номер медичної карти амбулаторного хворого _____

Назва та кількість виписаних лікарських засобів _____

Номер рецепта № _____

«.....»..... 20..... р.
(дата виписки рецепта)

лі н і я в і д р и в у

Форма рецептурного бланка № 1 (ф-1) для виписування лікарських засобів і виробів медичного призначення, що відпускаються за повну вартість, безоплатно, з оплатою 50 %, і таких, що підлягають предметно-кількісному обліку (розмір 105 × 150)

Назва закладу
(штамп закладу)Код закладу за ЗКУД
Код закладу за ЗКПО
Медична документація ф-1**Р Е Ц Е П Т**
(дорослий, дитячий – потрібне підкреслити)Номер рецепта № _____
«_____» _____ 20__ р.
(дата виписки рецепта)

За повну вартість

Безоплатно

Оплата 50 %

Прізвище, ім'я та по батькові і вік хворого _____

Адреса хворого або номер медичної карти амбулаторного хворого _____

Прізвище, ім'я та по батькові лікаря _____

I Rp:

I

I

I Rp:

I

I

I Rp:

I

I

Підпис та особиста печатка
лікаря (розбірливо)

М. П.

Рецепт дійсний протягом 10 днів

печатка лікувально-
профілактичного закладу

Найважливіші рецептурні скорочення

<i>Скорочення</i>	<i>Повне написання</i>	<i>Переклад</i>
aa	ana	по, порівну
ac. acid.	acidum	кислота
amp.	ampulla	ампула
aq.	aqua	вода
aq. pur.	aqua purificata	очищена вода
but.	butyrum	масло (тверде)
comp., cps., cp.	compositus (a, um)	складний
D.	Da, Detur, Dentur	видай, нехай буде видано, нехай будуть видані
D. S.	Da Signa, Detur. Signetur	видай, познач нехай буде видано позначено, видати позначити
D. t. d.	Da (Dentur) tales doses	видай (видати) таких доз
dct.	decoctum	відвар
dil.	dilutus	розведений
div. in. p. aeq.	divide in partes aequales	розділи на рівні частини
extr.	extractum	екстракт, витяжка
f.	fiat (fiant)	нехай утвориться (утворяться)
gtt.	gutta, guttae	крапля, краплі
inf.	infusum	настій
in amp.	in ampullis	в ампулах
in tab.	in tabulettis	в таблетках
lin.	linimentum	рідка мазь
liq.	liquor	рідина
M. pil.	massa pilularum	пілюльна маса
M.	Misce. Misceatur	змішай, нехай буде змішано змішати
N.	numero	числом
ol.	oleum	олія
pil.	pilula	пілюля
P. aeq.	partes aequales	рівні частини
pulv.	pulvis	порошок
q. s.	quantum satis	скільки буде потрібно, скільки необхідно
r., rad.	radix	корінь
Rp.	Recipe	візьми
Rep.	Repete, Repetatur	повтори, нехай буде повторено
rhiz.	rhizoma	кореневище
S.	Signa, Signetur	Познач, Нехай буде позначено
sem.	semen	насіння
simpl.	simplex	простий
sir.	sirupus	сироп
sol.	solutio	розчин
supp.	suppositorium	свічка, супозиторії
tab.	tabuletta	таблетка
t-ra., tinct., tct	tinctura	настойка
ung.	unguentum	мазь
vit.	vitrum	склянка
ppt., praec.	praecipitatus	осаджений
past.	pasta	паста

**Частотні відрізки, що вказують на фармакологічну групу
або терапевтичну дію лікарського засобу**

-aesthes-	знеболювальне, анестетик
-alg-, -dol-	знеболювальне, анальгетик
-andr-, -test-, -vir-	препарати чоловічих статевих гормонів;
-asa-, -asum-, -(en)zym	ферментні препарати
-barb-	снодійне
-cain-	місцевий анестетик
-chol(e)-, -bil-	жовчогінне
-cid-	антимікробні
-cillin-	антибіотики групи пеніцилінів
-cor-, -card-	серцеві препарати
-cort-, -cortic-	гормони кори надниркової залози, кортикостероїди
-cycl-, -cyclin-	цикл, коло; антибіотики, групи тетрацикліну
-cyt-	цитостатики (вбивають ракові клітини)
-haem(at)-, -aem-	стимулюють кровотворення
-lax-	проносне
-morph-	загальне знеболювальне, похідні морфіну
-mycin-, -mycetin-	антибіотики групи стрептоміцину
-myco-, -fung-	противогрибкові
-oestr-	препарати жіночих статевих гормонів
-peps-	регулюють травлення
-pyr-	жарознижуючі
-sed-, -tranqu-, -val-	заспокійливе, седативне
-sept-	антисептик, зне
-thyr-, -tyr-, -tir-	вплив на роботу щитоподібної залози
-ur-	сечогінне, діуретичні препарати
-vas-, -angi-	судинорозширювальне, спазмолітик
-vit-	вітамін

Частотні відрізки, що вказують на сировину

-api-, -virap-	продукти життєдіяльності бджол
-camph-	наявність камфори
-ephedr-	хвоя
-papaver-	макові головки
-phyll-	лист
-the(o)-	чай, алкалоїди з листя чаю
-vipr-	зміна отрута

Частотні відрізки, що вказують на хімічний склад

-acet(yl)	наявність ацетилсаліцилової кислоти
-aeth(yl)	етильна група
-az(o), -zid-, -zol-, -zin	наявність азоту або азогрупи
-benz-	бензойна група
-ferr-	наявність заліза
-form-	похідні мурашиної кислоти
-glyc-	наявність цукру, глюкози
-hydr-	наявність водню
-io-	наявність йоду
-meth(yl)-	метильна група
-ox(y)-	наявність кисню
-phen(yl)-	фенільна група
-phosph-	наявність фосфору
-phthor-	наявність фтору
-thi(o)-	наявність сірки
-yl-	наявність кислотного чи вуглеводневого радикалу

Рідкі лікарські форми		
1.	Solutio, ōnis f	розчин
<i>Лікарська форма, яку отримують шляхом розчинення твердої лікарської речовини в дистильованій воді, спирті або оліях.</i>		
2.	Emulsum, i n	Емульсія (емульсія для внутрішнього вживання)
<i>Рідка лікарська форма, в якій нерозчинні в воді рідини знаходяться у водному середовищі в завислому стані.</i>		
3.	Suspensio, ōnis f	суспензія
<i>Рідка лікарська форма, у якій тверді подрібнені нерозчинні лікарські речовини знаходяться в завислому стані в якій-небудь рідині.</i>		
4.	Infusum, i n	настій
<i>Рідка лікарська форма, що являю собою водні видобування з лікарської сировини.</i>		
5.	Decoctum, i n	відвар
<i>Те ж саме, що й настій, але з щільних частин лікарських рослин – кори, коренів і т. д.</i>		
6.	Tinctura, ae f	настоянка
<i>Рідкі, прозорі, різною мірою забарвлені водно-спиртові або спиртово-ефірні видобування із рослинної сировини, які отримуються без нагрівання і видалення екстрагенту.</i>		
7.	Extractum, i n (fluidum)	екстракт (рідкий)
<i>Концентрована витяжка з лікарської рослинної сировини.</i>		
8.	Linimentum, i n	лінімент, рідка мазь
<i>Густі рідини або драглисті маси</i>		
9.	Sirupus, i m	сироп
<i>Розчини лікарських речовин у цукровому сиропі.</i>		
10.	Olĕum, i n	олія
<i>Медичні олії – олійні екстракти лікарських рослин.</i>		
М'які лікарські форми		
11.	Unguentum, i n	мазь
<i>М'яка лікарська форма, що має в'язку консистенцію і використовується для зовнішнього застосування.</i>		
12.	Pasta, ae f	паста
<i>Різновиди мазей із умістом порошкоподібних речовин у діапазоні 25%-65%.</i>		
13.	Emplastrum, i n	пластир
<i>Лікарська форма у вигляді пластичної маси, що має властивість розм'якуватись при температурі тіла і прилипати до шкіри, або у вигляді тієї ж маси на плоскому носії.</i>		
14.	Balsamum, i n	бальзам
<i>Мазь, що містить ефірні олії, смоли та ін., може використовуватись і як рідка лікарська форма.</i>		
Тверді лікарські форми		
15.	Tabuletta, ae f	таблетка
<i>Тверда дозована лікарська форма, що отримується шляхом пресування лікарських речовин або сумішей лікарських і допоміжних речовин.</i>		
16.	Dragée (не відмінюється)	драже
<i>Тверда дозована лікарська форма, яку отримують шляхом багаторазового нашарування лікарських і допоміжних речовин на цукрові гранули.</i>		
17.	Pulvis, ĕris m	порошок
<i>Тверда лікарська форма для внутрішнього і зовнішнього застосування, яка має властивість сипучості.</i>		
18.	Granulum, i n	гранула

<i>Тверда лікарська форма у вигляді однорідних часток (крупинки, зернятка) округлої, циліндричної або неправильної форми, що призначена для внутрішнього вживання.</i>		
19.	<ul style="list-style-type: none"> • Suppositorium, i n • Suppositorium rectale (vaginale) 	<ul style="list-style-type: none"> • свічка, супозиторій • свічка ректальна (вагінальна)
<i>Дозовані лікарські форми, які є твердими при кімнатній температурі та розплавляються або розчиняються при температурі тіла.</i>		
20.	Species, erum f (тільки множина)	збір (збір лікарський)
<i>Суміші кількох видів подрібненої, рідше цілісної лікарської речовини.</i>		
Різні лікарські форми		
21.	Capsula, ae f	капсула
<i>Оболонки для дозованих порошкоподібних, пастоподібних, гранульованих або рідких лікарських речовин.</i>		
Нетрадиційні лікарські форми		
22.	Membrana (ae f) ophthalmica (us, a, um) (Lamella ophthalmica)	Плівка очна
<i>Стерильні полімерні плівки, які містять лікарські речовини в певних дозах і розчинюються в слізній рідині.</i>		
23.	Aerosolum, i n	аерозоль
<i>Аеродисперсні системи, в яких дисперсійним середовищем є повітря, газ або суміш газів, а дисперсною фазою – частки твердих або рідких речовин величиною від 1 до десятків мкм.</i>		
24.	Spray (невідм.)	спрей
<i>Аерозоль, що забезпечує вивільнення вмісту упаковки за допомогою пульверизатора.</i>		
25.	Gelum, i n	гель
<i>Мазь в 'зкої консистенції, що здатна зберігати форму і характеризується пружністю та еластичністю.</i>		
26.	Cremer, oris m	крем
<i>Рідка або пастоподібна мазь, яка містить тваринні, рослинні або мінеральні речовини.</i>		

Література

1. Дерев'янченко Н. В., Литовська О. В. Латинська мова та медична термінологія : [навчальний посібник для студ. вищ. мед. навч. закл.]. Харків : ХНМУ, 2017. 171 с.
2. Латинська мова та основи медичної термінології : національний підручник / Л. Ю. Смольська, П. А. Содомора, Д. Г. Шега та ін. Київ : ВСВ «Медицина», 2019. 472 с.
3. МКХ-10 – онлайн довідник [Міжнародний класифікатор хвороб]. URL: mkh10.com.ua
4. Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник : у 4 т. укладачі Л. І. Петрух, І. М. Головка. Київ : Медицина. Т. 1. 2012. 704 с. ; Т. 2. 2013. 744 с. ; Т. 3. 2016. 744 с. Т. 4. 2016. 600 с.
5. Medical Terminology for Health Professions / Ann Ehrlich, Carol L. Schroeder, Laura Ehrlich, Katrina Schroeder Smith. Cengage Learning; 8th ed., 2016. 688 p.
6. Stedman's Medical Dictionary for the Health Professions and Nursing. Stedman's; 7th edition. 2011. 2439 p.

Навчальне видання

Латинська мова та медична термінологія

**Робочий зошит
до практичних занять для здобувачів вищої медичної освіти
(спеціальність 224 «Технології медичної діагностики та лікування»)**

Упорядники Дерев'янченко Наталя Володимирівна
Литовська Олександра Веніамінівна

Відповідальний за випуск Н. В. Дерев'янченко

Комп'ютерна верстка О. Ю. Лавриненко

Формат А4. Ум. друк. арк. 14,0. Зам. № 24-34405.

**Редакційно-видавничий відділ
ХНМУ, пр. Науки, 4, м. Харків, 61022
izdatknmurio@gmail.com, vid.redact@knmu.edu.ua**

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавництв, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серії ДК № 3242 від 18.07.2008 р.